Pohjois-Savon maisema-alueet

-päivitysinventointi

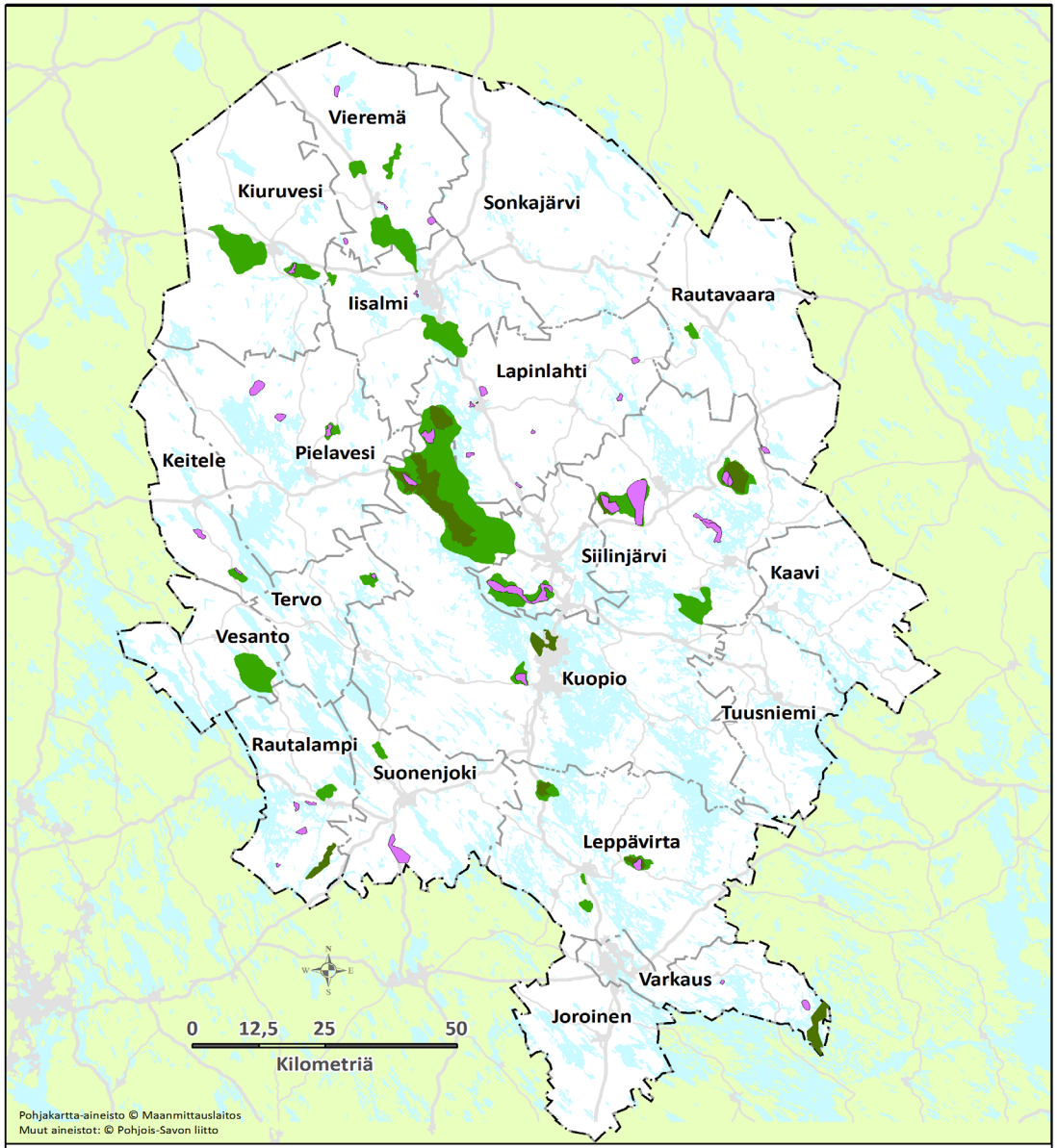
Pohjois-Savon maakuntakaavan 2040 2. vaihetta varten laadittu maakunnallisesti ja valtakunnallisesti merkittävien maisema-alueiden päivitys

FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy, maisema-arkkitehti Riikka Ger

Ohjausryhmä: Paula Qvick, Pohjois-Savon liitto; Annaelina Isola, Pohjois-Savon liitto; Tapio Laaksonen, Pohjois-Savon ELY-keskus; Sinikka Jokela, ProAgria; Riikka Ger ja Kai Tolonen, FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy.

Sisällys

1. Iisalmi; Poroveden länsiranta
2. Keitele; Etelälahti, Hamulankylä
3. Kiuruvesi: Ryönänjoki, Honkaranta
4. Kuopio; Sänkimäki, Kinahmi, Vuotjärven Selkälänniemi, Västinniemi
5. Lapinlahti; Alapitkä, Jouhiniemi, Karvasalmi, Korpisenkylä, Koskutmäki, Lahdenperä, Linnansalmi, Meijeri
6. Leppävirta; Mustinmäki, Takkula
7. Pielavesi; Heinämäki, Laukkala, Penttilänlahti, Räisälänranta
8. Rautalampi; Hanhitaipale, Häkkilä, Juhannusmäki, Laakkola, Konnekoski
9. Rautavaara; Kari
10. Siilinjärvi; Räimä, Haapalahti, Väänälänranta
11. Suonenjoki; Kutumäki-Pörölä
12. Tervo; Talluskylä
13. Varkaus; Hevonlahti, Ala-Eerola
14. Vieremä; Kauppilanmäki, Konolanmäki, Nissilä, Palosenmäki, Kirkonkylä, Kyrönniemi

Pohjois-Savon maakuntakaava 2040: 15.6.2017

Maisema-alueet

Maisemainventointiin mukaan otettavat rakennetut ympäristöt — 39 kpl

POHJOIS|SAVON|LIITTO

Johdanto

Pohjois-Savon voimassa olevissa maakuntakaavoissa on osoitettu valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä ja maisemia. Merkinnät ovat kuitenkin monesti päällekkäisiä. Maiseman vaalimisen kannalta valtakunnallisesti tai maakunnallisesti tärkeinä alueina on osoitettu valtioneuvoston päätöksen (1995) mukaiset valtakunnallisesti merkittävät maisema-alueet (MA1-v) sekä maakunnallisesti merkittävät maisema-alueet (MA1). MA1/ma1 -merkintä ei ole varsinainen aluevarausmerkintä, sillä se kuvaa osa-alueen vähintään seudullisesti merkittäviä erityisominaisuuksia. Merkinnän tavoitteena on turvata kohteiden ja alueiden erityisominaisuuksien säilyminen tai niiden asettamat reunaehdot on otettava huomioon suunniteltaessa alueiden käyttöä.

Valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita on päivitetty (v. 2010). Päivitys- ja täydennysinventointi oli lausuntokierroksella talvella 2016. Uudet valtakunnallisesti merkittävät maisema-alueiden rajaukset eivät ole kuitenkaan vielä voimassa, sillä niitä ei ole hyväksytty valtioneuvostossa.

Tässä päivitysinventoinnissa maisema-alueiden nimiä on tarkistettu ja aluerajauksia muutettu ja yhdistelty. Joissakin tapauksissa muutos kohdistuu alueen statukseen; maakunnallisesti merkittävä maisema-alue on todettu nykyisiltä arvoiltaan paikallisesti merkittäväksi tai valtakunnallisesti merkittävä maakunnalliseksi. Pääasiallisena tarkoituksena on ollut luoda selvityspohjaa nykyisissä maakuntakaavoissa olevien päällekkäisten maisema- ja kulttuuriympäristöalueiden maakuntakaavamerkintöjen selkiyttämiselle.

Pohjois-Savon maakuntakaavan 2040 toisen vaiheen laatiminen on käynnistynyt v. 2019. Siinä käsitellään kulttuurimaiseman ja rakennetun kulttuuriympäristön teemakokonaisuus. Tämä maisema-alueiden päivitysinventointi on laadittu maakuntakaavan selvityksenä, konsulttityönä. Inventointi pohjautuu pääosin olevaan tietoon ja aiempiin selvityksiin. Maastokäyntejä on tehty vain osalle maisema-alueista. Tämä kohdekorteista muodostuva raportti on valmistunut joulukuussa 2018. Aluerakennetyöryhmä voi kommentoida kohdekorttien tietoja syksyllä 2019. Kommentit otetaan huomioon maakuntakaavaa laadittaessa, jolloin tässä selvityksessä esitetyt asiat voivat vielä muuttua ja tarkentua.

Annaelina Isola, Pohjois-Savon liitto 14.8.2019

Iisalmi: Poroveden länsirannan viljelysmaisema

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu
Kaupungin taajama-alue rajautuu läntiseltä sivultaan Poroveden pohjoista kohti kapenevaan salmeen, jonka pohjoisena päätteenä on Koljonvirta siltoineen. Salmen länsirannan maisemaa luonnehtivat laajahkot, loivasti rannoille viettävät peltomaisemat, jotka luovat harmonisen kaupunkialueelta nähtävän kaukomaisemman ja vastapainon taajamalle. Kulttuurimaiseman vanhoja maatilakeskuksia ovat Savikko ja Sourunniemi.

Peltojen ympäröimän Savikon tilakeskuksen muodostavat vuosina 1913-1914 rakennettu päärakennus ja eri-ikäiset talousrakennukset, joista vanhin on v. 1860 rakennettu aitta.

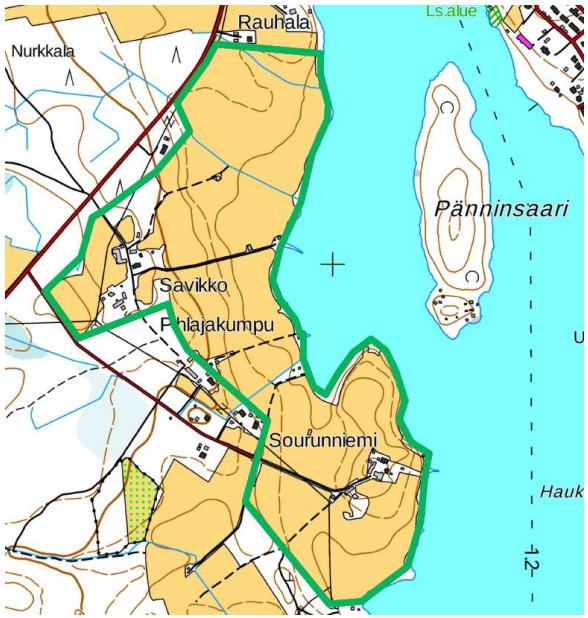
Linnuntietä vain noin kilometrin päässä kaupungin ydinkeskustasta sijaitseva Sourunniemen vanha tilakeskus muodostaa ympäröivine peltoineen erittäin kauniin kulttuurimaisemakokonaisuuden. Piha-alueilla on säilynyt poikkeuksellisen paljon vanhaan maatalouteen liittyvää rakennuskantaa. Päärakennus on siirretty tiiviisti rakennettuun pihaan aiemmin palaneen paikalle v. 1925

Olemassa olevan aineiston pohjalta. Ei ole käyty maastossa.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2, kaavoituspäällikkö Sari Niemeltä saadut tiedot
Valokuvat: Iisalmen kaupunki

- nykyinen maakunnallisesti arvokas maisema-alue
- ehdotettu maakunnallisesti arvokas maisema-alue
- ehdotettu paikallisesti arvokas maisema-alue
- nykyinen maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
- ehdotettu maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
- ehdotettu maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö, pistemäinen kohde

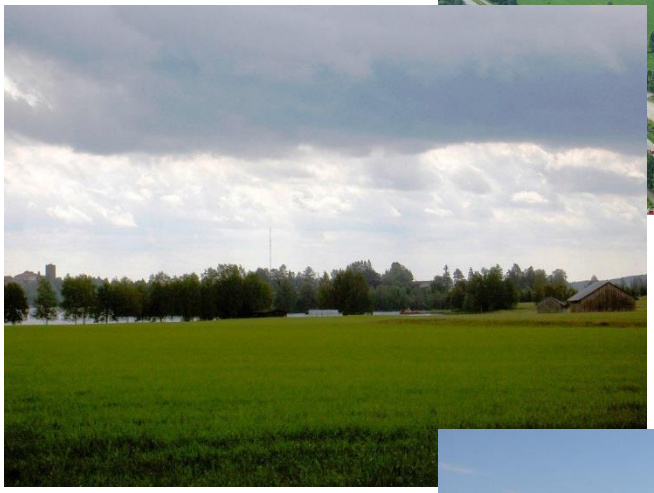
Iisalmi: Poroveden länsirannan viljelysmaisema

Arviointiteksti
Alue soveltuu paremmin maisemakohteeksi kuin rakennetun kulttuuriympäristön kohteeksi, sillä alueella on runsaasti edustavaa avointa viljelymaisemaa. Iisalmessa keskeisiä tekijöitä arvokkaita maisemakokonaisuuksia valittaessa ovat olleet lähde- eli tiedollinen arvo (L), elämysarvo (E) ja käyttöarvo (K). Poroveden länsirannan viljelysmaisemasta löytyy kaikkia näitä piirteitä. Koska maisemakokonaisuuteen kuuluvat pellot ovat edelleen viljelykäytössä ja maaseutuelinkeino on vahva, näkyy se myös kohteen nimessä: maisemakokonaisuus nimetty on viljely-maisemaksi.

”Poroveden länsirannan maisema on säilynyt avoimena maanviljelyksen jatkumisen ansiosta. Kaupungista päin katsottuna alue on maisemallisesti arvokas ja näkyvällä kohdalla. Alueella on myös säilynyt vanhaa rakennuskantaa ja tyypillisiä pihapiirejä neliöpihoineen. Maisemaa hallitsee peltomaisema, jonka keskellä siellä täällä sijaitsee tiheästi rajattu pihapiiri. Alueen pelloilla on vielä säilynyt vanhoja latoja.”

Rajaus
Alueen nykyinen rajaus on onnistunut.

Keitele: Etelälahti

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka paikallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu

Etelälahden alue sijoittuu metsäisten selänteiden väliin Koutajärven Etelälahden ympärille. Lahtea ympäröivät pellot ovat suhteellisen tasaisia: itäpuolella esiintyy jonkin verran kumpuilua. Kummuntien ja Etelälahden kaakkoispuolelle sijoittuva peltokokonaisuus muodostaa oman irrallisen maisematilasarjansa, jossa topografia on vaihtelevampaa ja peltojenkin osalta kumpuilua esiintyy enemmän mm. Lampilan tilan ympäristössä. Näiltä maisema-alueen kaakkoisosan pelloilta ei ole näköyhteyttä järvelle.

Lahden molemmin puolin avautuu peltojen ja laitumien yli varsin pitkiä näkymiä järvelle. Rantapuusto on paikoin esteenä. Erityisesti Maaherran niemen kärjestä avautuvat hienot näkymät. Maaherran tilan ympäristössä viljelymaisema on melko pienipiirteistä mm. puustosaarekkeista johtuen. Etelälahden ranta-alueet ovat matalat ja osin ruovikoituneet. Etelälahtea rajaa pohjoisessa Kannasniemen hiekkamuodostuma.

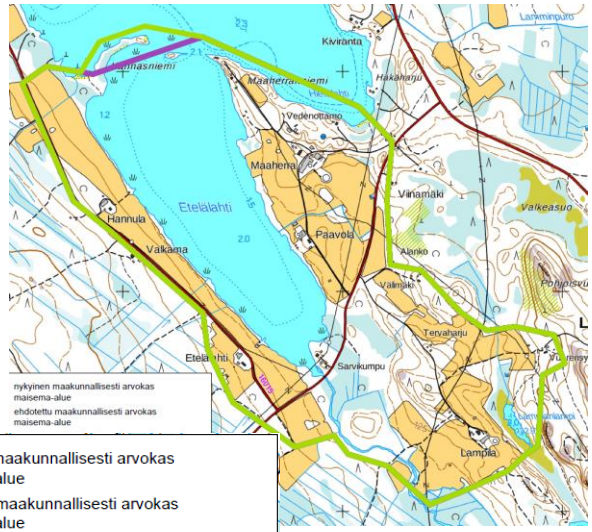
Tilakeskuksista näyttävin on Maaherra Etelälahden itäpuolella.

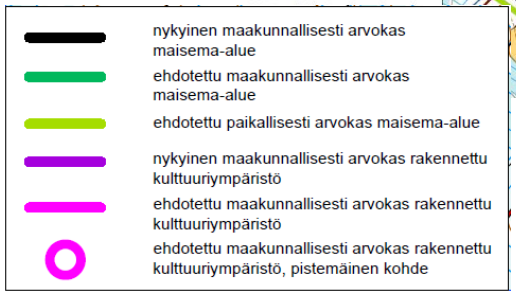
Arviointiteksti

On perusteltua muuttaa alue maisemakohteeksi, sillä alueella vanhaa rakennuskantaa on säilynyt vain melko vähän, lähinnä vanhoja aittoja. Lisäksi aluerajaukseen sisältyy runsaasti avointa viljelymaisemaa.

Alueen maisemallinen arvo perustuu elinvoimaiseen viljelymaisemaan sekä sitä ympäröivään vesistöön. Etelälahtea ympäröiviltä teiltä avautuu pitkiä näkymiä laidunten ja peltojen yli järvelle ja sen takaisille selänteille. Maaherranniemeltä avautuvat myös hienot näkymät järvelle. Muutamat tilakeskukset muodostavat hierarkkisia pisteitä maisemaan. Puustosaarekkeet luovat paikoin pienipiirteisyyttä. Alue ei ole kuitenkaan edustavuudeltaan aivan maakunnallista tasoa, joten se pudotetaan paikallisesti arvokkaaksi.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2.

Keitele: Etelälahti

Rajaus
Alueen rajausta ehdotetaan muutettavaksi pohjoisosassa siten, että Kannasniemen riuttamainen hiekkamuodostelma sisällytetään aluerajaukseen. Se on olennainen osa alueen maisemakuvaa.

Valokuvat: R.Ger 2017

Keitele: Hamulan kylä

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue; samalla alueella Hamulan kylänraitti, joka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu

Hamulan niemellä sijaitseva, kylätien varrelle syntynyt vanhojen tilojen muodostama kyläkokonaisuus on poikkeuksellinen seudun kangasmetsävaltaisessa maisemassa. Kaakkoluoteissuuntainen kylätie kulkee niemen harjanteella kapean peltoalueen ympäröimänä, jossa tilakeskukset sijaitsevat jonkin matkan päässä toisistaan. Tien linjausta on muutettu viime vuosikymmeninä, aiemmin se kulki mm. Vesterilän ja Räsälän pihapiirien läpi.

Hamulanlahti on pieni suojaisa lahti Rautalammin reitin suurimpiin järviin kuuluvan Nilakan eteläosassa, Tukiaisselän pohjukassa. Tukiaisselkää erottaa Nilakan selkävesistä Hamulanniemestä alkava tiheä saarten linja. Rautalammin reitti on ollut tärkeä liikkumisen väylä, jonka kautta seudulta on ollut yhteys Keski-Suomeen ja Hämeeseen. Pysyvä maanviljelyyn perustuva asutus levisi vesireittiä pitkin rantojen vanhoille eräsijoille 1500-luvulla.

Maisema on pienipiirteistä, juovaista drumliinimaastoa, jonka luode-kaakkosuuntautuneisuus on erittäin selvä. Kapeat, pitkänmuotoiset drumliiniselänteet vuorottelevat pienten suojuottien kanssa.

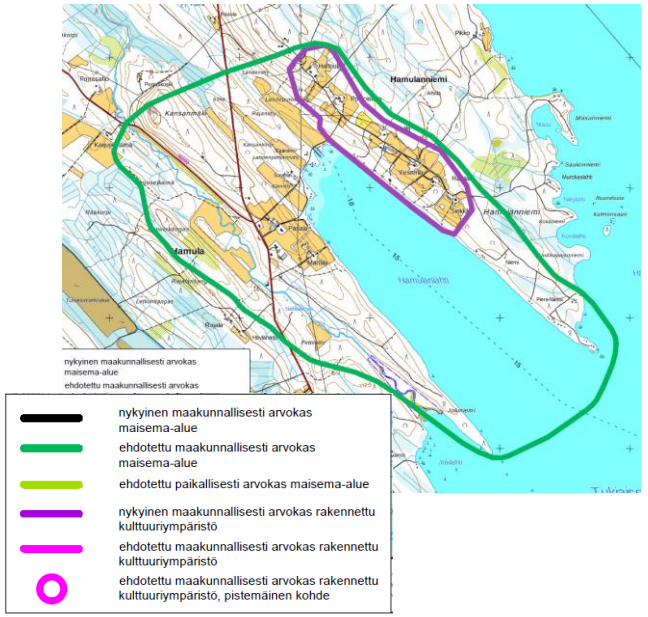
Maisemarakenteen juovaisuus näkyy myös maisemakuvassa: pellot ovat muodoltaan kapeita luode-kaakkosuuntaisia suikaleita maaperän painanteiden mukaan.

Hamulanniemellä sijaitseva, vanhojen tilojen muodostama tiivis kyläkokonaisuus on poikkeuksellinen seudun metsävaltaisessa maisemassa. Kaakko-luoteissuuntainen kylätie kulkee Hamulanniemen harjanteella kapean peltoalueen ympäröimänä. Tilakeskukset sijaitsevat jonkin matkan päässä toisistaan.

Iältään kylänraitin rakennuskanta on melko samanikäistä, rakennettu 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Asutusta on myös Hamulanlahden luoteisrantaa rajaavan Kansanmäen korkeimmilla paikoilla Hamulanlahden rannan tuntumassa. Hamulanlahden pohjukan kosteikoille raivatut niityt ovat nykyisin peltona.

Hamulan kylänraitti kapeine peltoaukeineen muodostaa yhtenäisen maisemakokonaisuuden. Kylänraitilta aukeaa näkymiä Hamulanlahdelle ja vastarannalle Kansanmäelle. Niiniveden Tukiaisselkä on aiemmin luultavasti näkynyt

Lähteet: *Pohjois-Savon arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi 2010, Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvitys osa 2.*

kylälle, mutta nyt rantavyöhykkeen metsä peittää näkymät.

Alueen maisemassa merkittävät pihapiirit luoteesta kaakkoon ovat Hannula, Pohjoisaho, Malila, Vesterilä ja Räsälä.

Pihoilta puolisen kilometrin päässä sijaitseva järvenselkä Niiniveden Tukiaisselkä on aiemmin luultavasti näkynyt kylälle, nyt rantavyöhykkeen metsä peittää näkymät.

Arviointiteksti
Päällekkäiset kohteet on perusteltua yhdistää ja luokitella maisemakohteeksi, sillä näin saadaan mukaan laajempi kokonaisuus: koko Hamulanlahden ympäristö. Lahden ohella keskeisiä elementtejä maisemassa ovat kylänraitti sitä reunustavine rakennuksineen ja kapeine peltoineen, Kansanmäki ja sen rinteeseen sijoittuva asutus sekä lahden pohjukan ”niityt” (nykyään peltoja).

Rajaus
Alueen rajaus on hyvä sellaisenaan. Se sisältää Hamulan kyläkokonaisuuden: kylänraitin Hamulanniemellä, Kansanmäen ja Koutamäen laakson Kansanmäen luoteispuolella.

Valokuva: kuvakaappaus aiemmasta raportista (Mervi Koskinen)

Olemassa olevan aineiston pohjalta. Ei ole käyty maastossa.

Kiuruvesi: Ryönänjoki ja Honkaranta

Ehdotus uudeksi nimeksi: Ryönänjoen ja Honkarannan kulttuurimaisema
Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka kaksi osittain päällekkäistä aluerajausta: toinen maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö *Ryönänjoen kulttuurimaisema*, toinen (laajempi aluerajaus) maakunnallisesti arvokas maisema-alue *Ryönänjoki ja Honkaranta*
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu

Ryönänjoen kylä levittäytyy Kiurujärven länsirannalle ja Kiurujärveen laskevan Ryönänjoen ympärille. Honkarannan kylä on Kiurujärven itärannalla. Kapea Syväsalmi yhdistää kyliä.

Pellot ovat keskittyneet Kiurujärven ja Ryönänjoen viljavalle rantavyöhykkeelle. Kaunis viljelymaisema avautuu Kiurujärvelle ja Ryönänjoelle. Asutus on ylempänä rannasta, pellon ja metsän rajassa. Vauraat maatilojen pihapiirit hallitsevat maisemaa omilta kumpareiltaan peltojensa keskellä. Pellot, puustoiset pihapiirit ja rannat sekä metsäsaarekkeet lomittuvat luontevasti toisiinsa. Rantaan johtavat koivukujat kertovat vesireitin tärkeyttä. Ympäröivä maasto on pinnanmuodoiltaan tasaista.

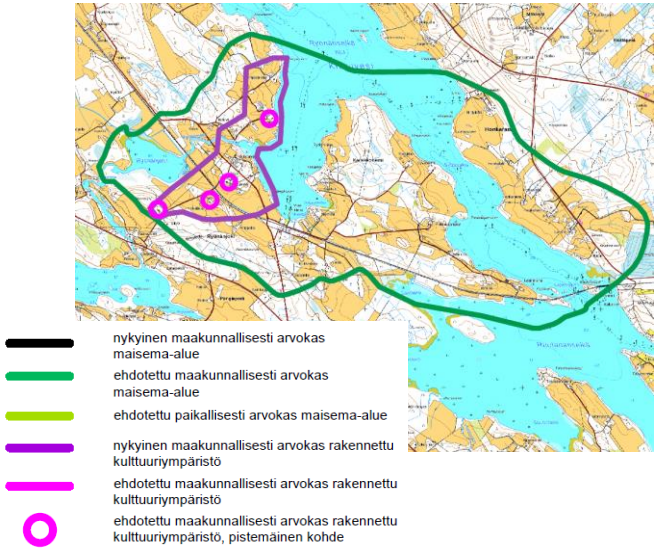
Ryönänjoki ja Honkaranta kuuluvat Kiuruveden vanhimpiin kyliin. Kylien elinkeino- ja asutusrakenteeseen ovat vaikuttaneet hyvät kulkuyhteydet. Vesireitit olivat ensimmäisiä kulkuväyliä. Iisalmen vesireitin varhaisesta merkityksestä kertoo rantojen tuntumasta löytyvä runsas arkeologinen kulttuuriperintö, joka ulottuu kivikaudelta rautakauteen.

Laivaliikenne Kiurujärvellä alkoi viime vuosisadan loppupuolella. Vilkkaimmillaan se oli vuosisadan alkupuolella, kun pitkään ajettu Kiurujoen kanavointihanke toteutui vuonna 1906. Laivareitin vakiopysähdyspaikkoja oli Ryönässä, Rytkynniemessä, Karsikolla ja Lapinniemessä. Kiuruveden ensimmäinen varsinainen maantie Runnilta kirkonkylään rakennettiin 1850-luvulla Kiurujärven eteläpuolelle. Näin Ryönänjoelta oli varhain myös tieyhteydet ulkomaailmaan.

Ryönänjoen historian erityispiirteenä on varhainen teollisuus- ja yritystoiminta. Ryönänjoella toimi aikoinaan kolme mylly- ja sahalaitosta, joista on jäljellä vielä yksi myllyrakennus.

Vanhat maatilat ovat säilyttäneet hallitsevan asemansa maisemassa ja kylärakenne on varsin alkuperäinen. Rakennuskanta on molemmissa kylissä kerroksellista: vanhaa kulttuurihistoriallisesti arvokasta rakennuskantaa on säilynyt runsaasti, pihapiireissä on myös uudempia rakennuksia.

Olemassa olevan aineiston pohjalta. Maastossa ei ole käyty.

Lähteet: Pohjois-Savon arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi 2010, Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvitys osa 2.

Kiuruvesi: Ryönänjoki ja Honkaranta

Alueelta löytyy useita merkittäviä rakennuksia/rakennuskokonaisuuksia: **Heikkisenaho, Linni, Ryönä** ja **Ryönäjoen entinen koulu.**

Heikkisenaho on v. 1891 muodostetun vanhan maatilan pihapiiri, jossa kaikki rakennukset, pientä latoa lukuun ottamatta, on rakennettu ennen toista maailmansotaa. Maalaamattomine hirsipintoineen rakennukset luovat viehättävän ja yhtenäisen kokonaisuuden. Asuinrakennuksen tupa on rakennettu 1800-luvulla, keittiö ja kamarit v. 1927.

Pihaan kuuluu kolmiosainen puotitalli-rakennus sekä hirsirunkoinen v. 1938 rakennettu navetta. Tulotien varrella on eloaitta. Pihapiirin ulkopuolella sijaitsee riihipiha, joskin sen rakennukset ovat varsin huonokuntoiset. Pihaa ympäröiviä peltoalueita kiertävät kiviaidat. Rakennuksissa ovat säilyneet vanhat sisustukset, mikä nostaa kohteen arvoa.

Lindin suvulla vuodesta 1876 ollut Linni on viereisestä Heikkisenahosta aikoinaan erotettu tila. Useassa vaiheessa rakennetun päärakennuksen tupaosa (vanhin osa) on vuodelta 1894. Jugendilmeensä rakennus sai Kiuruvedellä paljon vaikuttaneen rakennusmestari Pekka Lindin suunnittelemana. Hyvin hoidettu pihapiiri on kartanomainen monine rakennuksineen ja suurine vanhoine puineen.

Ryönän tila on Kiuruveden vanhimpia. Sen verotustiedoista on asiakirjamerkintöjä vuodelta 1548. Muinaislöytöjen perusteella on pääteltävissä, että pihapiirin paikalla lienee sijainnut kivikautinen asuinpaikka. Paritupatyyppisen asuinrakennuksen vanhin osa on 1850-luvulta. Myöhemmät laajennukset on rakennettu omille nurkilleen. Vuoraus ja koristeellinen lasikuisti ovat vuodelta 1931. Pihapiiriin kuuluu maakunnalle tyypillisesti riviin vierekkäin rakennettuja aittoja, jotka näkyvät avoimen laidunmaiseman ympäröiminä uudempien nykyaikaisten maatalousrakennusten kanssa pitkälle järven toiselle puolen. Pihassa on säilynyt metallirakenteinen tuuliroottori, 1900-luvun alun innovaatio, jota maatiloilla käytettiin yleisesti mm. veden nostamiseen kaivoista ja järvistä navettoihin.

Ryönänjoen koulu kuuluu rakennusmestari Pekka Lindin suunnittelemiin jugend-rakennuksiin. Osin taitekattoinen, rimalaudoitettu puurakennus valmistui v. 1918 ja lakkautettiin v. 1972, jonka jälkeen rakennus on muutettu asuinkäyttöön. Säilyneistä erityispiirteenä merkittäviä ovat hienot puuleikkaukset ikkuna- ja ovikehyslaudoissa.

Arviointiteksti

Vaikka alueella onkin useita rakennetun kulttuuriympäristön arvokohteita, on silti perusteltua valita aluerajauksista laajempi ja yhdistää kohteet maakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi. Alueella on runsaasti vesistöjä ja niiden äärellä varsin laaja-alaisia edelleen viljelyssä olevia peltoja. Viljelyalueet metsäsaarekkeineen, peltoja rajaavat metsävyöhykkeet ja vesistöt muodostavat sopusuhtaisen ja miellyttävän maisemakokonaisuuden. Vanhat maatilat ovat säilyttäneet hallitsevan asemansa maisemassa ja kylärakenne on varsin alkuperäinen. Kumpareille, peltojensa keskelle sijoittuvat maatilojen pihapiirit muodostavat tärkeitä kiinnepisteitä maisemaan. Alueeseen liittyy myös elinkeinohistoriaa. Alueelta nostetaan neljä rakennuskohdetta pistemäisinä ylös: **Heikkisenaho, Linni, Ryönä ja Ryönäjoen entinen koulu.**

Rajaus

Maisema-alueen rajaus on hyvä sellaisenaan. Rajaus sisältää Ryönänjoen ja Honkarannan kylien keskusalueet, joita Kiurujärven Syvänsalmi yhdistää. Rajaus seuraa luontevia metsän reunavyöhykkeitä.

Valokuvat: kaappauksia aiemmista selvityksistä

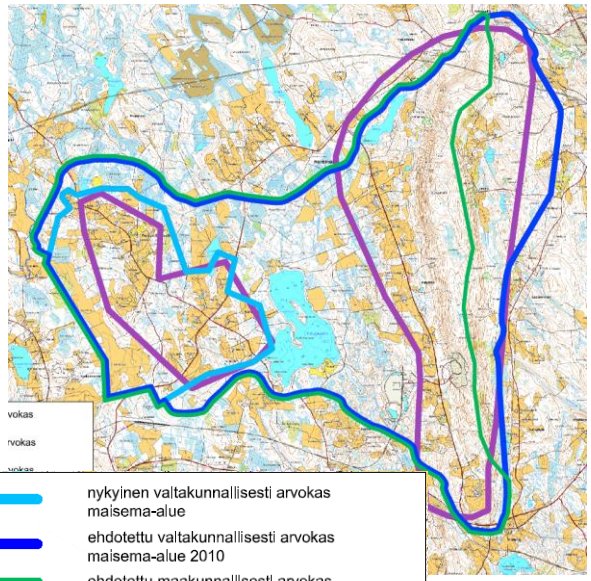
Kuopio: Sänkimäen mäkikyläasutus ja Kinahmi

Uusi nimiehdotus: Nilsiän mäkikylien maisema-alue

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka neljä osin päällekkäistä aluerajausta, joista kaksi on maakunnallisesti arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristöjä, yksi Sänkimäki-Pohjois-Sänkimäki valtakunnallisesti arvokas maisema-alue ja laajin aluerajaus on ehdotus valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi Nilsiän mäkikylät
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu

Sänkimäen, Pohjois-Sänkimäen ja Kinahmin kylät edustavat tyypillistä Nilsiän seudun mäkiasutusta. Alue on pinnanmuodoiltaan vaihtelevaa moreenimaastoa. Korkeimmat selänteet kohoavat horisontin yläpuolelle vaaroina. Maisemarakenne viljavine mäenlakineen tarjoaa hyvät edellytykset mäkiasutukselle.

Kinahmi on maisemassa selvästi erottuva pitkänmuotoinen, metsäinen selänne. Sänkimäen ja Pohjois-Sänkimäen selänteet sen länsipuolella ovat polveilevampia eivätkä yhtä selvämuotoisia. Mäkien välisessä notkelmassa on pieniä järviä ja lampia sekä soita, joista osa on raivattu pelloiksi. Vesistöillä ei ole suurta merkitystä metsäisessä maisemakuvassa.

Pohjois-Sänkimäki muodostaa tiiviin ja yhtenäisen kyläkokonaisuuden. Kylätie kulkee selänteen lakialueen halki, asutus on keskittynyt sen molemmille puolille tilusteiden päähän. Pohjois-Sänkimäen laki on kauttaaltaan viljeltyä, avointa maisemaa, jota puuryhmät, laidunmetsiköt, pensaikot ja aidat elävöittävät. Sänkimäellä asutus ja viljelykset ovat sijoittuneet hajanaisemmin ja vuorottelevat metsän kanssa.

Kinahmi on n. 10 km:n pituinen ja 1,5 km:n levyinen, ympäristöstään selvästi hahmottuva, pohjois-eteläsuuntainen kvartsiitti-selänne, joka on kauttaaltaan moreenin verhoama. Selänteen kummallakin puolella on asutusta, joista länsipuolen asutus on viljelymaisemineen yhtenäisempää ja sijoittuu nauhamaisesti rinteen juurelle selännettä sivuavan maantien varrelle.

Asutus on syntynyt 1700-luvulla. Vanhimmat tilat ovat Uusipiha ja Vanha Parviala. Kaskenpoltto on jatkunut 1930-luvulle. Elinvoimainen maatalous, erityisesti karjanhoito näkyy ja ylläpitää maisema-kuvaa. Rakennuskantaa on paljon uudistettu viime vuosikymmeninä. Pölkkypuron alueella on vanhaa rakennuskantaa (itä-puolella).

Kinahmin metsäinen selänne on maisemassa hallitseva elementti, jonka jylhyys vaikuttaa sekä lähi- että kaukomaisemassa. Mäkikylästä toiseen avautuvat näkymät ovat alueelle luonteenomaisia ja yhdistävät kylät yhdeksi

Kuopio: Sänkimäen mäkikyläasutus ja Kinahmi

Uusi nimiehdotus: Nilsiän mäkikylien maisema-alue

maisemakokonaisuudeksi. Vaikuttavimpia ovat Kinahmin ja Pohjois-Sänkimäen väliset näkymät. Ympäröivä metsämaisema liittyy saumattomasti kylien maisemakuvaan.

Arviointi

Nilsiän mäkikyläalue edustaa tyypillistä pohjois-savolaista mäkikyläasutusta, joka saa jopa vaara-asutuksen piirteitä. Mäkikylästä toiseen avautuvat näkymät yhdistävät kylät yhdeksi maisemakokonaisuudeksi. Kinahmin metsäinen selänne on hallitseva tekijä myös Pohjois-Sänkimäen-Sänkimäen maisemakuvassa. Näkymät ovat todella pitkiä ja vaikuttavia ja Sänkimäkien lakialueet laajoja. Maa-ainesten ottoalueet Kinahmin kyljessä/laella ovat kuitenkin arpia maisemassa. Ne näkyvät kauas ja heikentävät jonkin verran maiseman arvoa.

Rajaus

Arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnin 2010 yhteydessä tehty rajausehdotus valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi on pääosin toimiva. Siinä Kinahmin ja Sänkimäen maisema-alueet ja niiden väliin jäävä metsämaisema on yhdistetty samaan rajaukseen. Kinahmin itäreunalla aluetta kuitenkin kavennetaan siten, että rajaus kulkee lähellä lakea. Aluetta esitetään nyt maakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi, koska VK-alue on saanut paljon paikallista vastustusta.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2, Pohjois-Savon arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi 2010.

Valokuvat: R. Ger 2018

Kuopio: Sänkimäen mäkikyläasutus ja Kinahmi

Uusi nimiehdotus: Nilsiän mäkikylien maisema-alue

Vasemmanpuoleinen valokuva Kinahmilta.
Oikeanpuolimmaiset Sänkimäeltä Kinahmin suuntaan.

Valokuvat: Annaelina Isola 2018

Kuopio: Vuotjärven Selkälänniemen kulttuurimaisema

Ehdotus uudeksi nimeksi: Vuotjärven Selkälänniemen maisema-alue

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu

Pohjoisosaltaan aluerajaus ulottuu Nilsiän puolelle. Maisema-aluetta halkova kylätie kulkee aluksi Nilsiästä alkavan harjun päällä, joka eteläpäässä työntyy pitkään Vuotjärven niemeen, maisemapiirteiden samalla loiventuessa. Tie tarjoaa vaihtelevia ja mielenkiintoisia näkymiä vastarantojen maisemiin, yli järveen laskevien peltojen. Paikoin tie kulkee hyvin kapeiden kannasten yli. Rakennuskanta muodostuu pääasiallisesti maatilarakentamisesta, joka on maakunnalle tyypillistä. Toimivilla maatiloilla monen ikäiset tuotantorakennukset kertovat maatalouden nopeasta kehityksestä ja reippaasti uudistetut tai uudet asuinrakennukset rakennusmuotien seuraamisesta.

Vaikka vanhempaa rakennuskantaa alueella näyttää säilyneen suhteellisen vähän, on alue hieno esimerkki rakentamisen sijoittamisesta maisemakuvaan sitä harmonisesti jäsentäen. Alueen erityispiirteenä on alueen keskivaiheilla (perustettu 1930-luvulla) hautausmaa, jonka portti muistuttaa tyypiltään Muuruveden hautausmaan porttia.

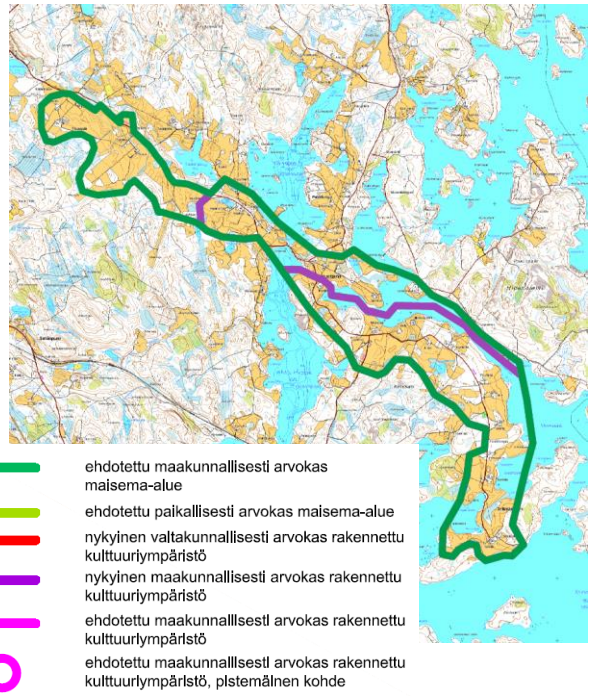
Arviointi

Alueen vahvuuksia ovat polveilevan ja kiemuraisen kylätien varteen sijoittuvat viehättävästi kumpuilevat viljelyalueet ja vesistöjen läheisyys. Tieltä avautuu lukuisia kauniita lähi- ja kaukonäkymiä niin pelloille, järville kuin järveen laskevien peltojen yli vastarantojen maisemiinkin. Näkymät ovat kaikkinensa todella kiinnostavia ja monipuolisia. Paikoin tie kulkee aivan vesistön äärellä. Rantaviiva on pienipiirteinen. Pellot ovat viljeltyjä ja maatila-asutustakin on kiitettävästi. Alue soveltuu huomattavasti paremmin maakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi kuin rakennetuksi kulttuuriympäristöksi**.**

Rajaus

Aluetta ehdotetaan laajennettavaksi luoteen suuntaan. Tien eteläpuolella edustavat viljelymaisemat alkavat huomattavasti aiemmin kuin mistä nykyinen aluerajaus alkaa. Näin saadaan aikaan yhtenäisempi viljelymaisema-kokonaisuus.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2,

Kuopio: Vuotjärven Selkälänniemen kulttuurimaisema

Ehdotus uudeksi nimeksi: Vuotjärven Selkälänniemen maisema-alue

Valokuvat: Kai Tolonen 2017

Kuopio: Västinniemen ympäristö

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue, koostuu kahdesta alueesta

Kuvailu

Västinniemen pienipiirteisessä maisemassa Akonveden ja Muuruveden rannoilla kallioiset niemet ja saaret vuorottelevat tasaisten rantapeltojen, rehevän metsäkasvillisuuden ja harjuympäristöjen kanssa. Melavesi, Muuruvesi ja Akonvesi ovat Nilsiän reitin alaosan suuria järviä, jotka laskevat Kallaveteen. Järvenselät mutkittelevine rantaviivoineen ja saaristoineen antavat maisemalle sen ominaisluonteen.

Nilsiän reitin vesistöt ovat tarjonneet ikivanhan kulkureitin Kallavedeltä pohjoiseen. Sen merkityksestä kertovat muinaisjäännökset, vanha asutus ja höyrylaiva-ajan satamapaikat. Västinniemen seutu on vanhaa viljelyaluetta, jossa on Pohjois-Savon mittakaavassa poikkeuksellisen paljon vauraita, kartanomaisia suurtiloja. Tiloista vanhimmat ovat 1500-luvulta. 1900-luvun ensivuosikymmeninä useille tiloille on rakennettu komeita, kartanotyyppisiä päärakennuksia. Monet näistä on suunnitellut K.A. Honkavaara.

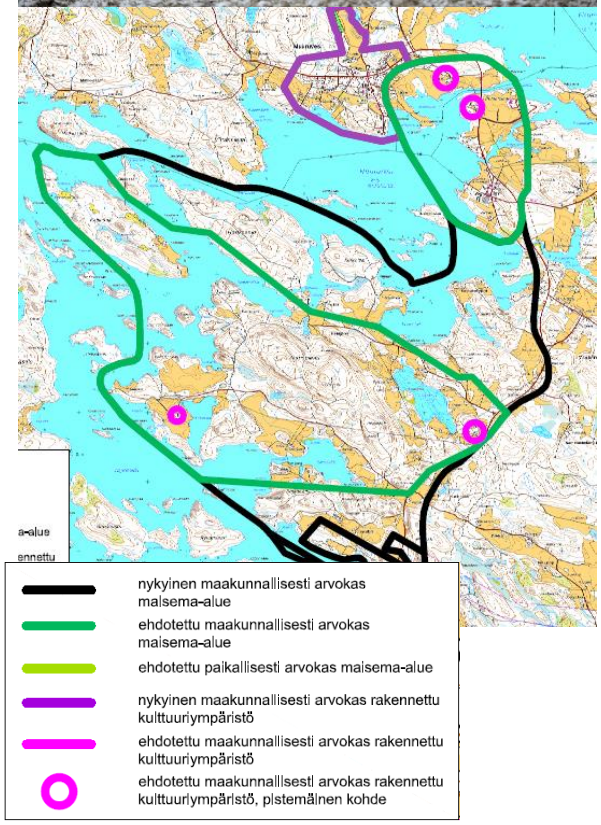
Maiseman kokoava tekijä ovat komeille paikoille - niemiin, saariin ja maiseman saarekkeille - rakennetut vanhat tilat ja niitä ympäröivät erilliset viljelyaukeat. Pelloilta aukeaa kauniita vaihtelevia näkymiä järvien selkävesille. Maisemassa on vakiintuneen, pitkään viljelyssä olleen kulttuurimaiseman leima. Eri aikakausina rakennetut maatilarakennukset muodostavat yhdessä hoidettujen viljelymaisemien kanssa miellyttävän ja elinvoimaisen maisemakuvan. Kuitenkin yleisesti ottaen tieltä avautuvat näkymät ovat odotettua sulkeutuneemmat.

Alueella erityinen helmi on **Lautalan tila** ja sitä ympäröivä maisemakokonaisuus. Vuonna 1565 perustettu Lautalan maatila sijaitsee Västinniemen Jokiniemessä maisemallisesti komealla paikalla. Alkuperäisestä kantatilasta on lohkottu mm. Muuruveden kirkon tuntumassa oleva Kosken-Heikkilä. L-muotoon rakennettu K.A. Honkavaaran suunnittelema taitekattoinen päärakennus on vuodelta 1917 ja harkko- ja luonnonkivinen navetta vuodelta 1871. Aiemmasta päärakennuksesta siirrettiin osa v. 1932 maito- ja meijerihuoneeksi, jonka jatkoksi rakennettiin kuusi huonetta käsittävä aitta.

Lähteet: Pohjois-Savon arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinv. 2010, Pohjois-Savon kulttuuriympäristö-selvityksen osa 2

Valokuvat: Annaelina Isola 2018

Kuopio: Västinniemen ympäristö

Höyrylaivaliikenteen aikana (1890-1950-luku) laiva kävi tilan niemessä olevalla laiturilla pari kertaa viikossa.

Vuonna 1721 perustettu **Narilan tila** on ollut pitäjän suurimpia ja pihapiiri on kokonaisuutena pitäjän vanhimpia. Päärakennuksen vanhimmat osat ovat 1800-luvulta. Alun perin yksikerroksista, vanhimmilta osin luultavasti 1870 luvulla peräisin olevaa rakennusta on jatkettu suurella tuvalla ja korotettu v. 1927. Laajennuksen suunnittelijana on mahdollisesti ollut K.A. Honkavaara. Päärakennusta vastapäätä on osin luonnonkivinen navettarakennus, jonka vanhimmat osat ovat 1860-luvulta.

Heikkilän (ent. Koski) tilan aiempi päärakennus on sijainnut lähempänä rantaa. Rakennuksen oletetaan palvelleen myös kievarina, koska rannassa oli laivalaituri. Vanha päärakennus on myöhemmin siirretty Västinniemen nuorisoseurantaloksi. Heikkilä kuuluu Juankosken ja lähikuntien maatiloihin, joihin on 1900-luvun ensi vuosikymmeninä rakennettu komeita, jopa kartanotyyppisiä päärakennuksia. Heikkilän tilan v. 1924 valmistuneen päärakennuksen on suunnitellut K.A. Honkavaara. Uudelta Muuruveden sillalta nähtynä tilakeskus talousrakennuksineen muodostaa komean maiseman peltojen ja avoimien rantanäkymien kehystämänä.

Valokuvat: Annaelina Isola 2018

Maatalaous- ja puutarhaoppilaitoksen paikalla on aiemmin sijainnut Kauniskankaan tila, joka on ostettu v. 1908 perustetun maamieskoulun käyttöön. Koulu on ensin toiminut matalassa hirsirakennuksessa ennen v. 1929 valmistunutta, kolmikerroksista, tiilirunkoista uusklassistista päärakennusta. Suorassa kulmassa päärakennuksen toisella sivulla sijaitsee alun perin kuusihuoneiseksi työväenasunnoksi v. 1928 rakennettu, hirsirakennus. Vuodesta 1920 tilalla toimi myös kotitalouskoulu. Nykyisin tila toimii puutarhaoppilaitoksena.

Eri aikakausina rakennetut asialliset maatilarakennukset muodostavat yhdessä hoidettujen viljelymaisemien kanssa miellyttävän ja elinvoimaisen maisemakuvan.

Arviointiteksti

Alueella on sekä maisemallisia että rakennettuun kulttuuriympäristöön liittyviä arvoja. Alueen maisemallisia helmiä, joihin liittyy myös rakennetun kulttuuriympäristön arvoja, ovat Lautalan, Narilan, Heikkilän sekä maatalous- ja puutarhaoppilaitoksen ympäristöt. Västinniemen kartanomaiset suurtilat viljelymaisemineen muodostavat varsin yhtenäisen kokonaisuuden. Melaveden ja Muuruveden maisemarakenteeltaan vaihteleva ranta-vyöhyke puolestaan edustaa tyypillistä Pohjois-Savon järviseudun luonnonmaisemaa. Viljelyalueet ovat edelleen elinvoimaisia.

Kaksiosaiselta maisema-alueelta nostetaan neljä rakennuskohdetta pistemäisinä ylös: **Lautala, Narila, Heikkilä ja maatalous- ja puutarhaoppilaitos.**

Rajaus

Aluerajausta pienennetään huomattavasti aiemmasta. Se muodostuu nyt kahdesta erillisestä osasta, joista laajempi pitää sisällään varsinaisen Västinniemen ydinalueen sekä Kallinsaaren ja pienempi osa-alue Putaansaaren sekä sen pohjois- ja eteläpuoliset viljellyt ranta-alueet tilakeskuksineen. Rajaukseen sisältyvät keskeisimmät osat Muuruveden ranta-vyöhykkeen vanhojen suurtilojen maisema-kokonaisuudesta.

Näkymä Valkeiselle

Lähteet: Pohjois-Savon arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinv. 2010, Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2

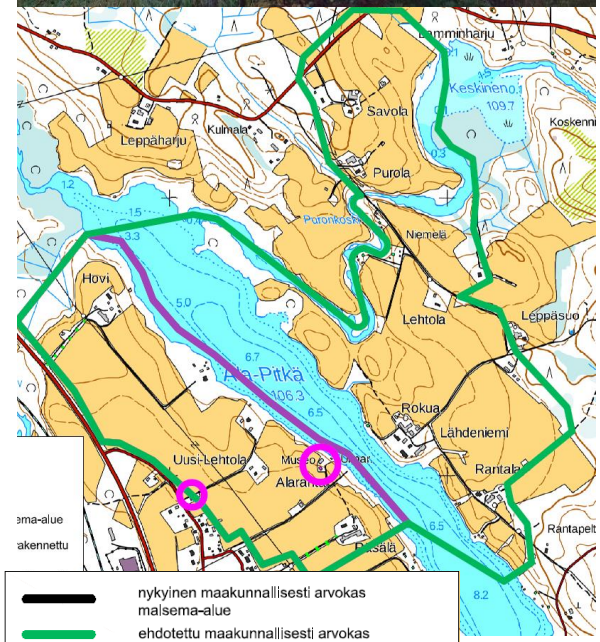
Lapinlahti: Alapitkän kulttuurimaisema

Uusi nimiehdotus: Alapitkän maisema-alue

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu

Alapitkän taajaman pohjoispuolen avoimessa peltomaisemassa on nähtävissä alueen asutushistorian monipuolisia vaiheita. Vanhat maatilakeskukset, kuten Hovi ja Räsälä, sijaitsevat pienehkön pitkänomaisen Ala-Pitkänjärven rantamilla. Kumpaankin niistä johtaa puukujanne, joka on näkyvä elementti maisemassa. Siirtokarjalaisuudesta kertovat museoksi muutettu Yrjö Muren asutustila ja ortodoksirukoushuone.

Ala-Pitkänjärveä ei erota Alapitkäntieltä käsin, sillä järvi sijoittuu sen verran alemmaksi. Viljelyalue on melko tasainen mutta lähellä rantaa pelto viettää jyrkemmin järveä kohti. Lisäksi rantavyöhyke on lähes kauttaaltaan puustoinen. Kun tietää järven olemassa olon, sen voi kuitenkin astia maisemassa. Ala-Pitkän järven itäpuolella avautuu länsipuolta laajempi hieman kumpuileva viljelymaisema. Rantalan tilan yhteydessä on koivukuja. Maisemallisesti erityisen hieno osuus on Keskinen –järven länsipuolinen viljelymaisema, johon sijoittuvat Savolan ja Purolan pihapiirit.

Asutusmuseon keskeisimmät rakennukset ovat tyyppipiirustusten mukainen asuinrakennus v. 1952 ja navetta v. 1948. Ensin valmistuneessa navetassa on asuttu asuinrakennuksen valmistumiseen saakka. Tilalla on asuttu vakituisesti 1970-luvulle. 1990-luvun lopulla tilalle päätettiin perustaan siirtolaisasutuksesta kertova museo. Asuintalo, sauna, navetta ja puimala ovat säilyneet hyvin alkuperäisessä asussa.

Alapitkän **ortodoksisen rukoushuoneen** on suunnitellut arkkitehti Kaj Englund vuonna 1952. Rukoushuoneen mallin Englund on ottanut suoraan Suomen itärajantakaisista hirsirunkoisista rukoushuoneista. Alapitkän rukoushuone on ollut 1960-luvulle vuoraamaton. 1980-1990-luvuilla rakennusta on muokattu perinteisemmän näköiseksi lisäämällä lautakatto ja julkisivuihin koristelistoja.

Alapitkän hovin nimellä tunnettu maatilan pihapiiri sijaitsee näkyvällä paikalla valtatien varrella. Pihaan johtaa komea kuusikuja. Kirjailija Johannes Linnankoski on asunut Hovin tilalla v. 1907. Hirsirunkoinen päärakennus on tehty 1800-luvulla. Rakennuksen ulkonäköä on muutettu moneen otteeseen. Pihapiiriin kuuluvat myös pikkuaitta, luhtiaitta, kivinavetta ja työtupa.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2

Lapinlahti: Alapitkän kulttuurimaisema

Uusi nimiehdotus: Alapitkän maisema-alue

Arviointiteksti

Alueella on sekä maisemallisia että asutushistoriaan liittyviä arvoja. Alue koostuu avoimesta järven molemmin puolin sijoittuvasta viljelymaisemasta. Alapitkäntieltä ei kuitenkaan avaudu järvinäkymiä alueen topografiasta ja rantavyöhykkeen puustosta johtuen. Peltoja viljellään edelleen, joten maisema on elinvoimainen. Hienoja näkymiä avautuu erityisesti Ala-Pitkän pohjoispuolella kulkevalta Pyöreisjärventieltä sekä Savolan ja Purolan pihapiireistä. Ala-Pitkän länsipuolisessa maisemassa hierarkkisen pisteen muodostaa Ortodoksinen kirkko. Muita katseen vangitsijoita ovat kaksi tilakeskusta puukujanteineen. Joidenkin rakennuskohteiden esim. Hovin rakennustaiteellinen arvo on kuitenkin laskenut useiden muutostöiden johdosta. Ala-Pitkän itäpuolella on myös muutamia maisemallisesti tärkeitä pihapiirejä. Alapitkän maisema-alueelta nostetaan kaksi rakennuskohdetta pistemäisinä ylös: **Ortodoksinen kirkko** sekä **Asutusmuseo.**

Rajaus

Aluerajausta laajennetaan huomattavasti. Se ulotetaan Ala-Pitkän itäpuoliselle viljelysaukealla. Osalla matkaa alue rajautuu Ala-Pitkään laskevaan puroon. Pohjoisessa rajaus ulotetaan kuitenkin käsittämään Savolaa ja Purolaa ympäröivä viljelymaisema aina Pyöreisjärventielle saakka sekä osin Keskinen-järvi.

Valokuvat: R. Ger 2017

Lapinlahti: Jouhiniemen kulttuurimaisema

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu

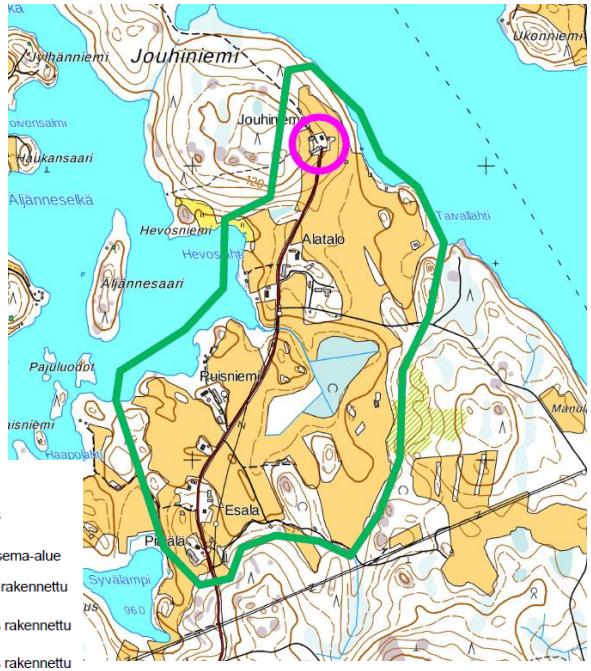
Jouhiniemi edustaa maakunnan järviseudun maisematyyppiä viehättävimmillään: korkokuvaltaan jyrkkäpiirteisten pelto- ja laidunalueiden lomassa välkehtii vesiä, joille aukeaa upeita näkymiä omilla mäenkumpareillaan sijaitsevien talojen pihapiireistä. Vanhaa rakennuskantaa on kuitenkin säilynyt vähän tai sitä on voimakkaasti uusittu. Rakennuskanta on sijoittunut alueen kärkeen johtavan tien varteen.

Alueelle sijoittuu yksi merkittävä rakennuskohde: **Jouhiniemi**. Tilakeskus sijaitsee tien päässä omalla mäellään, josta avautuu komea järvimaisema Syvärille. Asuinrakennus on tiilirunkoisena ja maaseuturakentamisessa ennen 1960-lukua poikkeuksellinen rakennevalinta. Tiilet poltettiin omalla tilalla, mitä varten järven rantaa rakennettiin tiilenpolttouuni rakentamisen ajaksi. Sota katkaisi v. 1939 aloitetun rakentamisen, joten talo valmistui vasta v. 1944. Rakennus edustaa samalla myös Pohjois-Savon maaseudun rakentamiseen merkittävästi vaikuttaneen, mutta suunnittelijana turhaan huomiotta jääneen rakennusmestari Eino Sorrin monipuolista tuotantoa. Sorri toimi Kuopion läänin maanviljelysseuran rakennusneuvojana vuodesta 1920 ja suunnitteli maatilojen talousrakennuksia, kouluja ja asuintaloja.

Arviointiteksti

On perusteltua muuttaa alue maisemakohteeksi, sillä alueella vanhaa rakennuskantaa on säilynyt vain vähän ja alue on aikoinaankin valittu maisemallisin perustein maakunnallisesti arvokkaaksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi.

Alueen maisemallinen arvo perustuu kauniisti kumpuilevaan, edelleen elinvoimaiseen viljelymaisemaan sekä sitä ympäröivään vesistöön. Tieltä avautuu useasta kohdasta hienoja näkymiä järvelle. Upeimmat näkymät avautuvat alueen pohjoisosasta Jouhiniemestä, joka kohoaa selvästi ympäröiviä alueita korkeammalle. Alueelta löytyy yksi arvokas rakennuskohde: Jouhiniemi.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2

Lapinlahti: Jouhiniemen kulttuurimaisema

Rajaus
Alueen nykyinen rajaus on sellaisenaan hyvä. Siihen sisältyvät kaikki maiseman kannalta olennaiset viljelyalueet.
Valokuvat: R.Ger 2017

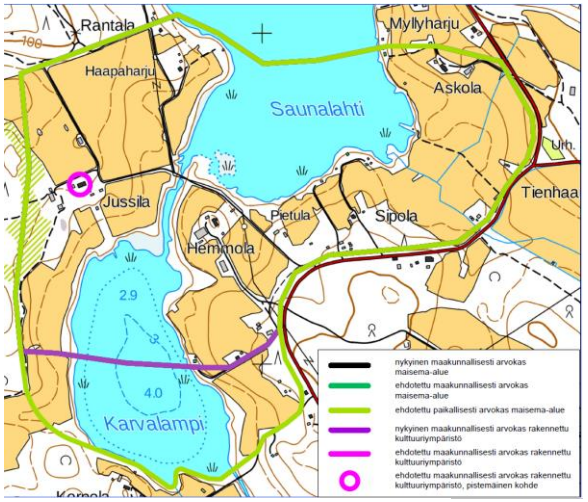

Lapinlahti: Karvasalmen kulttuurimaisema

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka paikallisesti arvokas maisema-alue, maakunnallisesti arvokkaana pistemäisenä rakennuskohteena nostetaan ylös Jussilan pihapiiri

Kuvailu

Onkiveden loivapiirteiset ja hedelmälliset rannat ovat olleet otollisia maanviljelykselle. Rantavyöhykkeen vanhat maatilat ovatkin aikoinaan olleet seudun vauraimpia. Lapinlahden kirkolta Onkiveden itärantaa parikymmentä kilometriä Tölvälle asti seurailevan rantatien varrella sijaitsee monia vanhoja maatiloja, joista Karvasalmen alueen tilat muodostaa yhden merkittävimmistä rantavyöhykkeen kulttuurimaisemista. Aluerajauksen itäosassa Askolan tilan pihapiiri edustaa maisemarakenteeseen kauniisti sijoitettua, 1900-luvun puolivälin pihapiiriä. Sen rakennukset ovat hyvä esimerkki kuinka konstailemattomat, mutta hyvin hoidetut asialliset rakennukset luovat viehättävää maatalousmaisemaa. Usealla tilalla, kuten Hemmolassa on karjaa, mikä on maiseman elinvoimaisuuden perustekijä.

Jussilansaari on kolmisen kilometriä pitkä saari, joka on miltei kiinni Karvasalmen ranta-alueessa. Nimensä saari on saanut siellä sijaitsevasta vanhasta Jussilan maatilasta. Tilan rakennukset tuhoutuivat 1900-luvun alussa tulipalossa. Uusi kaksikerroksinen päärakennus rakennettiin vanhan kaltaisena ja samalle paikalle. Talo on säilynyt ulkoasultaan hyvin rakentamisaikansa asussa. Pihapiirissä jäljellä olevat rakennukset kertovat tilan 1900-luvun alun vauraudesta. Kulmittain päärakennuksesta sijaitsee hirsipintainen pehtoorin asunto, jota vastapäätä on suuri porakivinavetan raunio. Talousrakennuksista poikkeuksellinen on punatiilipintainen riihi/viljankuivaamo. Maisemassa pitkälle Karvasalmen puolelle näkyvä, pihaa rajaava pihtakuusiaita antaa pihalle kartanomaisen luonteen.

Arviointiteksti

Alue soveltuu paremmin maisema-alueeksi kuin rakennetun kulttuuriympäristön kohteeksi, koska siihen sisältyy avointa maisematilaa varsin runsaasti. Myös aluerajauksen ulkopuoliseen maisemaan avautuvat näkymät ovat tärkeitä. Vesistönäkymien ohella vesistöjen takana erottuvat vaaramaiset selänteet ovat olennainen osa alueen maisemakuvaa. Alueelta löytyy joitakin vanhoja pihapiirejä kuten Jussila, Hemmola ja Askola. Rakennetun ympäristön arvokohteena voidaan nostaa ylös **Jussilan pihapiiri**. Maisema-alueen edustavuus ei aivan yllä maakunnalliselle tasolle. Ranta-alueet ja osin viljelymaisemakin ovat pusikoituneita ja umpeen kasvamassa.

nykyinen maakunnallisesti arvokas maisema-alue

ehdotettu maakunnallisesti arvokas maisema-alue

ehdotettu paikallisesti arvokas maisema-alue

nykyinen maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö

ehdotettu maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö

ehdotettu maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö, pistemäinen kohde

Lapinlahti: Karvasalmen kulttuurimaisema

Rajaus
Aluerajausta ehdotetaan laajennettavaksi etelän suuntaan siten, että Karvalammen eteläosat ympäröivine peltoineen sisällytetään mukaan rajaukseen.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2,
Valokuvat: Riikka Ger 2017

Lapinlahti: Korpisen kylä

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu

Korpisen kylä muodostaa rantapeltoineen poikkeuksellisen kyläkeskittymän maakunnan hyvin harvaan asutulla Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon rajaseudulla, jossa maisematyyppi on tyypillisesti karua vedenjakajaseutua, jossa on lähinnä yksittäisiä taloja. Kylän asutus on sijoittunut Korpinen -nimisen järven etelärannalle, jossa kulkee Varpaisjärveltä Rautavaaralle johtava maantie. Tie ylittää Korpisen kapeassa salmikohdassa.

Loivasti kumpuilevat, varsin laajat peltoalueet ovat säilyneet avoimina maanviljelyksen jatkumisen ansiosta. Viljelyalueiden poikki avautuu pitkiä näkymiä ja vesi on usein osa maisemaa. Pohjoiseen katsottaessa näkyy myös vaaroja.

Asutus on kerroksellista ja sitä on sijoittunut Varpaisjärveltä Rautavaarella johtavan tien molemmin puolin sekä Itärannantien varteen. Viljelyalueiden keskelle sijoittuu myös tilakeskuksia. Vaikka rakennuskanta onkin osin kirjavaa, se ei erityisemmin häiritse maisemakuvassa.

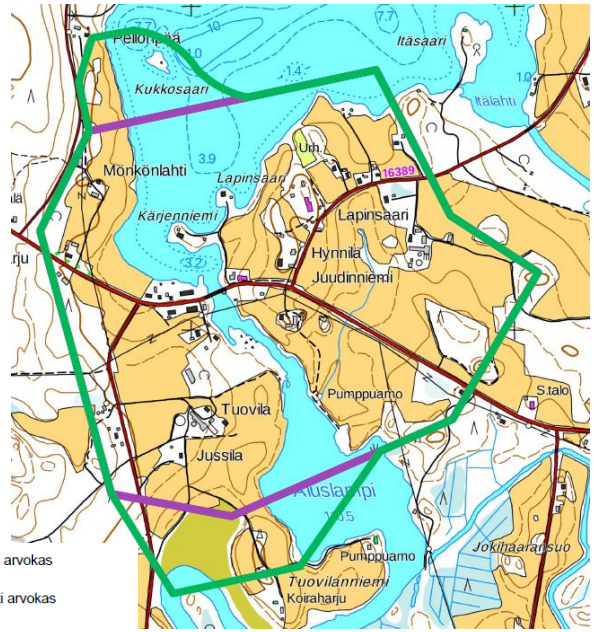
Tuovilanniemen länsipuolelle sijoittuu ruovikoitunut umpeen kasvava lahti.

Arviointiteksti

Alueen maisemallinen arvo perustuu korpiseutujen keskelle sijoittuvaan viehättävään ja elinvoimaiseen viljelymaisemaan, josta avautuu polveilevien viljelyalueiden yli hienoja, pitkiä järvi- ja vaaranäkymiä. Seutu on harvaan asuttua mutta Korpisen järven etelärannalla asutus muodostaa kylämäisen keskittymän.

Rajaus

Aluetta ehdotetaan laajennettavaksi jonkin verran etelän ja pohjoisen suuntaan. Etelässä rajaus ulotetaan Tuovilanniemelle johtavan tien risteykseen saakka. Näin saadaan alueeseen liitettyä myös ruovikoitunut lahden pohjukka sekä pellon eteläosat. Pohjoisessa ulotetaan rajaus rantapellon pohjukkaan saakka. Otetaan myös Kukkosaari osaksi rajausta. Rajauksessa otetaan viljelyalueet kokonaisvaltaisemmin mukaan. Ruovikkoalue myös rikastuttaa maisemakuvaa.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2
Valokuvat: R.Ger 2017

- nykyinen maakunnallisesti arvokas maisema-alue
- ehdotettu maakunnallisesti arvokas maisema-alue
- ehdotettu paikallisesti arvokas maisema-alue
- nykyinen maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
- ehdotettu maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
- ehdotettu maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö, pistemäinen kohde

Lapinlahti: Korpisen kylä

Lapinlahti: Koskutmäki

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka paikallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu

Lapinlahden kunnan itäpuolella maisematyyppi muuttuu perusilmeeltään laajojen metsäalueiden selännemaisemaksi, jossa saarekemaiset peltoaukiot ovat päävesistön ranta-aluetta pienialaisempia ja vanha rakennuskanta vaatimattomampaa ja ikään kuin piilossa metsäisten taipaleiden takana mäkien lakialueilla ja rinteillä. Tämän maisematyypin alueita Lapinlahdella edustavat Pitkämäki, Mäkikylä ja Koskutmäki, joista Koskutmäen alue on maisemaltaan ja rakennuskannaltaan yhtenäisin kokonaisuus.

Koskutmäki on loivahko pelloksi raivattu mäkialue, jossa viisi vanhaa maatilapihaa sijaitsee näkymäetäisyydellä toisistaan. Pihoille johtavat kapeat, peltotiemäiset hiekkatiet myötäilevät mäenkumpare-peltoja, joiden reunoilla on säilynyt vanhoja riihiä ja latoja. Alueeseen kuuluvat mm. Jussilan, Väisälän, Hiekkalan ja Tuomikon pihapiirit. Useimmat maatilat ovat tätä nykyä autioina. Alue on kokonaisuudessaan melko hylätyn oloinen. Myös pellot ovat osin kasvamassa umpeen.

Arviointiteksti

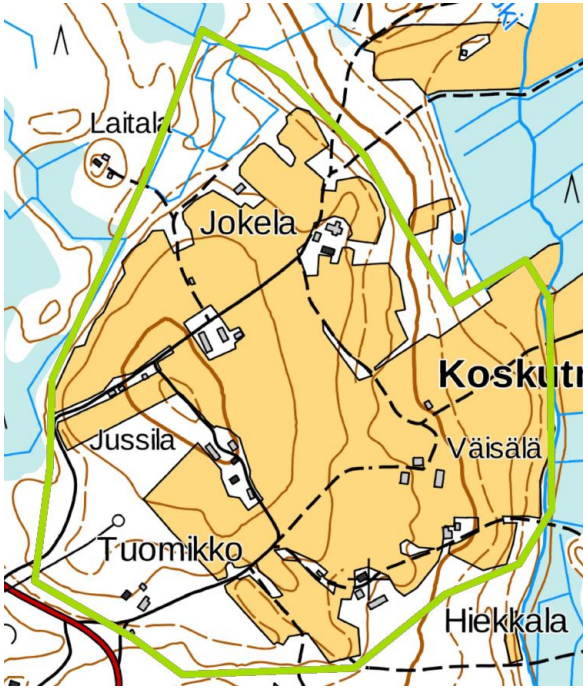
Alue soveltuu paremmin maisema-alueeksi kuin rakennetun kulttuuriympäristön kohteeksi, koska siihen liittyy avointa maisematilaa varsin runsaasti ja se edustaa tietynlaista syrjäisempien seutujen mäkiasutus-maisematyyppiä, jossa rakennuskanta on vaatimattomampaa ja peltoalueet pienempiä kuin järvien ranta-alueilla. Alueeseen sisältyvä viljelymaisema on osin kasvamassa umpeen ja useimmat maatiloista vaikuttavat autioilta. Kokonaisuudessaan alue on melko hylätyn oloinen. Tästä syystä alueen maakunnallinen arvo kyseenalaistuu ja aluetta ehdotetaan paikallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi.

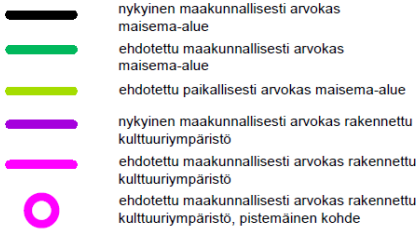
Rajaus

Nykyinen aluerajaus on kunnossa.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2,
Valokuva: K. Tolonen 2017

Lapinlahti: Koskutmäki

Valokuvat: R. Ger 2017

Lapinlahti: Lahdenperä

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu

Kirkonkylän pohjoispuolella on noin neljä kilometriä pitkä vesireitti, joka alkaa Lapinlahti-nimisestä lahdesta ja johtaa Salonsalmen ja Honkasalmen kautta Linnansalmeen, jossa reitti aukeaa Onkivedelle. Lahdenperän kylän viljelysmaisema on muodostunut pari kilometriä pitkän Lapinlahden kumpuileville itä- ja pohjoisrannoille. Pohjoisesta lahteen laskevan Suurijoen laaja suisto on aikoinaan ollut tärkeä niittyalue. Lännessä lahtea rajaa Honkaharju, joka on osa Siilinjärveltä Vieremälle ulottuvaa harjujaksoa. Kaakossa lahtea rajaa metsäinen selänne, jonka osia ovat Taskilanmäki, Huoripojanmäki ja Rommeikonmäki. Lahden pohjoispuolelta etelään katsottaessa erottuu siluetissa Lapinlahden kirkon torni ja edellä mainittujen mäkien muodostama vaaramainen selänne.

Lahdenperän ympäri kiertävältä soratieltä, entiseltä Kuopio-Iisalmi tieltä, avautuu maisema erityisen hienosti. Nykyiselle paikalleen ”viitostie” siirrettiin 1950-luvun lopulla. Lahdenperällä on useita vanhoja pihapiirejä ja edelleen toimivia maatiloja, joissa on eri-ikäistä rakennuskantaa, mm. Roivaala ja Koivulahti.

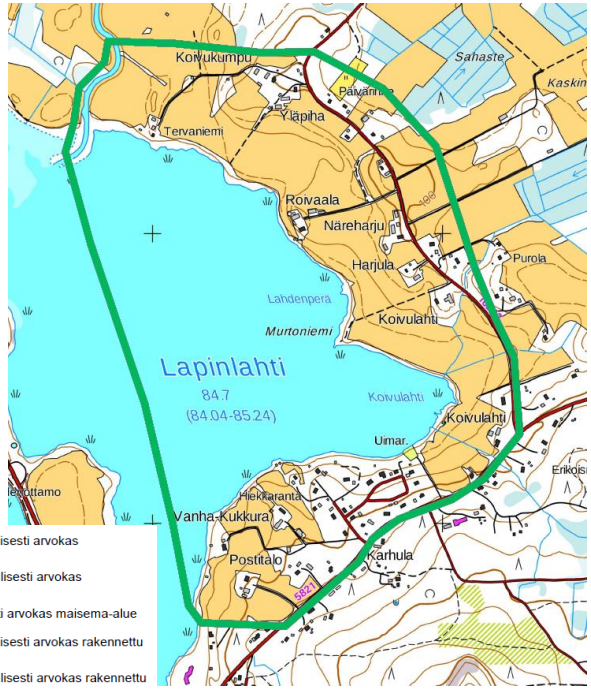
Lahdenperän kulttuurimaisema on edustava esimerkki savolaisesta järvenranta-asutuksesta.

Arviointiteksti

Alue soveltuu paremmin maisema-alueeksi kuin rakennetun kulttuuriympäristön kohteeksi, koska se on suurimmaksi osaksi avointa viljelymaisemaa ja vesialuetta.
Alueen maisemallinen arvo perustuu loivasti kumpuilevaan edelleen elinvoimaiseen viljelymaisemaan sekä siihen rajautuvaan vesistöön. Rantaviiva on varsin pienipiirteinen ja alueen topografia vaihteleva. Lahdenperän ympärillä kulkevalta tieltä avautuu monesta kohtaa kauniita, pitkiä näkymiä peltojen ja vesistön yli. Vanhat pihapiirit muodostavat kiintopisteitä maisemaan. Alue muodostaa kokonaisuudessaan viehättävän ja varsin edustavan maisemakokonaisuuden.

Rajaus

Nykyinen aluerajaus on kunnossa.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2,

Valokuva: R. Ger 2017

Lapinlahti: Lahdenperä

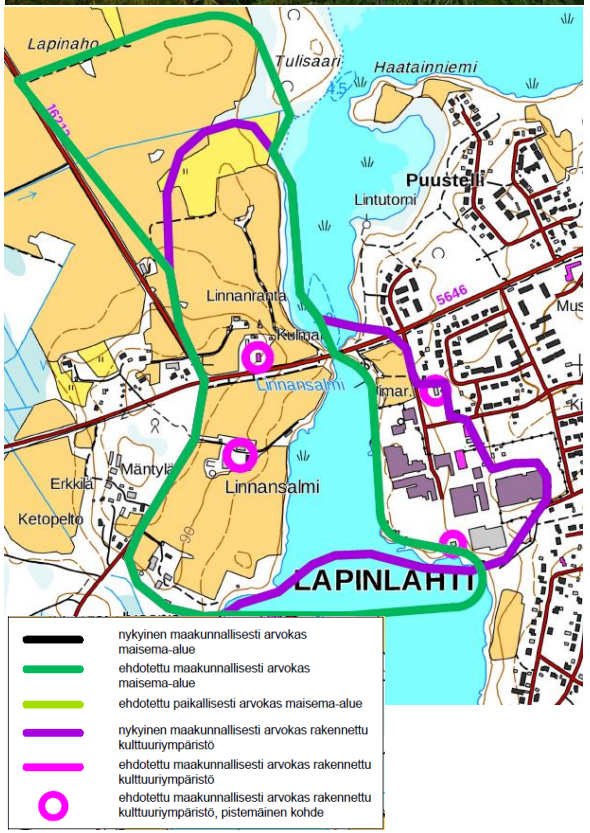
Valokuvat: R. Ger 2017

Lapinlahti: Linnansalmen kulttuurimaisema

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu

Linnansalmen kulttuurimaisema sijaitsee kirkonkylän pääkadun Linnansalmentien läntisenä päätteenä. Salmen länsiranta on säilynyt maanviljelyskäytössä Linnansalmen ja Vanhanpihan pihapiirejä ympäröivine laitumineen, peltoineen ja niittyineen. Itärannalla on Tervolan talo.

Olennainen osa Linnansalmen kulttuurimaisemaa on savolainen järvimaisema, joka avautuu etelään Onkivedelle ja pohjoiseen kapeana, ruohikkoisena vesistönä. Kaakkoon, Onkiveden yli näkyy Väärnin pappilan maisema ja Väärninsaari. Salmen yli kulkee Martikkalaan ja Väisälänmäelle johtava tie, joka siltoineen on tehty 1960-luvulla.

Linnansalmi on Ollikkalan kylän vanhimpia asutettuja alueita, kirjallisia tietoja kiinteästä asutuksesta on 1500-luvulta lähtien. Linnansalmen nykyinen maisema kertoo erityisesti alueen elinkeinohistoriasta. Nimensä matala salmipaikka sai eräkaudella, jolloin se oli Olavinlinnan kruunuvoudin omistuksessa. Loivien rantapeltojensa ylälinjaan sijoittuneet yksittäiset maatilapihapiirit, Linnansalmi, Vanhapiha ja Ilvesniemi muodostavat tyypillisen yläsavolaisen järvenranta-asutustyypin.

Peltojen rakenne ja savipitoisuus kertovat 1800- ja 1900-luvuilla seudulla yleisesti tehdyistä järvenlaskuista, joilla saatiin maata erityisesti niittyheinää varten.

Linnansalmen talo on Halosen taiteilijasuvun kantatila, jonka pirtissä syntyivät mm. serkukset Pekka (v. 1865), Eemil (v. 1875) sekä Arttu (v. 1885) Halonen. Halosen perhekunta joutui luopumaan talosta v. 1888, mutta Eemil Halonen osti tilan takaisin v. 1908 ja asui tilalla vuoteen 1919 ennen muuttamistaan Helsingin Siltasaareen.

Useaan kertaan laajennetun vanhan päärakennuksen tarkkaa ikää ei tiedetä. Tuvan puoli on alkuaan rakennettu savutuvaksi, jonka itäpäädyssä oli jo 1870-luvulla keittiö, isäntäväen makuuhuone ja eteinen. Eemil Halosen ostettua tilan rakennusta jatkettiin ja korotettiin muuttamalla katto taitekatoksi. Itäpäähän tehtiin sali ja kaksi makuukammaria. Rakennuksen keskelle tuli kaksikerroksinen kuistirakennelma, jonka toisessa

kerroksessa oli kansallisromantiikan aikana muotiin tullut, katonharjan alle sijoitettu parveke. Itäpäätyyn tuli viihtyisä ateljeetila, jossa oli suuri päätyikkuna ja pohjoislappeella kattoikkuna (ikkunoitten rakenteet ovat säilyneet).

1940-luvulla taloon tehtiin peruskorjaus, jossa mm. vuorattiin hirsiseinät peiterimoituksella, kuistin parveke poistettiin ja taloon asennettiin keskuslämmitys. Pihaan rakennettiin uusi maatilan päärakennus 1990-luvulla, jolloin vanha jäi tyhjilleen. Vanhaa rakennusta on sen jälkeen vähitellen korjattu pyrkien palauttamaan sen alku-peräinen asu.

Pihapiiriin kuuluu komea porakivinavetta, jonka rakensi v. 1900 tällöin tilan omistanut merikapteeni Ulrik Stenbäck. Navetassa oli parret 60 lehmälle, sikala ja talliosa**.**

Rakenteellisesti ja teknisesti navetta oli edistyksellinen: perustukset kaivettiin kahden metrin syvyyteen ja juottokuppeihin tuli vesi automaattisesti vesijohtoa pitkin. Rakennusta kunnostettiin 1940- ja 1950-luvuilla, jolloin sen asu hieman muuttui.

Vanhapihan tilan asuinrakennus on hirsirunkoinen, pohjakaavaltaan tyypillinen talonpoikaistalo. Rakennusta on eri vaiheissa korjattu ja muutettu. 1900-luvun alussa rakennuksessa oli kaksi tupaa ja niiden välissä pienempiä huoneita. Pohjoispään tupa on myöhemmin purettu, mutta osia sen kivijalasta on säilynyt. Rakennuksen iästä ei ole löytynyt asiakirjatietoja, mutta v. 2004 tehdyn ajoituksen mukaan eteläpäädyn tuvan hirret ovat 1880-luvun lopulta ja muu osa rakennusta 1830-luvun lopulta.

Rakennusta korotettiin v. 1939, jolloin vinttiin tehtiin kaksi asuinhuonetta. Viimeisin entistävä peruskorjaus tehtiin 1990-luvulla. Samoihin aikoihin Vanhapihan tilalle siirrettiin v. 1900 rakennettu Nerkoon kylän kansakoulu, jossa nykyisin toimii Arkkitehtuuri- ja ympäristökulttuurikoulu Lastu.

Lisäksi pihapiirissä on entinen navetta, joka 1990-luvulla kunnostettiin verstasrakennukseksi. Vanhapihan rakennuskannasta on lisäksi säilynyt hirsinen yksittäisaitta.

Salmen itäpuolella Valion tehtaiden lähettyvillä on taidemaalari Kalle Halosen (1899-1947) kotitalo Tervola, joka on säilynyt 1920-luvun asussaan. Rakennuksen ullakkokerroksessa on tallella Halosen ateljeehuone.

Arviointiteksti

Alueeseen sisältyy avointa viljelymaisemaa järvinäkymineen sen verran laajasti, että alue soveltuu paremmin maisemakohteeksi kuin rakennetun kulttuuriympäristön kohteeksi. Muutamat vanhat tilakeskukset ovat olennainen osa Linnansalmen kulttuurimaisemaa ja muodostavat siihen hierarkkisia pisteitä. Valion tehdaskokonaisuuden jättäminen aluerajauksen ulkopuolella vahvistaa alueen roolia nimenomaan maisema-alueena. Aluerajauksen pellot ovat edelleen viljelyssä. Alueelta tai sen läheisyydestä nostetaan neljä arvokohdetta pistemäisinä ylös: **Linnansalmi, Vanhapiha**, **Tervola** ja **Valion edustussauna.**

Rajaus

Valion tehdasalue jätetään rajauksen ulkopuolelle. Aluetta on ehdotettu laajennettavaksi pohjoisen suuntaan. Alueeseen sisällytetään Nerkoonniementien itäpuolista viljelyaluetta laajemmassa määrin aina peltoaluetta halkovaan peltotiehen saakka. Näin aluerajauksesta saadaan maisemallisessa mielessä luonte-vampi.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2,
Valokuvat: R. Ger 2017

Lapinlahti: Meijerin alue

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö

Kuvailu

Entiset meijerin rakennukset (meijeri sekä siihen liittyvät mylly ja vanha kunnantalo), Koivupiha, entinen kirkonkylän kansakoulu ja vanhan pappilan piharakennukset muodostavat kirkonkylän keskustassa kulttuurihistoriallisesti monipuolisen julkisten rakennusten miljöökokonaisuuden.

Lapinlahden Osuusmeijeri aloitti toimintansa v. 1907 rakennetussa meijerirakennetussa. Alun perin jugendtyylisen, tiilipintaisen rakennuksen pääjulkisivuissa oli kaksi holvattua ovisyvennystä, joissa oli tiilimuurauksen ohella käytetty hakattua luonnonkiveä. Kaariholvattujen ikkunoiden yläosat olivat tyylinmukaisesti pieniruutuisia. Vuonna 1916 rakennuksen takasivulle rakennettiin tiilirunkoinen voima-asema ja meijereille tyypillinen savupiippu (purettu 1980-luvun lopulla). Entisen toimisto- ja asuinrakennuksen siirryttyä konkurssin takia kunnan omistukseen, rakennettiin v. 1930 näitä varten meijerin rungon jatkoksi 1920-luvun klassismia edustava samankorkuinen osa.

Myllyn ja meijerin puuosien tuhouduttua jatkosodan aikana tulipalossa, meijeri korjattiin perusteellisesti: jugend-piirteet hävitettiin ja julkisivut rapattiin kauttaaltaan, ikkunat muutettiin uusasiallisen säännöllisiksi ja palossa tuhoutuneet vesikatot muutettiin aumakatoiksi. Eteläsivun lastaussilta ja tiiliseinäinen laajennus on tehty 1959. Myös pohjoissivuille on myöhemmin rakennettu matalia laajennuksia.

Meijeritoiminta päättyi rakennuksessa v. 1975. Rakennuksen siirryttyä kunnan omistukseen 1980-luvulla tilat ovat olleet pienteollisuus- ja asuinkäytössä.

Meijeriosuuskuntien toiminta oli 1900-luvun alussa hyvin monipuolista. Vuonna 1916 Lapinlahden meijeriosuuskunta rakennutti meijerin viereen puurakenteisen myllyn ja sikalan. Vuonna 1924 perustettiin Onkiveden rantaan myös saha ja sen yhteyteen voimalaitos, joka tuotti höyryä ja sähköä sahalle ja meijerille.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2; Lapinlahden osuusmeijeri, rakennushistoriaselvitys 2017
Valokuva: Tapio Rokkonen 2017

Lapinlahti: Meijerin alue

Mylly ja meijerin puiset osat paloivat jatkosodassa v. 1942. Uusi tiilirunkoinen mylly rakennettiin funktionalismin hengessä tasaiseksi rapattuine julkisivuineen. Rakennuksessa on myöhemmin rakennettuja puurunkoisia laajennusosia.

Vuonna 1920 valmistui meijerille muhkea, osin kaksikerroksinen toimisto- ja asuinrakennus. Taitekattoisen hirsirakennuksen tilat oli jaettu kahteen päätyosaan, joita yhdisti keskellä valoisa, suuri kahvilasali. Meijerin mentyä konkurssiin v. 1929 rakennus siirtyi kunnan omistukseen, joka 1930-luvun lopulla muutti rakennuksen kunnantalokseen. Tällöin rakennuksen alle kaivettiin tila pannuhuoneelle ja huonekohtaiset uunit purettiin. Huonetiloja muutettiin, mm. suurta keskussalia pienennettiin. Myöhemmissä korjauksissa seiniä ja lattioita levytettiin ja kattoja laskettiin.

Toiminta kunnantalona päättyi 1980-luvulla, jonka jälkeen rakennuksen tilat ovat olleet vuokrattuna. Viimeisin peruskorjaus (v. 2006) oli osin palauttava, mm. tällöin otettiin esiin salin korkea sivuiltaan viistetty sisäkatto. Julkisivuiltaan rakennus on säilyttänyt hyvin alkuperäisen myöhäisjugendin ilmeen. Rakennukseen kuuluva pitkä ulkorakennus on korjattu päärakennuksen peruskorjauksen yhteydessä.

Meijerin alueeseen kuuluva Koivupiha sijaitsee rautatien ylittävän, 1970-luvulla rakennetun Linnansalmentien katveessa. Aiemmin, ennen rautatien rakentamista, kirkonkylän vanha kirkkotie kulki talon sivuitse.

Asuinrakennuksen tarkkaa ikää ei tunneta, mutta se lienee rakennettu 1860-luvulla. Vuonna 1864 talon osti Lapinlahden ensimmäinen kauppias Petter Jääskeläinen, joka piti rakennuksessa kauppaa perillisineen 1900-luvun vaihteeseen.

Alkuaan rakennus oli nykyistä pidempi ja yksikerroksinen. Kaupan lisäksi siinä toimi kirkonkylän kievari 1870-luvulla. Radan puoleinen pääty purettiin 1920-luvulla, ja rakennukseen tehtiin ullakkohuone. Rakennukseen tehtiin korjauksia 1950-luvulla, mm. ikkunat vaihdettiin. 1960-luvulle tultaessa kiinteistö siirtyi Lapinlahden Osuusmeijerille, joka muutti rakennuksen isännöitsijän asunnoksi. Myöhemmin kunta osti ja korjasi kiinteistön. Nykyisin se on jälleen siirtynyt yksityiseen asuinkäyttöön. Pihan kaksikerroksinen luhtityyppinen aittarakennus on rakennettu 1920-1930-lukujen vaihteessa.

Vuonna 1883 valmistunut yksikerroksinen puurakenteinen kansakoulu kuuluu maakunnan vanhimpiin säilyneisiin kansakouluihin. Sen hirret saatiin Lapinlahden ensimmäisestä, v. 1834 valmistuneesta kirkosta. Koulua on useaan kertaan muutettu ja laajennettu. Samoin koulukäyttö on muuttunut kansakoulusta, yhteiskoulun ja ala-asteen kautta lukioksi.

Lapinlahden seurakunta itsenäistyi v. 1858, mutta rovastin virka-asunto, johon kuului tuohon aikaan tarpeelliset maatalousrakennukset, saatiin rakennettua vasta 1880-luvulla. Hirsinavetta lahosi kuitenkin nopeasti, joten se korvattiin jo v. 1898 maanviljelijä Pekka Tikkasen suunnittelemalla porakivinavetalla. Vuonna 1974, Eemil Halosen 100-vuotissyntymäpäivänä rakennukseen avattiin Eemil Halosen museo.

Rovastinpappilan vanha päärakennus purettiin 1960-luvun alussa ja paikalle rakennettiin v. 1963 kirkkoherran asunnon ja kirkkoherranviraston käsittävä rakennus (arkkitehti Tuomas Väyrynen), jota on v. 1976 laajennettu (arkkitehti Esko Laitinen). Päärakennuksen vieressä on Tuomas Väyrysen lämpökeskukseksi 1960-luvulla suunnittelema rapattu rakennus. Rakennukset on myöhemmin myyty kunnalle ja muutettu päiväkotikäyttöön. Aiemmasta pappilakulttuurista muistuttavat puistomainen piha, hirsinen aittarakennus, vanhat säleaidat ja pala viljelyksessä olevaa peltoa Linnansalmentien ja piha-alueen välissä.

Olemassa olevan aineiston pohjalta. Ei ole käyty maastossa.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2,

Lapinlahti: Meijerin alue

Arviointiteksti
Alue on perusteltua säilyttää maakunnallisesti arvokkaana rakennetun kulttuuriympäristön kohteena, sillä se sisältää monipuolisesti kulttuurihistorial-lisesti merkittäviä julkisia rakennuksia. Rakennukset sijoittuvat varsin tiiviille alueelle lähekkäin ja muodostavat miljöökokonaisuuden.

Rajaus
Nykyinen aluerajaus on kunnossa.

Valokuvat: Tapio Rokkonen 2017

Leppävirta: Mustinmäki

(Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger)

Entinen arvoluokka kolme osin päällekkäistä aluerajausta, joista kaksi on valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita, laajempi niistä ehdotus ja yksi maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka valtakunnallisesti arvokas maisema-alue, luovutaan maakunnallisesti arvokkaan kulttuuriympäristön aluerajauksesta kokonaan

Kuvailu

Mustinmäki ja Tahvanalanmäki ovat melko pienialaisia moreenikumpareita vaihtelevan, metsäisen mäkimaaston keskellä. Mustinmäki on mäistä korkeampi ja selkeämuotoisempi. Mustinmäen länsipuolella on Orinnoron kapea kalliorotkomuodostuma, joka on syntynyt jääkauden aikana mannerlaattojen liikkuessa.

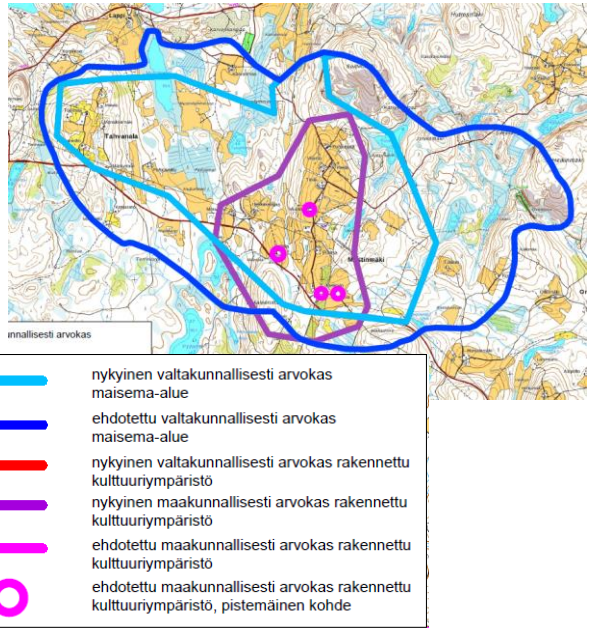
Mustinmäen ja Tahvanalan kylät ovat tyypillisiä savolaisia mäkikylä, joiden lakialueen hedelmällisyys ja suotuisa ilmasto on hyödynnetty maanviljelykseen. Mustinmäen laki on avointa ja elävää maatalousmaisemaa, jota vaikuttavat kaukonäkymät luonnehtivat. Asutus sijoittuu perinteisille vyöhykkeille ja maatilojen pihapiirit ovat säilyttäneet hierarkisen merkityksensä maisemassa. Viljelykset avautuvat kylätien molemmille puolille laskeutuen varsinkin länsipuolella jyrkästi rinteitä alas. Rinteiden alaosassa pellot vaihtuvat laidunnettaviin metsähakoihin. Laidunmaat ovat edelleen oleellinen osa kulttuurimaisemaa.

Maisemakuvalle ovat luonteenomaisia Mustinmäen jyrkiltä länsirinteiltä Tahvanalanmäelle ja Leppävirran kirkon suuntaan aukeavat laajat metsäiset kaukonäkymät. Lähinäkymiä rajaavat mäen alarinteen rehevä puusto ja kumpareella sijaitsevat Hiekkakankaan ja Ollilan tilakeskukset. Mustinmäen ylärinteet ja laki ovat kokonaan avoimina viljelyksinä, joita jäsentävät rakennusryhmät pihapuineen sekä aidoiksi kootut kiviröykkiöt. Maisema on eheä ja rauhallinen. Idässä rinne on loiva ja polveileva, joten näkymäalue rajoittuu selkeästi Mustinmäen puustoiseen itäosaan ja Huttupuron ympäristön metsiköihin. Rinteiden alaosassa pellot vaihettuvat laidunnettaviin metsähakoihin. Etelässä Mustinmäkeä rajaavat maantie ja Sakaleenmäki. Tahvanalan mäkikylästä aukeaa kauniita näkymiä Mustinmäen suuntaan.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2, Pohjois-Savon arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi 2010.

Valokuva: Mervi Koskinen

Olemassa olevan aineiston pohjalta. Ei ole käyty maastossa.

Leppävirta: Mustinmäki

Mustiala
Aikoinaan suurin Mustinmäen tiloista, Mustiala, on aiemmin ollut sotilasvirkatalo, jonka maista useat kylän nykyiset tilat on muodostettu. Vuonna 1920 tila myytiin yksityisille. Päärakennus on vuodelta 1886, joskin sitä on muutettu ja lyhennetty (1950-luvulla).

Etelätalo kuuluu valtakunnallisesti merkittävään maisema-alueeseen v. 1992 Leppävirta–Heinävesi tie kulki Etelätalon pihapiirin läpi aina 1980-luvulle asti, jolloin nykyinen tielinjaus valmistui Mustinmäen peltoalueen eteläpuolelle. Vanha päärakennus on vuodelta 1883 ja navetta rakennettu vuotta myöhemmin. Myös talli on 1800-luvulta. Päärakennus jäi tyhjilleen uuden talon valmistuttua v. 1965.

Ilola (tai Ilolaulu) kuuluu valtakunnallisesti merkittävään maisema-alueeseen v. 1993. Tila on erotettu v. 1796 Mustialan sotilasvirkatalosta. Talon kamaripää on rakennettu 1870-luvulla ja toinen pää 1900-luvun alussa. 1980-luvun alussa talo on perusteellisesti remontoitu, jolloin myös ikkunat on vaihdettu. Riviaitta on vuodelta 1915. Taloa vastapäätä on v.1921 rakennettu kivinavetta. Talli on purettu 1950-1960-luvuilla.

Ollilan tila sijaitsee erillään varsinaisesta Mustinmäen kyläraitista. Nykyiselle Heinävesi-Leppävirta tielle piha näkyy peltojensa keskellä hyvin jyrkän mäen laella. 1950-luvulla peruskorjattu päärakennus on vuodelta 1903 ja kivinavetta vuodelta 1925. 1950-luvulla purettiin rakennusten muodostamasta neliöpihasta suuri talli-rakennus.

Arviointi
Mustinmäki on edelleen yksi edustavimmista Pohjois-Savon järviseudun mäkikylistä. Alueen arvot ovat säilyneet varsin muuttumattomina. Mustinmäen kulttuurimaisemassa tiivistyvät pohjois-savolaisen mäkiasutuksen piirteet: viljelymaisema on tasapainoista, avaraa ja etäälle avautuvaa. Alueelta löytyy neljä maakunnallisesti arvokasta pistemäistä rakennuskokonaisuutta: **Mustiala, Etelätalo, Ilola** ja **Ollila.**

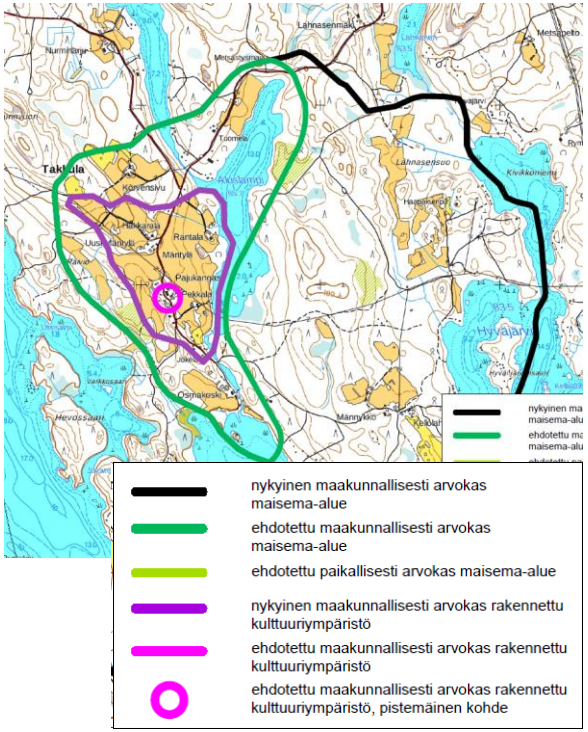
Rajaus
Arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnin 2010 yhteydessä tehty rajausehdotus valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi on hyvä sellaisenaan. Rajaukseen on sisällytetty Orinnoron rotko Mustinmäen länsipuolella. Muutoin rajaus seuraa luontevasti lähinäkymiärajaavaa metsäistä lakilinjaa. Maakunnallisesti arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön rajaus poistuu tarpeettomana. Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue pitää sisällään myös rakennetun kulttuuriympäristön arvot.

Leppävirta: Takkula

Päivitys: Maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka kaksi päällekkäistä aluerajausta, joista suppeampi on maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö ja laajempi maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu

Takkula on muutaman talon muodostama rantakylä, johon kuuluu yhtenäinen viljelyaukea Aluslammen rannalla ja hajanaisempaa asutuksesta Hyväjärven tuntumassa. Maisema on kallioperän ruhjelinjojen mukaan suuntautunutta. Myös pitkänomaiset kapeat vesistöt ovat syntyneet kallioperän ruhjeisiin. Maaperä on kumpuilevaa moreenia. Edelleen aktiivisena jatkuva maanviljely ja karjatalous ovat maiseman kannalta merkittävimpiä elinkeinoja.

Maisemakuva on pienipiirteinen ja vaihteleva. Aluslammen rannalla Takkulan viljelyaukea muodostaa oman yhtenäisen kokonaisuutensa. Maisema hahmottuu parhaiten peltoalueita mukailevalta kylätieltä, joka kulkee vanhalta pihapiiriltä toiselle. Puusaarekkeet rytmittävät maisemaa ja avoimet, puoliavoimet ja suljetut näkymät vaihtelevat. Maisemaa elävöittävät kiviaidat ja yksittäiset kivet sekä kukkivat teiden varret. Aluerajauksen eteläosassa on pieni pato ja koskipaikka.

Alueelle sijoittuu yksi pistemäinen rakennetun kulttuuriympäristön avokohde **Lyytikkälä.**

Lyytikkälä

Kylätie kulkee läpi Lyytikkälän pihapiirin, jossa on vanha esimerkillisesti säilytetty ja runsaslukuinen rakennuskanta. Talous- ja asuinpihat muodostavat hienon kokonaisuuden, jonka vanhaan maatilapihaan kauniisti sopivat kiviaidat liittävät viehättävästi peltomaisemaan. Lyytikkälän kantatila on ollut Lyytikäisillä 1700-luvulta. Kahdessa osassa rakennetun päärakennuksen kamariosa lienee vanhempi kuin v. 1878 rakennettu tupaosa, joka on alun perin ollut savutupa.

Pihaan v. 1915 siirrettyä tuparakennusta on käytetty meijerinä, johon kylältä tuotiin maitoa separoitavaksi. Toisessa päädyssä asuivat palvelijat. Vuonna 1989 rakennus kunnostettiin vanhalle väelle asunnoksi. Pihan aitoista kaksi on 1800-luvulta (tai vanhempia). Kylätien varrella lähellä pihaa sijaitsee kaksi työväelle rakennettua mökkiä.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2, Pohjois-Savon arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi 2010.

Leppävirta: Takkula

Eläinsuojat ovat hevostallia lukuun ottamatta luonnonkiveä. Sikalarakennus on valmistunut v. 1908 ja arkkitehti Juho Nykäsen suunnittelema navettarakennus v. 1915. Vanhat riihi- ja puimalarakennukset muodostavat oman tasapainoisen kokonaisuuden varsinaisen piha-alueen pohjoispuolelle.

Arviointi

Maiseman tärkeimpiä osatekijöitä ovat elinvoimainen viljelysaukea sekä sitä idänpuolella kehystävä vesistö. Pellolle kylätien varteen sijoittuvat pihapiirit rakennusryhmineen ja kivimuureineen ovat myös olennainen osa maisemaa.

Rajaus

Alueella on tällä hetkellä kaksi osin päällekkäistä aluerajausta. Maisema-aluerajaus on moninkertaisesti laajempi kuin rakennetun kulttuuriympäristön rajaus, joka käsittää vain kylän ydinalueen peltoineen. Maisema-aluerajaukseen sisältyy todella paljon metsää. Uusi aluerajaus käsittää kylän ydinalueen sekä sitä välittömästi ympäröivät pienemmät pellot ja Aluslammen. Hyväjärven rannalle sijoittuva tärkeä perinnebiotooppikohde jätetään aluerajauksen ulkopuolelle. Se tulee ottaa yksittäisenä kohteena esille. Ei ole tarkoituksenmukaista pitää maisema-alueessa mukana laajaa metsäaluetta ydinalueesta etäälle sijoittuvan perinnebiotoopin takia.

Valokuvat: R. Ger 2018

Pielavesi: Heinämäki

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka kaksi osittain päällekkäistä aluerajausta: toinen maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö, toinen (laajempi aluerajaus) maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu

Heinämäki sijaitsee Vuoksen ja Kymijoen vesistöalueiden välisellä karulla vedenjakajaylängöllä. Vesistöjä on vain vähän eikä niillä ole suurta merkitystä maisemakuvassa. Kallioperää peittää kauttaaltaan moreeni, joka muodostaa luode-kaakkosuuntaisia selänteitä. Soita on mäkien välisissä painanteissa ja laajahkoilla alavilla alueilla.

Heinämäen pellot ovat keskittyneet mäen viljaville lakialueille ja lämpimille rinteille. Kylä muodostuu kahdesta erillisestä viljelyaukeasta. Keskeisimmän maisematilan muodostavat Holman, Mäkelän ja Ikälän maatilat ympäröivine peltoineen. Vanhimmat tilat ovat maisemassa hallitsevilla paikoilla peltojensa keskellä mäen lakipaikoilla ja rinteillä. Pihapiireissä on myös säilynyt kulttuurihistoriallisesti arvokasta rakennuskantaa. Tärkein tie on kylän läpi kulkeva Iisalmentie. Sen kanssa risteää kylän keskellä Korppisentie. Uudempi asutus on keskittynyt teiden varsille. Kylän keskustaksi hahmottuu teiden risteys, jossa on myös koulu. Maisemakuvassa vuorottelevat metsä ja mäen lakialueen viljavat vainiot. Mäen avoimelta laelta aukeaa pitkiä näkymiä ympäröivän vedenjakajaseudun karuun metsämaisemaan. Kylän erityispiirre ovat tienvarsia ja pihoja kehystävät komeat lehtikuuset ja sembramännyt.

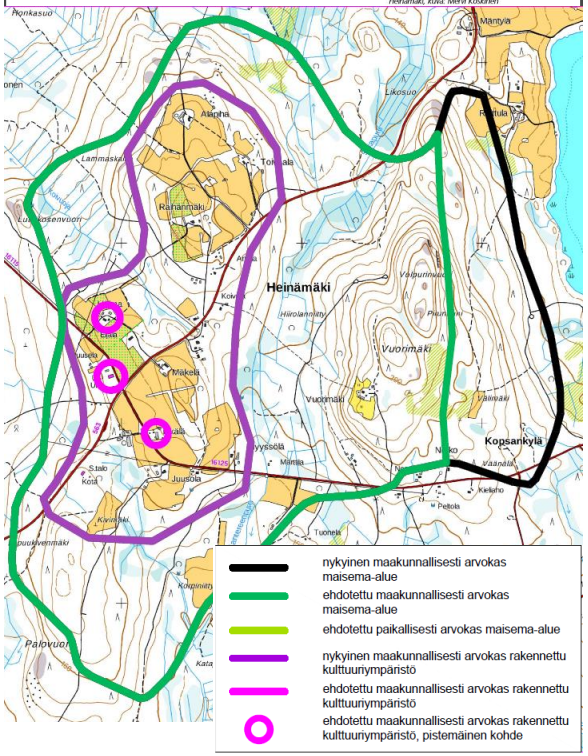
Rajaus sisältää Heinämäen selännealueen ja idässä näkymiä rajaavan metsäisen Vuorimäen.

Alueelta löytyy kolme merkittävää rakennuskohdetta: **Heinämäen koulu**, **Holman tila** ja **Ikälän aitta**, jotka nostetaan pistemäisinä ylös.

Näkyvällä paikalla, teiden risteyksessä sijaitseva Heinämäen koulurakennus valmistui v. 1907. Koulua on laajennettu 1930-luvun puolivälissä.

Holman tila on ollut Heinämäen kylän keskeisimpiä taloja. Päärakennus on rakennettu 1800-luvun lopulla ja pihanpäärakennus v. 1918. Talon isäntä Ville Tossavainen tarjosi päärakennuksen ”hyyrihuoneeksi” kansakoulukäyttöön ennen kylän koulurakennuksen valmistumista (v. 1907). Talossa toimi myös postipysäkki ja puhelinosuuskunnan keskusv. 1911-1928 sekä alakoulu 1930-luvulla koulun laajennuksen aikana.

Lähteet: Pohjois-Savon arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi 2010, Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvitys osa 2.

Pielavesi: Heinämäki

Ikälän maatila on esimerkki eri-ikäisten ja -tyyppisten rakennusten muodostamasta hyvin hoidetusta ja tasapainoisesta tilakeskuksesta, jossa asialliset rakennukset muodostavat maaseuturakentamisen kehityksestä kertovan kokonaisuuden. Asuinpihasta erillään sijaitsee hallimaisten kuivaamo- ja varastorakennuksien ryhdikäs rakennusryhmä. Tilalla on säilynyt pohjoissavolaiselle rakennusperinteelle harvinainen kolmikerroksinen taitekattoinen eloaitta, joka hahmoltaan vastaa Kiurujoen Paaran tilalle pohjalaisten rakentamaa aittaa. Aitta on 1820-luvulta.

Arviointiteksti

Alue soveltuu paremmin maakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi kuin rakennetuksi kulttuuriympäristöksi, koska siihen sisältyy elinvoimaista viljelymaisemaa ja laaja-alainen Vuorimäki. Kun Heinämäki aikoinaan valittiin maakunnallisesti arvokkaaksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi toisena valintaperusteena oli maisemallinen arvo. Alueella on myös vanhaa, yhtenäistä kulttuurihistoriallisesti arvokasta rakennuskantaa, mikä nostaa alueen arvoa. Mäkikylä on säilynyt kylärakenteeltaan poikkeuksellisen edustavana ja alkuperäisenä. Vanhoista rakennuksista koostuvat ryhmät ovat maisemallisesti tärkeitä ja muodostavat kiinnepisteitä maisemaan.

Rajaus

Aluerajaukseksi valitaan nykyisen maisema-alueen raja, jota kuitenkin tiukennetaan idässä siten, että rajalinja kulkee selänteen laen tuntumassa.

Olemassa olevan aineiston pohjalta.
Ei ole käyty maastossa.
Valokuvat: kaappauksia aiemmista selvityksistä (Mervi Koskinen)

Pielavesi: Laukkala

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka paikallisesti arvokas maisema-alue, jossa kaksi maakunnallisesti arvokasta pistemäistä rakennetun kulttuuriympäristön kohdetta Pielaveden kirkko ja nuorisoseurantalo

Kuvailu

Laukkala on toinen Pielaveden pohjoisosien suurimmista kyläalueista. Asutus on tyypillisesti melko hajanaista eikä erityisen selvää kyläkeskusta hahmotu. Pielaveden pohjoisosia luonnehtivat Saimaan ja Päijänteen vesistöalueiden vedenjakaja-seudun metsäselänteiset maisemat, jossa asutus on harvaa vanhimman asutuksen sijoittuessa tyypillisesti mäkien lakialueille, kuten Mäkikylässä (Laukkalan itäpuolelle sijoittuva kylä). Laukkalan ja Vaaraslahden, joka sijaitsee Laukkalasta noin seitsemän kilometriä kaakkoon, kyläalueiden välissä on kulkenut myöhäiskeskiajalla savolaisten ja hämäläisten eräalueiden raja korkean Hirvimäen kautta.

Alueen eteläosat rajoittuvat Pielavesijärven runsaasti polveileviin rantoihin, joilla perinteinen asutus peltomaisemineen muodostaa oman maisematyyppinsä. Näistä yksi viehättävimpiä on Pitkälän-niemi, jossa vanhojen pihojen rakennuspaikat ja näitä yhdistävät hiekkatiet sijaitsevat rannoille laskevien mäkipeltojen yläpäässä muodostaen yhdessä perinteisen maalaiskyläraitin tunnelmaa.

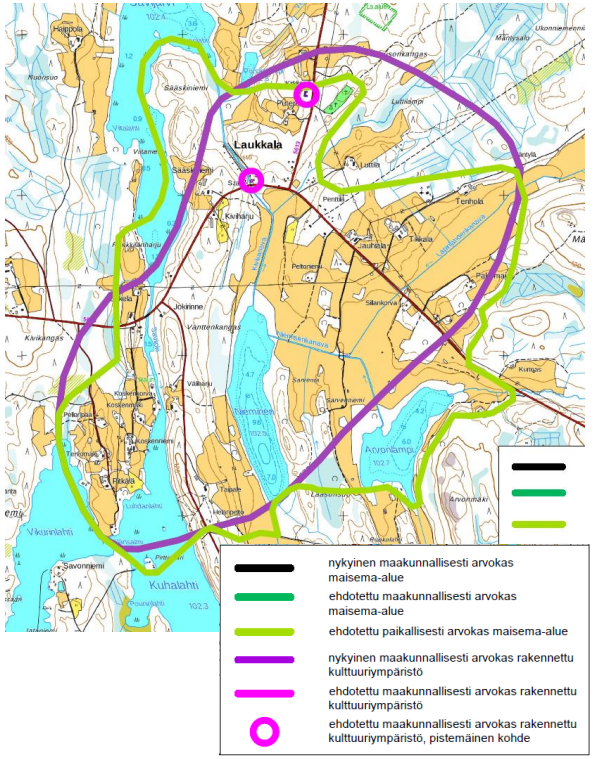
Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2.

Tikkalassa ja Pitkälänniemessä pellot ovat edelleen viljelyssä ja ainakin Pitkälänniemessä on laiduntavaa karjaa. Tikkalan ympäristössä on laajimmat avoimet viljelymaisemat. Pellot ovat topografialtaan suhteellisen tasaisia. Pitkälänniemi on pienipiirteisempi ja maisemakuvaltaan viehättävämpi.

Arviointiteksti

Alue soveltuu paremmin maisemakohteeksi kuin rakennetun kulttuuriympäristön kohteeksi, sillä alkuperäisessä asussa säilyneitä rakennuskohteita on melko vähän ja uudempaa rakennuskantaa on ilmaantunut vanhemman lomaan. Laukkalassa avointa viljelymaisemaa on suhteellisen laaja-alaisesti Pielaveden muihin alueisiin verrattuna. Viljelyalueet ovat edelleen elinvoimaisia viljelyn jatkuessa. Paikoin alueella on voimakasta umpeenkasvua mm. Laukkalantien varressa Savijärven äärellä, Nuorisoseurantalon ja kanavan lähettyvillä sekä Savijoen pientareilla. Näkymät Savijärvelle estyvät ja Savijoen kohdalla näkyvyys on todella suppea.

Alueen maisemalliset arvot liittyvät Pitkälänniemen pienipiirteiseen maisemaan

ja sieltä avautuviin kauniisiin järvinäkymiin sekä Tikkalan peltoaukean pitkiin näkymiin. Alueen edustavuus ei ole aivan maakunnallista tasoa ja näin ollen alue ehdotetaan pudotettavaksi paikallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi.

Alueelta löytyy kaksi maakunnallisesti arvokasta rakennuskohdetta: **Pielaveden kirkko**, jonka rakentaminen on aloitettu 1939 sekä **nuorisoseurantalo**. Sankarihautausmaan on suunnitellut maisema-arkkitehti Katri Luostarinen 1956.

Rajaus

Alueen rajausta muutetaan erityisesti kaakossa ja pohjoisessa. Kaakossa sisällytetään rajaukseen Arvonlampi sekä sisääntuloalueen viljelymaisema, josta avautuu pitkiä näkymiä länteen. Idässä otetaan viljelyalueen reunavyöhykkeet mukaan aluerajaukseen. Koillisessa jätetään laajoja metsäalueita aluerajauksen ulkopuolella. Kirkko, hautausmaa ja Puteron rinnepellot kuitenkin sisältyvät kokonaisuuteen. Pohjoisessa laajennetaan aluerajausta siten, että Sääskiniemen niemiosa ja Jokelan peltojen pohjoisosa tulevat mukaan. Lännessä jätetään osa metsäalueesta rajauksen ulkopuolelle. Etelässä sisällytetään Pirttisaari ja Taipaleen peltoa hieman laajemmin aluerajaukseen. Muutoksilla aluerajauksesta saadaan viljelymaiseman osalta luontevampi, kun se noudattelee peltoalueen reunavyöhykkeitä.

Valokuvat: R.Ger ja K. Tolonen 2017

Pielavesi: Penttilänlahti

Päivitys (uusi kohde): maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka uusi kohde
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu

Penttilänlahden alue sijoittuu Kiuruvedentien varteen Pielavesi-järven rannalle. Alueen topografia on vaihteleva. Loivasti kumpuilevat pienipiirteiset viljelyalueet ympäröivät Penttilänlahtea viettäen sitä kohti. Tiestö sijoittuu selvästi veden pintaa ylemmäksi ja näin sieltä avautuu hyvin näkymiä järvelle. Maisemallisesti optimaaliselle paikalle sijoittuu Jussilan tilakeskus. Kiuruvedentielle näkyvää päärakennusta on uudistettu, mutta ei kuitenkaan häiritsevästi. Penttilänlahden länsipuolelta löytyy myös kaksi muuta tilakeskusta Mykkälä ja Pitkälä. Teiltä avautuu viehättäviä näkymiä peltojen yli Penttilänlahdelle. Penttilänlahden keskelle sijoittuu kaksi isohkoa kauniinmuotoista saarta: Ahosaari ja Metsäsaari. Saaret ovat tärkeä osa alueen maisemakuvaa. Niillä on myös luonnonsuojelualuestatus. Iskolan-vuori muodostaa viljelyalueko-naisuudella selustan alueen kaakkoisosassa.

Arviointiteksti

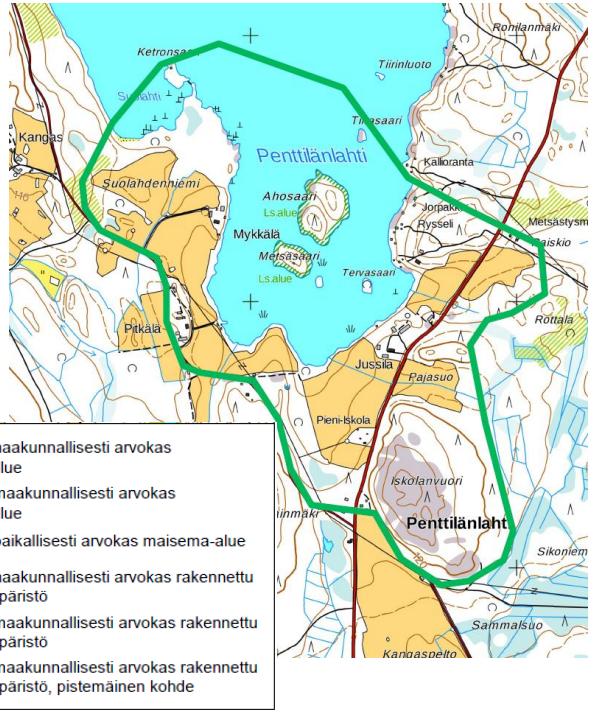
Penttilänlahtea esitetään uudeksi maakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi edustavan ja elinvoimaisen viljelymaisemansa ansiosta. Vaihteleva topografia tekee alueesta pienipiirteisen. Sijainti lahden ympärillä on maisemallisesti kiinnostava. Luonnossuojelualueena toimivat saaret tuovat siihen oman ulottuvuutensa. Alueella on keskeinen sijainti päätiestön varrella. Alueelle sijoittuu myös muutamia tilakeskuksia, jotka osaltaan rikastavat maisemaa. Alueelta avautuu hienoja näkymiä järvelle.

Rajaus

Alueen rajaukseen sisällytetään Penttilänlahtea reunustavat viljelyalueet reunavyöhykkeineen, Penttilänlahden saaret, joista kahdella suurimmalla on luonnossuojelualuestatus sekä viljelyalueeseen eteläkaakossa rajautuva Iskolanvuori.

Valokuva: R.Ger 2017

Pielavesi: Penttilänlahti

Valokuvat: kaksi ylintä vas. Juha Tissari, vas. alhaalla Tuula Penttinen, oikealla R. Ger 2017

Pielavesi: Räisälänranta

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu

Vaaraslahden kylään kuuluva Räisälänrannan yhteinen kulttuurimaisema edustaa järven rannalle sijoittuvaa maanviljelysmaisemaa, jossa maisemallisesti merkittäviä maatiloja ovat Nuutila, Räisälä, Ala-Räisälä ja Kivelä. Näiden säilynyt rakennuskanta on suhteellisen vanhaa, joskin rakennuksien rakennushistoriallinen arvo on kärsinyt myöhemmissä korjauksissa mm. ikkunoiden uusimisen takia.

Räisälän tilalla, yhdellä Vaaraslahden vanhimmista asuinpaikoista on asuttu jo 1600-luvun alusta asti. Päärakennus on valmistunut v. 1850. Kulmittain tähän nähden sijaitsee Ala-Räisälä. Räisälän vieressä sijaitsee Nuutila, joka vaaleine päätykolmioineen muistuttaa Räisälän asuinrakennusta.

Samalla peltoaukealla sijaitseva Kivelän tila on lohkottu Räisälän kantatilasta. Kun Kivelän aikaisempi päärakennus tuhoutui tulipalossa, tehtiin v. 1931 uuden päärakennuksen seinät kalkkihiekkatiilestä ja rapattiin, mikä on rakenteeltaan ajalleen ja maatiloilla harvinainen rakenneratkaisu. Talon vastaavana mestarina toimi Pielaveden rakentamiseen paljon vaikuttanut kunnan rakennusmestari Eemil Ikäheimo.

Arviointiteksti

Räisälänrannan alue esitetään muutettavaksi maakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi, koska se on suurelta osin elinvoimasta viljelymaisemaa ja toisaalta sen rakennuskannan rakennushistoriallinen arvo on kärsinyt. Alueelle sijoittuvat neljä tilaa rakennusryhmineen muodostavat maisemaan tärkeitä kiinnekohtia. Topografialtaan alue on loivasti kumpuileva ja se lisää alueen viehätystä. Sijainti järven rannassa tuo mukaan oman maisemallisen aspektinsa. Alueelta avautuu miellyttäviä näkymiä järvelle.

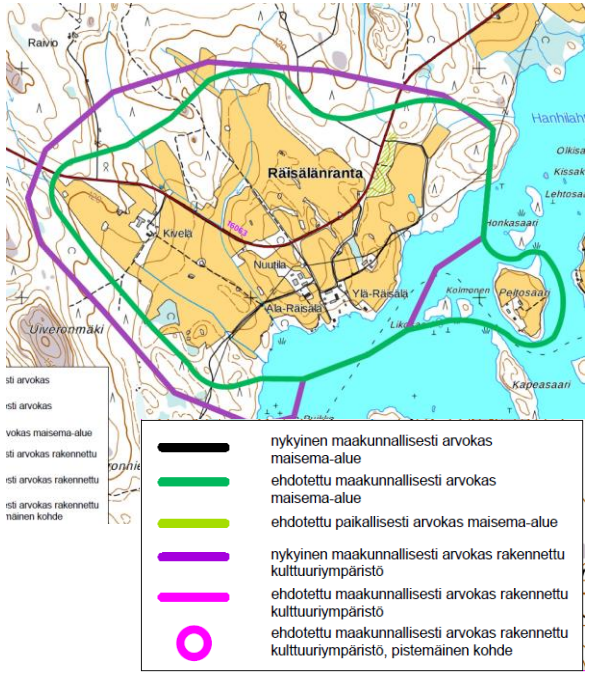
Rajaus

Aluetta on rajattu tiukemmin kaventamalla viljelyalaan rajautuvia metsävyöhykkeitä. Peltosaari on otettu mukaan rajaukseen.

Valokuva: kuvakaappaus aiemmasta selvityksestä
Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2

Räisälänranta, kuva: Arkkitehtitoimisto Hannu Puurunen Oy

Olemassa olevan aineiston pohjalta. Ei ole käyty maastossa.

Rautalampi: Hanhitaipaleen kylä
Uusi nimiehdotus: Hanhitaipaleen maisema-alue

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu

Hanhitaipaleen rälssin rajat on määritelty jo vuoden 1585 asiakirjoissa. 1600-luvulla syntynyt Hanhitaipaleen talo kuului alun perin Lepaan kartanolle, jolta tila siirtyi ratsumestari Ugglalle ja tämän suvulta 1700-luvulla everstiluutnantti Tigerstedtille. Tällöin tilan päärakennus sijaitsi nykyisen navetan pohjoispuolella mäen rinteessä, jossa rakennuksen kivijalka sekä pihaan johtavan tien kiviaidat on edelleen näkyvissä. 1800-luvun alussa tilan osti Jalkasen suku, joka rakensi uuden asuinrakennuksen nykyisen paikalle. Talo piharakennuksineen paloi 1890-luvulla lukuun ottamatta rantaan johtavan tien varressa sijainnutta vilja-aittaa. Nykyinen päärakennus on rakennettu palaneen paikalle sekä sen läheisyyteen luonnonkivinavetta ja kaksikerroksinen riviaitta 1890-luvulla.

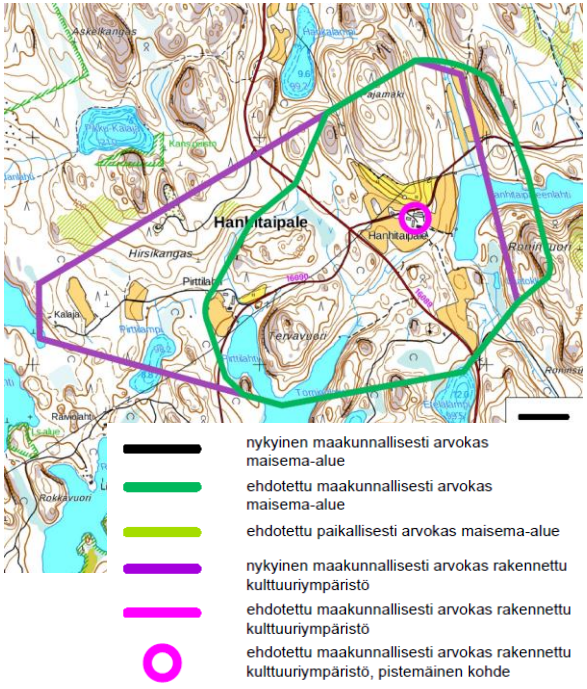
Pihaa ympäröi v. 1995 lähtien kunnostettu perinnemaisema-alue ”Hanhitaipaleen haka”, joka on arvotettu maakunnallisesti merkittäväksi. Kivinen ja katajainen laidunrinne sekä tilan pihapiiri muodostavat järvimaisemaan liittyen hyvin viehättävän kokonaisuuden.

Pihapiiristä ja pihapiirin ohittavalta tieltä avautuu vaikuttavia näkymiä Hanhitaipaleenlahdelle ja sitä kehystäville selänteille, erityisesti Roninvuorelle. Maisema-alueen hienoin osa on Konnekoskentien itäpuoli, Hanhitaipaleen tilan pihapiiri viljelyksineen, laidunrinteineen ja näkymineen. Toinen, joskin erityyppinen hieno kohta, löytyy Konnekoskentien lounaispuolelta: Tervavuori Pirttilahteen rajautuvine kalliojyrkänteineen. Maisema-alue koostuu näin ollen kulttuurimaisemaosuudesta ja luonnonmaisemaosuudesta.

Arviointi

Hanhitaipaleen maisema-alueen ytimen muodostaa tilan pihapiiri sitä ympäröivine viljelyksineen ja laidunalueineen. Vaikuttavimmat näkymät avautuvat tilakeskukselta ja Hanhiniementieltä alas Hanhitaipaleenlahdelle. Lahden molemmin puolin sijoittuvat jylhät metsä/kallioselänteet kehystävät komeasti näkymiä. Myös Konnekoskentieltä avautuu hienoja näkymiä Pajamäen alarinteessä olevalle laidunalueelle, joka on maakunnallisesti merkittävä perinnemaisema-alue, ja tilakeskukselle.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2,

Rautalampi: Hanhitaipaleen kylä

Uusi nimiehdotus: Hanhitaipaleen maisema-alue

Tervavuoren alue muodostaa kulttuurimaisemasta erillään olevan luonnonmaisemakokonaisuuden, jolla ei ole suoranaista yhteyttä Hanhitaipaleen kulttuurimaisemaan. Kartalla Tervavuori muodostaa yhden kolmesta Hanhitaipaleen tilaa rajaavista mäistä/vuorista mutta maastossa sitä ei juurikaan huomaa tilan suunnalta katsottaessa. Tervavuoressa tekevät vaikutuksen Pirttilahdesta kohoavat kallioseinämät, jotka havaitsee lahden rannalta ja Satamatieltä käsin. Alue soveltuu kokonaisuudessaan paremmin maisema-alueeksi kuin rakennetuksi kulttuuriympäristöksi, sillä siinä on paljon maisemaelementtejä. Myös aikoinaan kohdetta arvotettaessa maisemalliset tekijät ovat olleet toisena valintaperusteena. Hanhitaipaleen tilakeskus on toki keskeinen osa maisemaa ja toimii maiseman hierarkkisena pisteenä. **Hanhitaipaleen tila** nostetaan pistemäisenä kohteena ylös.

Rajaus

Aluerajausta on syytä laajentaa idässä siten, että Roninvuori ja sen pohjoispuolinen selänne tulevat osin rajaukseen mukaan, sillä ne kehystävät tärkeitä näkymiä. Lännessä aluerajausta pienennetään, sillä ei ole tarkoituksenmukaista ottaa noin paljoa metsävyöhykettä mukaan. Rajaukseen mahdutetaan länsipuoliskolla Pirttilahti ja sen luoteispuolinen pelto.

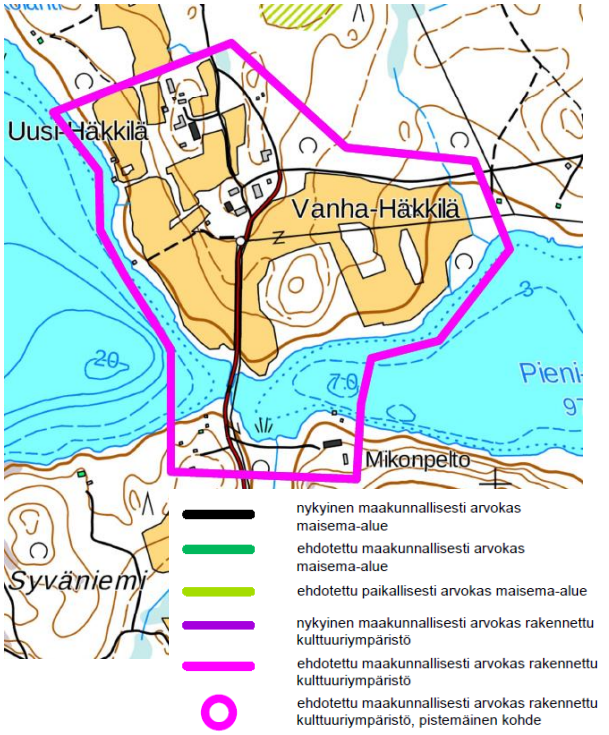
Valokuvat: R. Ger 2018

Rautalampi: Häkkilän kulttuurimaisema

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö

Kuvailu

Häkkilän kylä sijaitsee Vahvanen-nimisen järvialueen rannoilla. Alue on ollut asuttuna ainakin vuodesta 1548. Samalla vuosisadalla se liitettiin Hanhitaipaleen rälssimaihin, jotka Jalkasen suku osti 1800-luvun alussa. Tällöin osa Jalkasen sukua muutti Häkkilän kylän tiloille Paakkolaan, Häkkilään ja Uuteen-Häkkilään, joiden pihapiirit edelleen muodostavat maiseman keskeiset alueet. Järven eteläpuolella sijaitsee v. 1907 rakennettu komea koulu. Sekä Uuden-Häkkilän että Paakkolan mailta on löytynyt entisten sotilastorppien kiviperustuksia. Tilojen vanhaa rakennuskantaa on esitelty kansatieteellisissä julkaisuissa (Albert Hämäläinen v. 1930 ja Teppo Korhonen 1980-luvulla)

Vanhan Häkkilän tilalla on asunut v. 1548 Antti Häkkinen, josta paikka lienee saaneen nimensä. Vanhojen valokuvien perusteella piha on umpinainen ja sinne on kuljettu kaarevilla aiheilla koristellun aitan portin läpi. Umpipihaisuus mainitaan erikseen myös ”Suomen maatilat” kirjassa 1930-luvulla, mikä osoittaa sen olleen tällöin harvinainen. Pihassa oli tuolloin 11 rakennusta.

Näistä ei ole jäljellä kuin isopuoti eli jyväaitta, päärakennus, pytinki ja karjarakennus. Pytinki eli vanha pihanpäärakennus on nyt asuinrakennuksena, johon on tehty peruskorjaus v. 1958. Vanhan päärakennuksen tupa on jäänyt kesäasunnoksi ja kamaripääty on muutettu konevarastoksi 1970-luvulla. Vanha päärakennus on perimätiedon mukaan 1700-luvulta. Kylätie kulkee edelleen pihan läpi siten, että luonnonkivistä 1900-luvun alussa rakennettu navetta jää eri puolelle kuin asuinrakennukset.

Uusi Häkkilä sijaitsee Vanhan Häkkilän vieressä, josta sen maat on lohkottu. 1880-luvulla rakennetun päärakennuksen erityispiirteenä on etu- ja takafasadien frontonit. Myöhemmät rakennuksen korjaukset ovat jonkin verran muuttaneet julkisivujen ilmettä, kuten T-mallisten ikkunoiden muuttaminen 1980-luvulla kaksiruutuisiksi. Muutoin julkisivuissa on säilynyt piirteitä 1800-luvun lopulla maaseudun varakkaisiin taloihin levinneestä nikkarityylistä, kuten koristeelliset räystäskonsolit, pysty- ja vaakavuorauksen yhdistäminen sekä

tyypillinen väritys (tummat ikkuna- ja nurkkalistat yhdistettynä vaaleisiin seinäpintoihin).

Häkkilän koulurakennus valmistui v. 1907 Jalkasten luovuttamalle tontille Pieni-Vahvasen rannalle. Alun perin koulussa oli vain yksi opettaja, mutta v. 1939 muutossuunnitelmissa toiselle opettajalle erotettiin keittiö ja kamari entisestä opettajan asunnosta. Samassa remontissa uusittiin uunit, ulkovuoraus ja ikkunat, jotka kuitenkin säilyivät rakennuksen tyyliin sopivina.

Arviointi

Alue soveltuu paremmin rakennetun kulttuuriympäristön kohteeksi kuin arvokkaaksi maisema-alueeksi, koska se on kooltaan varsin pieni ja siihen sisältyy paljon arvokasta rakennuskantaa. Alueeseen liittyy myös maisemallisia arvoja. Alueen pellot ovat edelleen viljelyssä ja viljelymaisema vaikuttaa muutenkin elinvoimaiselta. Molemmin puolin siltaa avautuu hienoja näkymiä. Sillan eteläpuolella näkymät kohdistuvat pääasiassa Häkkilän rakennusryhmään ja ylipäätänsä viljelymaisemaan: rinnepeltoihin ja niiden kautta kulkevaan mutkittelevaan maantiehen. Sillan pohjoispuolelta ja sillalta avautuu puolestaan komeita näkymiä järvelle (Vahvaselle).

Rajaus

Nykyinen aluerajaus on hyvä. Siihen sisältyy rakennetun kulttuuriympäristön kannalta olennainen: Vanha- ja Uusi-Häkkilän tilat sekä vastarannan koulurakennus.

Valokuvat: R. Ger 2018

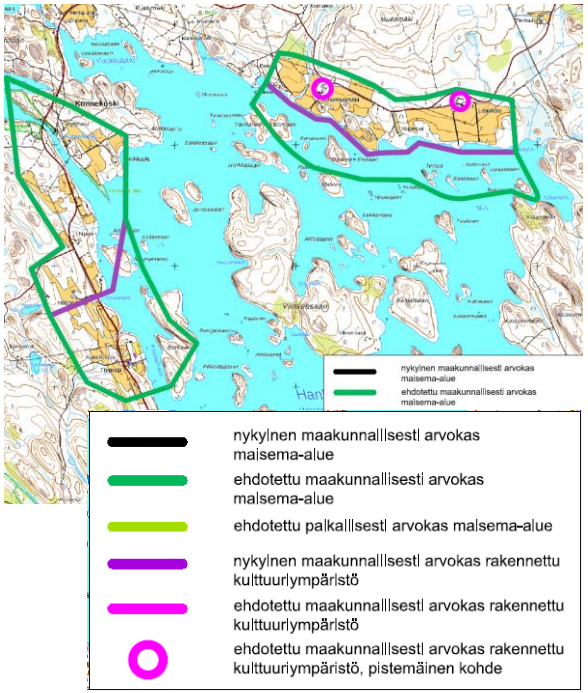
Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2,

Rautalampi: Juhannusmäen ja Laakkolan kulttuurimaisema, Konnekoski (kaksi erillistä kohdetta)

Ehdotus uudeksi nimeksi: Juhannusmäen ja Laakkolan sekä Konnekosken ja Törmälän maisema-alueet (kaksiosainen kohde) Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka kaksi erillistä maakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2

1. Juhannusmäki-Laakkola –osa-alue

Kuvailu

Muutama kilometri kirkonkylältä länteen sijaitsevat toistensa naapureina Juhannusmäen ja Laakkolan pihapiirit Hankaveden rantaan rajoittuvien peltoalueidensa kehystäminä. Laakkolan ranta-alueella on maakunnallisesti arvokas niittyalue, jolla kasvaa mm. valtakunnallisesti uhanalaista ahosilmäruohoa. Viljelyalueet viettävät melko voimakkaasti rantaa kohden. Niiden edustalla on runsaasti pieniä saaria. Tieltä ja pihapiireistä avautuu hienoja, pitkiä näkymiä viljelyalueiden yli järvelle. Saarien ja vastarantojen selänteiden silhuetit ovat tärkeä osa maisemaa.

Juhannusmäki (ent. Johannesberg) on ollut mm. von Fieandt ja Malmberg -sukujen omistuksessa ennen Sahalan kartanosta muuttaneita Jalkasia. Empiretyylinen päärakennus on 1800-luvun alusta ja se on perimätiedon mukaan siirretty ”Sikosalmen sillankorvasta” ja rakennettu aivan vastaavanlaisena Juhannusmäelle. Rakennus oli muistitiedon mukaan virkatalon pihanpäärakennus. Rakennuksessa on karoliininen pohjakaava, johon on tehty vain vähän muutoksia.

Vuonna 1921 tilalla riehui tulipalo, jossa säästyi päärakennuksen lisäksi vain pihanpää (”tuparakennus”) ja hieman sivummalla sijainnut paja. Pihan päärakennus on arviolta rakennettu 1700-1800-lukujen vaihteessa alun perin savutuvaksi. Tulipalon jälkeen pihaan on rakennettu uudet talousrakennukset kuten v. 1925 navetta punatiilistä.

Laakkolan torpasta muodostettiin henkikirjuri Östlingin uudistalo Rautalammilla v. 1776 toteutetussa isossajaossa. Nykyiset rakennukset muodostavat väljän suorakaiteen muotoisen pihan, jonka läpi aiemmin kulki tie naapuritaloon Juhannusmäen tilalle. 1980-luvulla tie on rakennettu kiertämään piha-alueen. Talo oli myös aikanaan kruununvoudin omistama. Tästä muistona oli pihassa ”pieksukoivu”, jossa oli 1930-luvulle asti vankien kiinnisitomista varten rautarengas.

Vuosina 1938-1939 vanhan puretun päärakennuksen paikalle rakennettiin uusi päärakennus arkkitehti Jalmari Peltosen suunnittelemana. Päärakennus on klassismia mukaileva ja julkisivuiltaan rapattu. Runko on muurattu paikanpäällä lyödyistä sementtitiilistä.

Rautalampi: Juhannusmäen ja Laakkolan kulttuurimaisema, Konnekoski

Ehdotus uudeksi nimeksi: Juhannusmäen ja Laakkolan sekä Konnekosken ja Törmälän maisema-alueet

Päärakennuksen vieressä on puurakenteinen yksikerroksinen v. 1913 rakennettu väentupa, jossa on kivinen 25 leivän leivinuuni. Rakennuksen toisessa päädyssä sijaitsi aiemmin tilan meijerihuone. Tätä päätyä on päärakennuksen läheisyyden takia lyhennetty v. 1938. Pihassa on lisäksi aittoja 1800-luvulta ja länsilaidalla v. 1913 rakennettu porakivinavetta, jossa on samankaltainen aumattu päätyräystäs kuin Juhannusmäen tiilinavetassa.

Arviointi

Osa-alueella on varsin keskeinen sijainti lähellä Rautalammin kirkonkylää. Se koostuu kahden tilan elinvoimaisesta viljely-maisemasta. Pihapiireihin liittyy useita vanhoja rakennuksia, joista osa on näyttäviäkin. Pellot viettävät järvelle. Alueelta avautuu upeita kauaskantoisia näkymiä peltojen yli järvelle, jossa on lukuisia saaria ja vastarantojen selänteiden osin vaaramaiset silhuetit näkyvät. Alue soveltuu hyvin maisemakohteeksi juuri elinvoimaisen viljelymaisemansa ja pitkien ja monipuolisten näkymiensä puolesta. Osa-alueelta nostetaan pistemäisinä kohteina **Laakkola** ja **Juhannusmäki**.

Rajaus

Osa-alueen rajausta laajennetaan etelän suuntaan siten, että lähimmät saaret sisällytetään siihen. Muulta osin rajaus pitää sisällään kahden tilan rakennusryhmät peltoineen ja niiden reunavyöhykkeineen.

Valokuvat: R. Ger 2018

Rautalampi: Juhannusmäen ja Laakkolan kulttuurimaisema, Konnekoski

Ehdotus uudeksi nimeksi: Juhannusmäen ja Laakkolan sekä Konnekosken ja Törmälän maisema-alueet

2. Konnekoski-Törmälä –osa-alue

Kuvailu

Konnekoski on vanha luonnontilainen kalastuspaikka, joka yhdistää Hankaveden Keski-Suomen maakunnanrajavesistönä olevaan Konneveteen. Koskipaikan välittömässä läheisyydessä on luonnonsuojelualue ja kaksi pientä kansallispuistoaluetta. Koskelle avautuu kauniita näkymiä maantiesillalta. Kosken äärelle pääsee myös laskeutumaan molemmin puolin koskipaikkaa. Konnekosken pohjoispuolelle sijoittuu miellyttävä viljelymaisema, joka ei näy tielle. Kosken eteläpuolella tien varteen sijoittuu useita eri suuruisia viljelyalueita. Osa-aluerajauksen eteläpuoliskolla maaston pinnanmuodot ovat vaihtelevat ja mäen päältä avautuu kauniita näkymiä ympäröivään pienipiirteiseen viljelymaisemaan. Aivan osa-aluerajauksen eteläosassa on Törmälän kurssikeskus. Törmälän historia juontaa juurensa aina 1700-luvulle, jolloin Törmälää nimitettiin Kosken pappilaksi. Pappilan päärakennus on sittemmin tuhoutunut palossa. Pitkä historia tekee Törmälän miljööstä kiinnostavan. Vaikka tiloja on kunnostettu ja rakennukset ovat pääasiassa uusia, pihapiirissä on edelleen havaittavissa historian havinaa suutarinmökin ja aittarakennuksen välityksellä. Aluerajauksen keskivaiheille sijoittuu Nupurin tila.

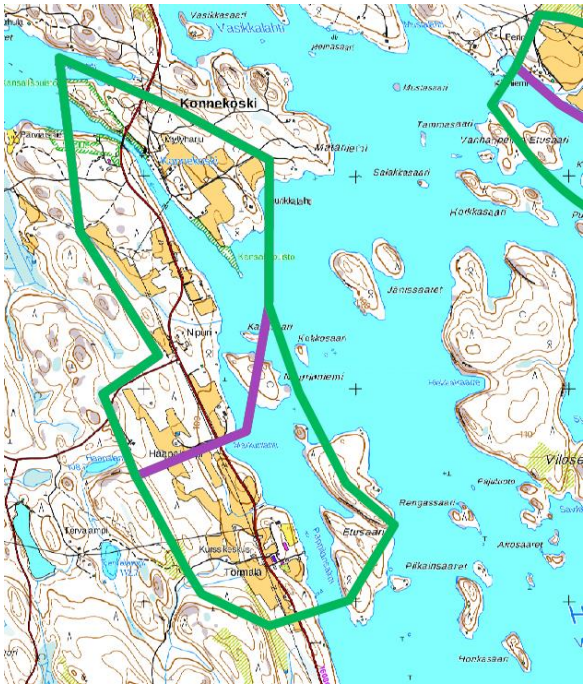
Nipuri on alun perin kuulunut isojaossa perustettuun Montus-Nipurin uudistilaan. Nipurissa oli aluksi torppa ja Montuksessa tuomari von Shoultzin maatila, josta ei ole enää jäljellä kuin suuri kivistä holvattu kellari. Uusi omistaja rakennutti Nipuriin v. 1875 uuden päärakennuksen vanhan asuinrakennuksen viereen, joka oli siirretty kirkonkylältä pihanpäärakennukseksi 1850-luvulla. Myöhemmin tätä on korjattu useaan kertaan ja nykyisessä ulkoasussa on paljon 1920-luvun piirteitä. Alkuperäisessä asussaan säilynyt päärakennus on rakennettu tavallista talonpoikais-rakennusta komeammaksi virkataloksi tuolloin muotiin tulleen nikkarityylin mukaan. Rakennuksen keskiosa on rakennettu kaksikerroksiseksi poikkipäädyn avulla, jonka alla pihajulkisivuissa on harvinainen rakennuksen runkolinjan sisään vedetty avokuisti. Rakennus on päässyt hyvin huonoon kuntoon.

Mäellä sijaitsevassa pihassa on jäljellä 1930-luvulla rakennetun navetan punatiiliseinät.

Henkilöhistoriallista mielenkiintoa Nipurille tuo se, että kuvanveistäjä Ville Valgren mainitsee talon muistelmissaan.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristö-selvityksen osa 2, www.tormala.fi

Valokuvat: R. Ger 2018

Rautalampi: Juhannusmäen ja Laakkolan kulttuurimaisema, Konnekoski

Ehdotus uudeksi nimeksi: Juhannusmäen ja Laakkolan sekä Konnekosken ja Törmälän maisema-alueet

Arviointi

Osa-alue soveltuu paremmin arvokkaaksi maisema-alueeksi kuin rakennetun kulttuuriympäristön kohteeksi, sillä siihen liittyy paljon maisemallisia elementtejä, kuten koskipaikka ja ympäröivä vesistö sekä pienipiirteiset viljelymaisemat. Alueen vahvuuksia ovatkin koskiympäristö, veden läheisyys ja miellyttävät, edelleen elinvoimaiset viljelymaisemat sekä vesistö- ja peltonäkymät. Alueelta löytyy myös rakennetun kulttuuriympäristön arvokohde Nupuri, mutta se on hyvin huonossa kunnossa eikä sitä enää nosteta pistemäisenä kohteena ylös.

Rajaus

Osa-alueen aluerajausta laajennetaan etelän suuntaan siten, että myös Törmälän kurssikeskus ympäröivine peltoineen sisällytetään alueeseen. Näin saadaan luontevampi kokonaisuus aikaiseksi eikä Haapalammen peltoalue jakaudu kahteen osaan. Aluerajaukseen mukaan otettava mäki peltoineen on koskipaikan jälkeen alueen viehättävimpiä kohtia.

Valokuvat: R. Ger 2018

Rautavaara: Karin kulttuurimaisema

Päivitys: Maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger, Arkkitehti SAFA Kai Tolonen

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka paikallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö

Kuvailu

Kari, Ala-Luostan kyläkeskus on muodostunut joen rannan tuntumaan. Asutusta alueelle on aikoinaan houkutellut järvimalmi. Nykyisin toimivat jokivarren maatilat pitävät maiseman avoimena ja elinvoimaisena.

Karinjoen eteläpuolella sijaitsee Karisalmen (päärakennus vuodelta 1910) viehättävä maatilapihapiiri ja pohjoispuolella Karinurmen (asuinrakennus vuodelta 1932) kauppa- ja asuinrakennus. Näiden taitekattoiset ja toisiaan paljon muistuttavat päärakennukset ovat säilyttäneet alkuperäisen 1930-luvun ilmeensä. Myös Karinurmen lähinaapuritalon, Toivalan päärakennus (1930-luvulta) on ollut taitekattoinen, joskin rakennusta on paljon myöhemmin muutettu. Myös Toivalan päärakennuksissa on harjoitettu kauppatoimintaa.

Ala-Luostan kansakoulun rakensi seudulla monia rakennuksia urakoinut Heikki Kettunen kansakoulujen mallipiirustusten (no 1) mukaisilla piirustuksilla. Vuonna 1904 valmistunut vinkkelimallinen koulurakennus on v. 1902 valmistuneen Suojärven koulun ohella kunnan vanhimpia.

Rakennuksen julkisivuissa on säilynyt alkuperäiset ikkunat, ulko-ovet sekä rakennusajalle tyypillinen pysty ja vaaka-paneloinnin muodostama ulkovuoraus. Piharakennus on rakennettu vuodesta 1901 koulurakennuksena toimineen Olli Toivasen entisen tuvan hirsistä. Koulu lakkautettiin v. 1968, minkä jälkeen koulu on myyty AlaLuostan nuorisoseuralle ja maamiesseuralle.

Arviointi

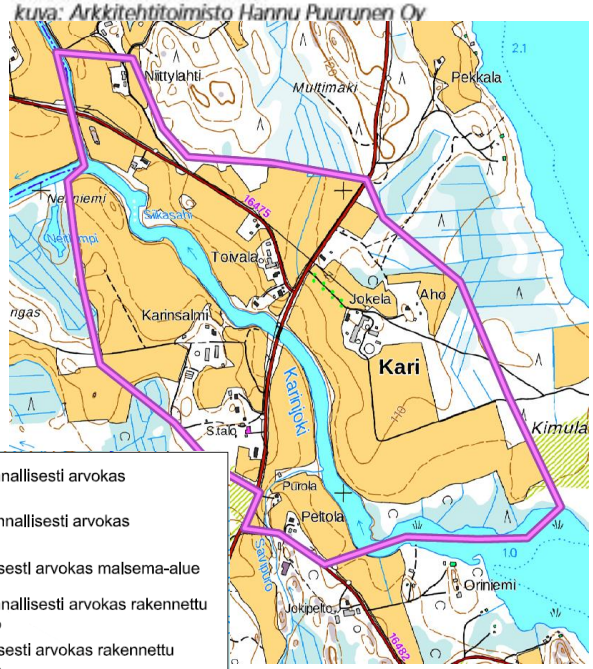
Tyypillinen pienialainen maaseudun kulttuurimaisema, jossa pienipiirteistä- ja alaista viljelymaisemaa ja pihapiirejä halkoo Karijoki. Alueen rakennuksissa on tehty muutostöitä, jotka sinällään kuuluvat elävän maaseudun ominaispiirteisiin. Edustavin kylän kohteista nykyinen seurantalo on kunnostettu ja maalattu.

Rajaus

Alueen rajaus on hyvä sellaisenaan. Se pitää sisällään rakennuskantaa ympäröivät viljelykset reunavyöhykkeineen.

Entinen Ala-Luostan koulu, kuva: Arkkitehtitoimisto Hannu Puurunen Oy

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2

Valokuva: K. Tolonen 2017

Kuva. Ala-Luostan entinen koulu ja nykyinen seurantalo. (K. Tolonen 2017)

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2

Siilinjärvi: Räimä-Haapalahti-Väänälänranta -kulttuurimaisema
Ehdotus uudeksi nimeksi: Eteläisen Siilinjärven kulttuurimaisemat

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö ja/tai maakunnallisesti arvokas maisema-alue, Koivusaaren osalta ei statusta
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue, koostuu neljästä alueesta

Kuvailu

1. Haapalahti-Kehvo –osa-alue

Osakokonaisuus muodostuu kahdesta lähekkäin olevasta alueesta.

Haapalahden kulttuurimaisema muodostuu kahden komean pihapiirin (Haapalahti-Uusitalo ja Haapalahti-Vanhapaikka), niiden ympärillä olevan avoimen viljelymaiseman sekä maatiloihin liittyvien työväen asuntojen ja sukulaisten huviloiden historiallisesti ja rakennushistoriallisesti sekä maisemallisesti merkittävästä kokonaisuudesta.

Haapalahti (vanhapaikka) on merkittävä kokonaisuus. Osittain kaksikerroksinen, puinen päärakennus on vuodelta 1837, savolaiselle asuinrakennukselle harvinaiseen tapaan kivestä ja tiilestä muurattu ja rapattu pytinkirakennus on vuodelta 1826. Aitoista vanhin, vilja-aitta on rakennettu vuonna 1767. Navetan kiviosuus on vuodelta 1808.

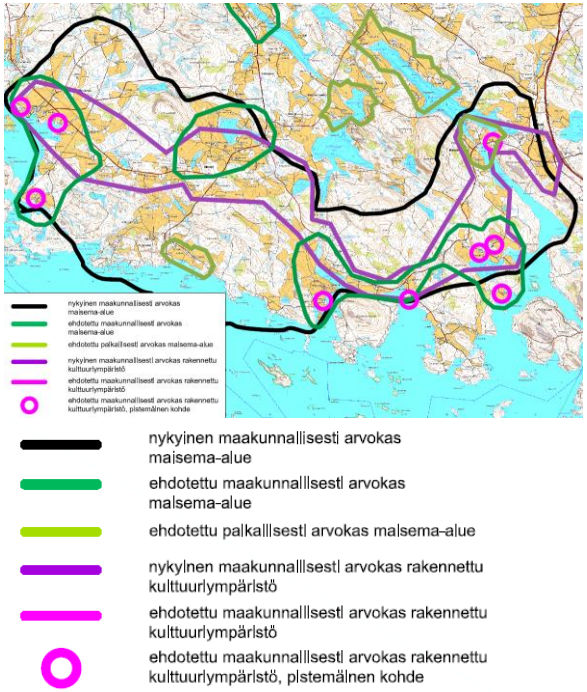
Uusitalo: Maatilan 28 metriä pitkä asuinrakennus on valmistunut vuonna 1868. Sitä vastapäätä on pihapiirin vanhimmaksi tiedetty rakennus, kaksikerroksinen riviaitta. Se on rakennettu lähellä olevan Haapalahden tilan pihaan vuosien 1780 ja 1800 välillä ja siirretty nykysijaintiinsa, Haapalahti-Uusitalon pihaan vuonna 1867. Pihan muita vanhoja rakennuksia ovat: itäkulman aitta vuodelta 1870, asuinrakennuksen länsipuolella olevat punatiiliset maitola vuodelta 1936 ja navetta vuodelta 1924.

Kehvonlahden-Puiroonlahden kulttuurimaisema-alueeseen kuuluvat kapean vesistön rantamilla sijaitsevat pihapiirit, huvilat sekä viljelysalueet. Merkittävimmät kohteet ovat Riuttala, Kehvola, Puiroolahti, Pulloniemi, Porttihonka, Alopaeus, Tuliniemi, Ukkosaari ja Harakkala.

Riuttala: Tämä 1894 kesäasunnoksi hirrestä tehty kaksikerroksinen rakennus edustaa seudulla harvinaista huvilatyyppiä ja on alkuperäisolemuksessaan säilymisensäkin takia merkittävä. Hirsiaitta on lähes saman ikäinen kuin viereinen huvila.

Kehvola: Pihapiiri muodostaa hienon kokonaisuuden. Maatilan kookas asuinrakennus on tehty nykymittaansa vuonna 1914. Sen vanhin osa, rannan puoleinen pää on valmistunut vuonna 1809 savutuvaksi. Kaksikerroksisen, tulisijallisen luhtiaitan alin kerros on punatiiltä vuodelta

Kuva Haapalahdesta.
Valokuva: K. Tolonen 2017

1936 ja toinen kerros hirttä. Kyseisen aitan vanhimmat osat ovat 1800-luvulta. Rannassa on 1800-luvulta peräisin oleva nuottakota-venekatos, jollaisia ei ole paljoa säilynyt. Pihaan johtavan tien varrella on kotimuseoksi tehty hirsijalustallinen pikkuaitta, joka lienee peräisin 1700-luvulta.

2. Monnijärvi –osa-alue

Iso-Monnijärven alueen historiaan kuuluu 1906 perustettu osuuskunta Kontu, joka harjoitti maanhankintaa, maanviljelyä ja mm. maatalouskoneiden hankinnan yhteisomistuksella. Osuuskunta purettiin 1930-luvulla ja sen yhteisrakennukset on sittemmin purettu. Maisema-alueeseen kuuluvat Iso-Monninjärvi sekä sitä ympäröivät viljelyalueet. Monninmäki ei sisälly aluerajaukseen mutta näkyy monin paikoin taustalla.

3. Väänälänrata-Pöljänsalmi –osa-alue

Väänälänrannalla sijaitsevan Vinkkula-Leväniemen maisema-alueeseen kuuluu avoin viljelymaisema, sekä rannan tuntumaan asettuneet hyvin hoidetut pihapiirit, joista merkittävimmät ovat Vinkkula, Alapiha, Marttila, Eskeelä.

Pöljänsalmen kulttuurimaisemaan kuuluu Pöljänsalmen pihapiiri lähialueiden pienipiirteisine avoimine peltoaukioineen sekä entisiä talon palkollisten asumuksia.

Pöljänsalmi: maatilan suuri päärakennus on tehty kahdessa vaiheessa. Nuorempi osa; pirtin puoli ja sali ovat 1880-luvulta. Huomionarvoista on ikkunoiden pielilaudoitusten jykevän koristeellinen tyyli. Harjakattoa on rytmitetty kolmiomaisin poikkipäädyin. Pihapiiriä rajaa pitkä, kaksikerroksinen hirsiaitta-hevostallirakennus 1850-luvulta. Vuonna 1930 valmistunut navetta on muutettu asunnoiksi vuosituhannen vaihteen aikoihin. Muista vanhoista rakennuksista mainittakoon mm. vanha liha-aitta, rannassa sauna ja nuotta-aitta. Rannan tuntumassa on suvun yksityinen hautausmaa vuodelta 1929. Hautausmaan lähellä on 1900-luvun alkupuolella tehdyn vesitornin kivi- ja tiilijalusta.

Vinkkula: Ainakin 1600-luvulta saakka paikalla olleen maatilan asuinrakennuksen vanhimmat osat ovat 1700-luvulta. Sen jälkeen sitä on laajennettu kaksi kertaa. Entinen suuri puunavetta on nykyään varastona. Kahdella muulla pihan sivulla on riviaitat, joista toisen osana on entinen meijeritila. Aittarivin vanhimmat osat ovat 1800-luvulta. Kahdesta, pihasta hieman sivummalla olevasta erillisaitasta vanhempi lienee 1700-luvulta ja nuorempi 1800-luvulta.

Kuva Väänälänrannalta.
Valokuva: K. Tolonen 2017

Siilinjärvi: Räimä-Haapalahti-Väänälänranta -kulttuurimaisema
Ehdotus uudeksi nimeksi: Eteläisen Siilinjärven kulttuurimaisemat

Eskeelä: Empire-vaikutteinen asuinrakennus on valmistunut 1933. Pihan kaksikerroksinen luhtiaitta on myös samalta vuodelta. Sen seinät on tehty vinoiksi; ylöspäin leveneviksi. Navetta on purettu, mutta entinen meijeri asuntorakennus on nyt saunana. Jo aiemmin puretun tuulimyllyn paikalla pellolla ollut, kaksikerroksinen vilja-aitta 1800-luvulta on siirretty noin 300 metriä länteen, lähelle Kallaveden rantaa. Talon kohdalla rannassa on sauna vuodelta 1968. Siitä luoteeseen on vanha savusauna, jota ei ole käytetty vuosikymmeniin. Nuottakota Kierinniemessä on tehty vanhoista hirsistä 1960-luvulla.

Väänälänranta-Pöljänsalmi osa-aluetta halkoo voimajohtolinja, jonka rinnalle/itäpuolelle on tulossa 2030-luvulla 400 kV linja.

4. Koivusaari –osa-alue (uusi alue)

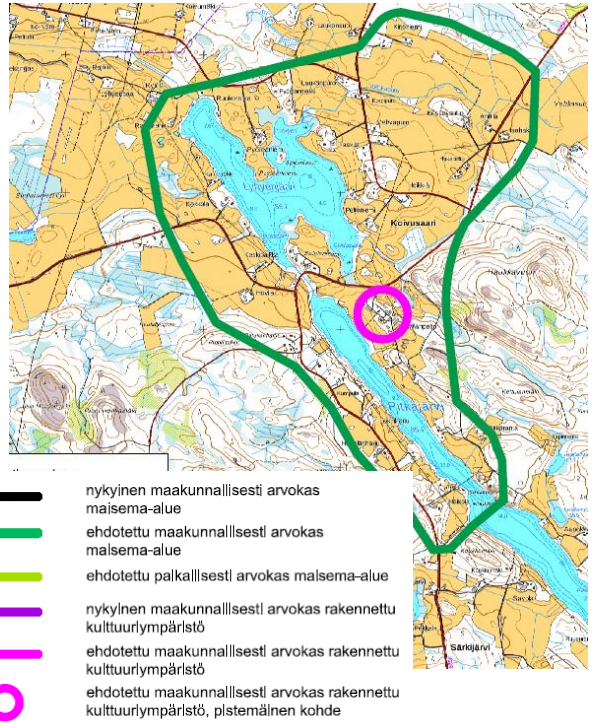
Koivusaaren kulttuurimaisemaan kuuluu avoin viljelysmaisema pihapiireineen sekä Lyhyenjärven ja Pitkäjärven rantamaisemat ja järvien välinen maisemallisesti merkittävä kannas. Alueen arvokkaimmat rakennuskohteet ovat: Koivuharju, Salo-Mattila, Keskipaikka, Hovila, Pitkäranta ja Lapinranta.

Salo-Mattila: Maatilan 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa rakennetun asuinrakennuksen ulkoasu on peräisin 1930-luvun remontista. Pihapiirin erikoisuus on kaksikerroksinen, vuonna 1935 valmistunut vesisäiliö, jonka alaosaan on käytetty vuonna 1933 palaneen navetan kiilakiviä. Keskiosa on betonia ja ylimpänä kattoa reunustava sakaraharja kiilakivistä. Vuonna 1935 rakennettiin uusi leveärunkoinen ja kookas navetta tiilestä, rapatuin julkisivuin.

Arviointiteksti

Neliosainen alue soveltuu hyvin maisemakohteeksi. Alueisiin sisältyy hienoja ja elinvoimaisia viljelymaisema-kokonaisuuksia ja vesistöjä tai niiden osia ja ranta-alueita. Laajahkot viljelyalueet ja vesistöt mahdollistavat pitkät näkymät. Edustavat viljelyalue kokonaisuudet, pienipiirteinen maisema ja hienot lähi- ja kaukonäkymät ovatkin alueen vahvuuksia.

Osa maisema-alueista sijoittuu maisemallisiin solmukohtiin. Esim. uutena maakunnallisena arvokohteena aluerajaukseen sisällytetty Koivulahti sijoittuu hienoon kohtaan, jossa kaksi järveä kohtaavat.

Siilinjärvi: Räimä-Haapalahti-Väänälänranta -kulttuurimaisema
Ehdotus uudeksi nimeksi: Eteläisen Siilinjärven kulttuurimaisemat

Osa-alueisiin sisältyy myös arvokkaita rakennuskohteita. Näitä on erityisen runsaasti Haapalahti-Kehvo –osa-alueella.

Maisema on kuitenkin alueella kokoava voima. Rakennetun kulttuuriympäristön kohteet ovat tärkeitä osia ja identiteetin tuojia maisemassa. Pistemäisinä rakennetun kulttuuriympäristön kohteina nostetaan koko aluekokonaisuudesta esille: **Haapalahti ja Uusitalo, Soukkio, Riuttala, Kehvola, Pöljänsalmi, Vinkkula, Eskeelä** ja **Salo-Mattila**.

Lisäksi Räimältä **Räimän koulu**.

Rajaus

Entisiin rajauksiin (maakunnallisesti arvokas maisema-alue ja maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö) verrattuna arvoaluerajausta on typistetty huomattavasti. Laaja alue on jaettu neljään osa-kokonaisuuteen. Näin välistä on voitu poistaa laajoja metsäisiä tai muuten maisemanäkökulmasta tavanomaisempia alueita. Uutena alueena rajaukseen on sisällytetty entisten aluerajausten pohjoispuolelta Koivusaaren alue.

Paikallisesti merkittäviä kulttuurimaisema-alueita löytyy lisäksi entisten aluerajausten sisältä. Tällaisia ovat Räimänkoski, Räimäjärvi, Mäkärä-Pettäinen ja Savolanranta.

Lähteet: Arkkitehtuuritoimisto J-P Husso, Siilinjärvi; Koivusaari ja Väänälänranta, rakennuskulttuurin tarkastelu 2018**.**

Vasemmalla kuvia Haapalahdesta ja oikealla Monnijärveltä (yläk.) ja Väänälänrannalta (alakuva).

Valokuvat R. Ger 2017

Suonenjoki: Suonenjoki-Pieksämä –tien kulttuurimaisema
Uusi nimiehdotus: Kutumäen-Pörölänmäen maisema-alue

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu

Suonenjoen ja Pieksämäen välille 1780-luvulla rakennettu maantie kulki Pörölänmäen ja Kutumäen kylien läpi 1990-luvulle asti, jolloin tie oikaistiin. Kylien maisemat muodostuvat useista, toisistaan erillään olevista maisema-alueista, joista mikään ei enää näy uudelle tielinjalle. Vanhojen, vielä toimivien maatilojen pihapiirien päärakennukset ovat maakunnalle tyypillisesti yleensä uudelleen rakennettu tai saneerattu. Pihojen aitat ovat vanhimpia säilyneitä rakennuksia.

Vaikuttavimmat näkymät avautuvat Kutumäen kupeesta Ylä-Kutumäeltä länteen ja luoteeseen pitkänomaiselle Kutujärvelle, joka sijoittuu syvälle laaksoon. Horisontissa näkyy komeita vaaramaisia mäkiä. Alhaalla laaksossa Kutujärven eteläpuolella Kutujoen partaalla on Kutumäki. Pienelle peltoaukealla ja tien viereen on sijoitettu runsaasti ite-taidetta mm. Ihmishahmoja. Tunnelma on jopa hieman pelottava, kun lukuisia hahmoja nousee usvan keskeltä.

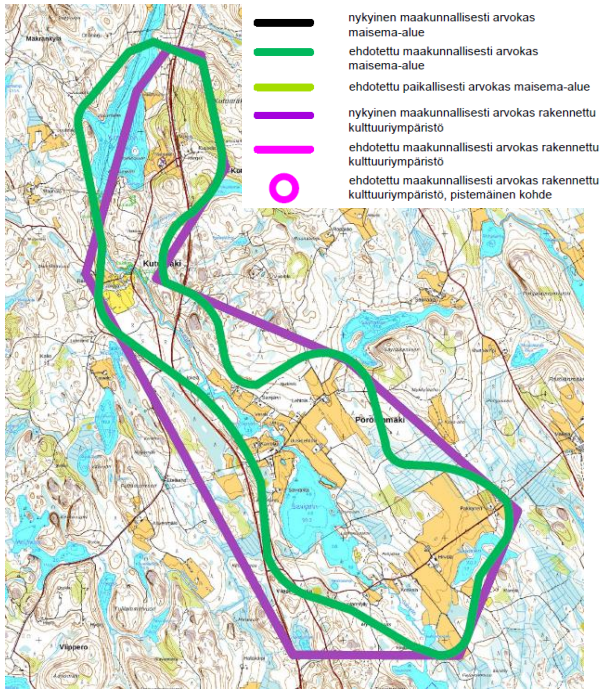
Savijärven rannalle/lähistölle sijoittuu kaksi viljelymaisemakokonaisuutta. Pohjoisempi viljelymaisema, Pörölänmäki, on kiinteässä yhteydessä järveen ja pellot sijoittuvat sen molemmin puolin. Eteläisempi viljelymaisema sijoittuu pääosin vähän etäämmäksi Savijärvestä ja vain myllyltä ja puron eteläpuoliselta pieneltä pellolta näkyy Savijärvelle.

Kylien vanhin tila on Hirvola, jonka piha-alue piirtyy erityisen hienosti laajan peltoalueen yli saavuttaessa kylätietä pitkin idästä. Hirvola sijoittuu osaksi eteläisintä viljelymaisemakokonaisuutta. Nykyinen päärakennus on rakennettu v. 1909, mutta kolme aittaa tätä ennen, vanhin v. 1778.

Hirvolan tilan naapureina sijaitsevat Koskelan tilan kaunis pihapiiri sekä maantiesillan kupeessa oleva, vuonna 1900 rakennettu Hirvolan mylly. Mylly luo tiemiljöölle viehättävää kylämäisyyttä.

Pörölänmäen vanhimpia tiloja on komealla paikalla peltojen ja metsän reunassa sijaitseva Lehtola. Tästä on 1920-luvulla lohkottu samalla peltoaukealla sijaitseva Uusi-Lehtola, jonka navetta, kookas päärakennus ja ulkorakennus muodostavat erittäin edustavan 1920-luvun maatila-arkkitehtuurikokonaisuuden sembramäntyineen ja pihtakuusineen.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2

Suonenjoki: Suonenjoki-Pieksämä –tien kulttuurimaisema

Uusi nimiehdotus: Kutumäen-Pörölänmäen maisema-alue

Arviointi

Alue soveltuu hyvin maakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi. Se edellyttää kuitenkin aluerajauksen muokkausta. Alue muodostuu kolmesta kokonaisuudesta: Kutujärven ympäristöstä, Pörölänmäen viljelymaisemasta ja Savijärven itäpuolisesta viljelymaisemasta. Vesistöt, maastonpinnanmuodot pohjoisessa sekä elinvoimaiset viljelymaisemat rakennusryhmineen ovat alueen vahvuuksia. Vaikuttavia näkymiä avautuu erityisesti pohjoisessa Ylä-Kutumäeltä alas Kutujärvelle.

Rajaus

Aluerajausta laajennetaan pohjoisessa siten, että myös Kutujärven länsipuolisko tulee mukaan. Kutumäen eteläpuolella aluerajausta kavennetaan molemmin puolin. Laajat metsävyöhykkeet ja Suonenjoki-Pieksämäki -tie eivät ole olennaisia maisema-alueen kannalta. Kutujoen ylityskohdan eteläpuolelta tieltä ei aukea näkymiä viljelymaisemiin eikä järville. Näin ollen tie voidaan tältä osin jättää rajauksen ulkopuolelle.

Valokuvat: R. Ger 2018

Edellisellä sivulla näkymä Ylä-Kutumäeltä. Yläkuvassa Hirvola, alakuvassa Savijärven kapeikkoa Pörölänmäeltä

Tervo: Talluskylä

Päivitys: Maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka kaksi päällekkäistä aluerajausta, joista suppeampi on maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö ja laajempi maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu

Talluskylä sijaitsee Saimaan ja Päijänteen erottavan vedenjakajaylängön reunamilla. Kyseessä onkin Saimaan ja Päijänteen vedenjakajaylängön kulttuurimaisema.
Maasto on metsäistä mäkimaata, jolle antaa ominaiskuvan karuhkolle vedenjakajaseudulle tyypillinen kasvillisuus. Kallioperän ruhjeisiin on syntynyt polveilevia vesireittejä, joiden rannoille asutus ja viljelykset ovat keskittyneet. Talluskylä sijoittuu maisemarakenteen solmukohtaan Tallusjärven ja Liesjärven väliselle leveälle kannakselle.

Talluskylä sijaitsee Tervon kunnan pohjoisosissa, ”takamailla”. Vesireitit ovat historiallisesti tärkeitä kulkureittejä, joita pitkin asutus vakiintui vanhoille eräsijoille. Suuret järvet, niiden viljavat rantamaat ja laajat metsät ovat olleet elämisen perustana.

Maisemakuvan kannalta merkittävin elinkeino on edelleen maatalous. Vanhimpia asuinpaikkoja ovat Tallusjärveen ja Liesjärveen viettävät rantamaat. Kylämaiseman rungon muodostavat kaksi tietä, jotka risteävät kylän keskellä.

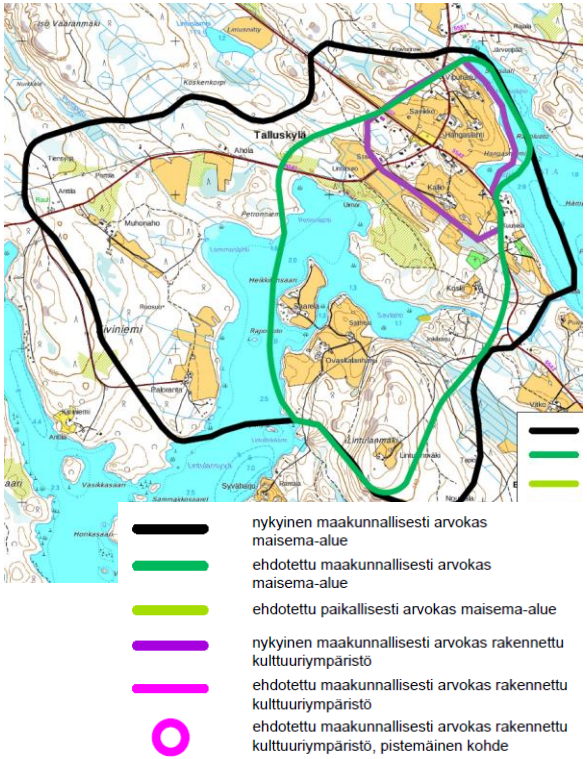
Kylätiet kulkevat luontevilla paikoillaan avoimessa peltomaisemassa. Kylän ydinaluetta on Tallusjärven ja Liesjärven välinen kannas. Peltojen yli aukeaa vaihtelevia näkymiä Liesjärvelle. Vanhimmat tilat ovat hallitsevilla paikoilla maisemassa, kumpareilla tasaisten peltojen keskellä. Kylän keskus teiden risteyksen tuntumassa hahmottuu selkeästi, mikä on savolaisille rantakylille melko poikkeuksellista. Kylän keskustassa maisemaa hallitsevat komea koulurakennus ja entinen kauppa. Talluskylä on aktiivinen kylä, jonka elävänä säilymiseen on vaikuttanut osaltaan vireä kyläyhdistystoiminta.

Arviointi

Talluskylä edustaa Saimaan ja Päijänteen välisen vedenjakajaylängön kulttuurimaisemaa, jossa asutus ja viljelykset ovat keskittyneet vesireitin varrelle. Talluskylän kulttuurimaisemassa yhdistyvät sopusointuisesti sekä seudulle tyypilliset että omaleimaiset piirteet.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2, Pohjois-Savon arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi 2010.

Tervo: Talluskylä

Tiestö ja rakentaminen ovat sijoittuneet maisemarakenteen ehdoilla. Kylän keskus hahmottuu selkeästi, mikä on savolaisille rantakylille melko poikkeuksellista. Kylän rakenteessa on nähtävissä monia ajallisia kerrostumia (vanhimpien tilojen pihapiirit, koulu- ja kirkkorakennukset, uudempi asuinrakentaminen), jotka kertovat kylän historiasta.

Rajaus

Alueella on tällä hetkellä kaksi osin päällekkäistä aluerajausta. Vain kylän ydinalueen käsittävä maakunnallisesti arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön rajaus ja laaja maisema-aluerajaus. Uusi rajaus sisältää yhtenäiseksi hahmottuvan kylän keskusalueen Tallusjärven ja Liesjärven välisellä kannaksella sekä Lintulanmäen, Ovaskalan harjun ja Heikkilän saaren kylän ydinalueen eteläpuolella. Aluerajaus on välimuoto aiemmista rajauksista. Laajoja metsäalueita ei nähty tarpeelliseksi säilyttää osana maisema-aluerajausta.

Valokuvat: R. Ger 2018
Ylempi kuva Taluskylän läpi kulkevalta kylätieltä. Alempi kuva Ovaskalanharjun länsipuoliselta viljelyaukealta.

Varkaus: Hevonlahden kulttuurimaisema

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu

Hevonlahden maisema rakentuu monista historian kerrostumista: alueelta on tehty esihistoriallisen ajan löytöjä, samaisella alueella on jo satoja vuosia harjoitettu maanviljelyä, on siihen liittyviä vanhoja rakennuksia sekä 1900-luvun alun laivanvarustuksen tuomaa vaurautta. Luostarilan ja Kuvalan pihapiirit suurine kuusineen luovat maiseman kiintopisteet, joille johtaa kumpuilevassa ja rantametsien ja pienialaisten peltojen rajalla kauniisti kiemurteleva hiekkatie. Alueelle sijoittuu kolme merkittävää tilaa: **Luostarila, Kuvala ja Ylä-Gerdt**.

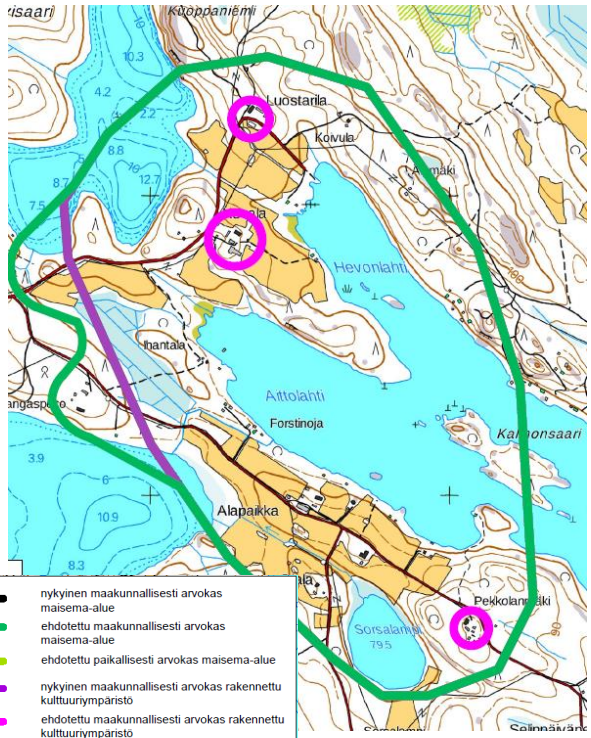
Luostarilan tila on ollut Luostarisen suvulla vuodesta 1902, jolloin omistajaksi tuli Kangaslammin merkittävin laivanvarustaja ja puutavaramies Antti Luostarinen. Päärakennus on oletettavasti rakennettu vuosisadan vaihteen tienoilla ja uusittu v. 1919. Tällöin lienee rakennettu myös samaa tyyliä edustava leikkimökki. Päärakennuksen julkisivut koristeellisine kuisteineen ovat säilyneet hyvin vuoden 1919 asussa. Peltikatto on asennettu 1930-luvulla. Pihapiirissä olleesta luonnonkivinavetasta on jäljellä enää kiviraunio.

Aitta on peräisin 1800-luvun alusta. Hevonlahden rannassa vielä 1950-luvulle sijainneet raamisaha, mylly, höyläämö ja konepajarakennus sekä muut laivanvarustukseen ja kauppaan liittyneet rakennukset on purettu. Kauppatoiminta on päättynyt 1960-luvulla ja lopullinen maaston tasaus rannassa on tehty v. 2005.

Kuvalan kaunis vanha pihapiiri sijaitsee samalla peltoaukealla Luostarilan kanssa. Tilan nimi esiintyy asiakirjoissa jo 1600-luvulla. 1920-1930-luvuilla tila on toiminut majatalona. Nykyään tila on edelleen maatilana. Päärakennuksen tupaosa on siirretty Hevonlahden rannasta v. 1820, jonka jälkeen taloa on jatkettu toisella tupaosalla ja keskelle on jäänyt läpiajettava porstua. Yläkerran asuintilat ja frontoni on rakennettu 1920-luvulla. Vuonna 1965 taloon on asenettu keskuslämmitys sekä vaihdettu maisemaikkunat, jotka on v. 1995 korjauksessa palautettu vanhan mallisiksi. Pihapiirin muut rakennukset (sauna, aitat, paja, navetta ym.) sijaitsevat väljästi vanhoille maatiloille ominaisten pihapuiden lomassa.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2

Valokuvat: R.Ger 2018

Varkaus: Hevonlahden kulttuurimaisema

Ylä-Gerdtilä (Pekkolanmäki): Paikka on ollut asuttu jo 1500-luvulta ja Gerdtin aatelissuvun (von Gerten) hallussa ratsutilana. Ennen vuotta 1868 rakennettu päärakennus oli ensin savutupa ja on 1920-luvulla muutettu uloslämpiäväksi. Tällöin myös rakennettiin ensimmäinen kuisti ja ulkoseinät rapattiin. Kuistiin on 1990-luvulla tehty wc-tilat. Tuvan lattia on edelleen multiaisperustuksella. Pihapiirissä on säilynyt 1800-luvulta riviaitta, jossa näkyy monet tämän aittatyypin seudulliset piirteet (ovirakenne, pieni ikkuna oven päällä, ”riima” katos pitkällä sivulla). Pihapiirin sauna on 1900-luvun alusta ja savusauna v. 1881. Pihapiiri on aiemmin näkynyt järvelle. Sittemmin rantapellolle on istutettu koivuja ja näköyhteys on katkennut.

Arviointi

Alue soveltuu paremmin maisema-alueeksi pitkien, kauniiden järvi- ja viljelysmaisema-näkymiensä, kumpuilevan maastonsa ja edelleen viljelyssä olevien peltojensa ansiosta. Vanhat, osin näyttävät rakennusryhmät toimivat maiseman hierarkkisina pisteinä ja tuovat oman tärkeän lisänsä maisemakuvaan. Alueelta nostetaan kolme rakennusryhmää pistemäisinä ylös: **Luostarila, Kuvala ja Ylä-Gerdt**.

Rajaus

Aluerajausta ehdotetaan laajennettavaksi hieman idän suuntaan, jotta saadaan Kangaspellon rakennusryhmä ja lounais-osan pelto kokonaisuudessaan mukaan alueeseen.

Varkaus: Ala-Erolan kulttuurimaisema

Ehdotus uudeksi nimeksi: Pisamaniementien maisema

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu

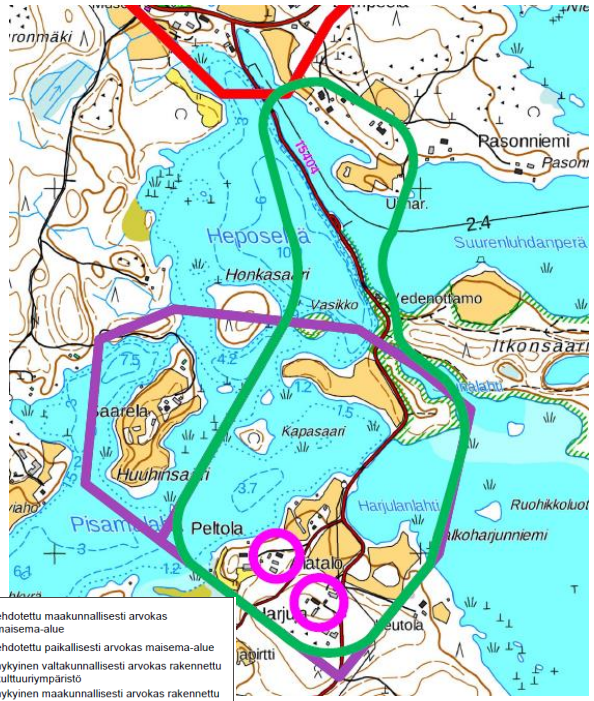
Aluerajaukseen kuuluu Pisamaniemen pohjoisosan maisema-alue, joka sijaitsee Kangaslammin kirkonkylän eteläreunalla Heposelän rannalla. Aluerajaukseen sisältyy myös osa Itkonsaaresta ja saaria ja mannerta yhdistävä kannastie suurelta osin. Mukaan on otettu mantereelta myös rantavyöhykkeen rakennuskantaa sekä rantapelto. Aluerajauksen eteläosassa aluetta luonnehtivat pienialaiset vesistöön rajoittuvat, hoidetut pellot ja niiden eteläpuolelle metsän reunaan sijoittuvat vanhat maatilapihapiirit Ala-Erola, Peltola ja Harjula, joka on edelleen maatilana. Kauniisti pellonreunoja seurailevan hiekkatien varrella on lisäksi muutama vanha pieni asuinpiha. Maisemalliset elementit; hoidetut pellot, tiet ja pihapiirit taustanaan järvi- ja metsäalueet, muodostavat erittäin tasapainoisen miljöökokonaisuuden. Pohjoispuoliskolla kannastie on hieno maisemaelementti, josta avautuu kiinnostavia vesistönäkymiä. Aivan aluerajauksen pohjoisosassa on näyttävä pitkänomainen puurakennus rantaan viettävässä rinteessä.

Ala-Erolan tila on kuulunut Erosen suvulle. Päärakennuksen vanhin osa on rakennettu savutuvaksi 1700-luvulla. Sen ulkoseinissä on ollut pyöreäpäisiksi muotoilluista päreistä tehty vuoraus. Tupaan on rakennettu välikatto ja nykyinen uuni v. 1905. Myöhemmin rakennusta on laajennettu ja koko rakennus on vuorattu vaakaponttilaudoituksella. Kuisti on rakennettu vuoden 1905 jälkeen. Vuonna 1977 on tehty sisäremontti sekä uusittu ikkunat koristeellista kuistia lukuun ottamatta.

Karjarakennus on uusittu 1950-luvulla itse tehdyillä betonitiilillä ja, kuten Harjulan tilalla, todennäköisesti vanhan navetan luonnonkivisen alaosan päälle.

Kahdesta pikkuaitasta ja niiden väliin rakennetusta osasta muodostettu aitta-rakennuksen vanhin osa on oletettavasti rakennettu v. 1865. Tyypiltään rakennus on seudulle tyypillinen matala riviaitta, jonka pitkällä sivulla on katoksena katonharjan suojaama ”riima”. Toinen Eerolan ja seudun aitoille ominainen piirre on ovirakenne: ovet on myös saranoitu aukeamaan ulospäin, jolloin ovia kasassa pitävät pienapuut ovat näkyvissä ulkopinnassa.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2.

Varkaus: Ala-Erolan kulttuurimaisema

Ehdotus uudeksi nimeksi: Pisamaniementien maisema

Harjulan pihapiirin muodostaa mäen päälle rakennettu asuinrakennus ja sen tuntumassa lukuisa määrä eri-ikäisiä ja -tyyppisiä maatilarakennuksia. Asuinrakennus on 1800-luvun puolivälistä. Siihen on tehty muutoksia 1980-luvulla ja 2000-luvun alussa. Karjarakennuksen vanhin osa 1910-luvulta. Uudempi asiallinen rakentaminen, kuten navetta, täydentää vanhaa. Hoidetut piha-alueet sulautuvat luontevasti metsäiseen rinteeseen luoden puistomaisen yleisvaikutelman.

Arviointi

Alue on kooltaan melko pieni. Monipuoliset vesistönäkymät ja elinvoimainen viljelymaisema: pellot ja laitumet sekä kannastie kahden saaren ja mantereen välissä tekevät siitä maisemakohteen. Rakennukset/ rakennusryhmät eivät erotu kovin hyvin maisemassa vaan peittyvät melko suurelta osin kasvillisuuden lomaan. Kaksi kohdetta nostetaan pistemäisinä ylös: **Ala-Erola** ja **Harjula.**

Rajaus

Aluerajausta laajennetaan pohjoisen suuntaan käsittämään valtaosa mantereen ja Itkonsaaren välisestä kannastiestä. Alueeseen lisätään myös mantereen puolelta peltoniemeke sekä rantavyöhykkeen vanhaa rakennuskantaa. Alueeseen olisi ollut luontevaa lisätä myös Pisamaniementien ja Kangasniementien risteyskohta peltoaukeineen ja edustavine rakennusryhmineen mutta koska nämä kuuluvat jo osaksi RKY2009 –aluetta, ne jätetään aluerajauksen ulkopuolelle.

Valokuvat: R.Ger 2018

Vieremä: Kauppilanmäki

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu

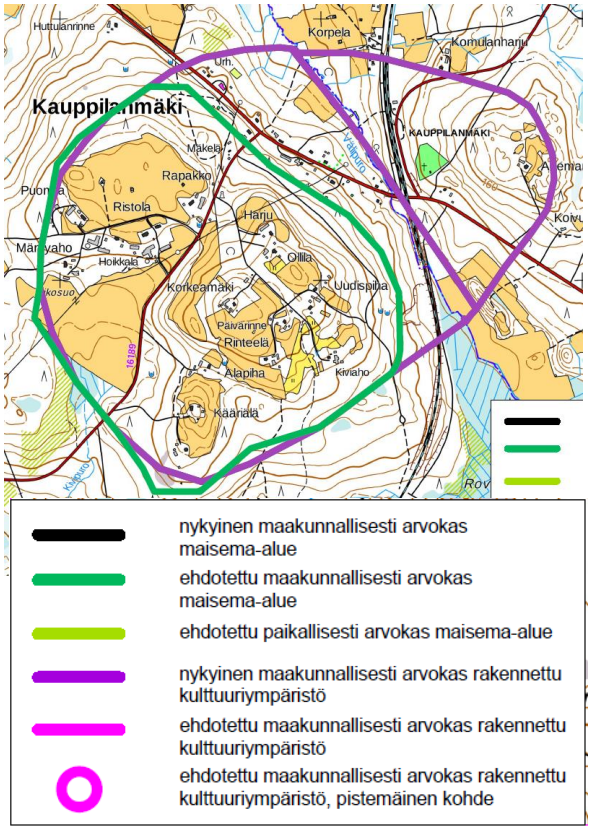
Mäkiasutusta eli vanhinta savolaista asutusmaisematyyppiä edustava Kauppilanmäki on laajahko parikymmentä taloa käsittävä kylä. Osa taloista on ryhmittynyt mäen laelle Yläkylään ja osa lakialueen luoteispuolen laaksoon.

Kauppilanmäen ensimmäiset asukkaat olivat vuonna 1597 Leppävirralta tulleet Kauppisen veljekset. Mäki oli ollut aiemmin suvun eräalue, jossa majapaikkana pidettiin mäen päälle rakennettua korsua. Ensimmäinen talo sijaitsi luultavasti nykyisestä Rapakon tilasta luoteeseen olevien peltojen takana. 1600-luvulla toinen veljeksistä siirsi talonsa viereiseen rapakkoiseen notkoon (josta tuli Rapakon tila) ja toinen mäen päälle. Näiden jälkeen mäelle on perustettu toistakymmentä maatilaa. Maisema on alueella säilynyt edelleen harjoitettavan maatalouden ansiosta avoimena, joskin Yläkylän alueella peltojen ja niittyjen metsittäminen sulkee paikoin näkymiä.

Rakennuskanta on maakunnan maatiloille tyypillisesti reippaasti uudistettua (talousrakennukset) tai peruskorjattua (asuinrakennukset). Rakennustyypeistä parhaiten ovat säilyneet yksittäiset aitat. Maatilojen pihapiirit monine eri ikäisine rakennuksineen muodostavat elävän kylämaiseman, jolle erityisluonnetta antavat suuret maisemapuut laitumien ja pihojen liepeillä.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2,
Valokuvat: R.Ger 2017

Vieremä: Kauppilanmäki

Alueelle ei sijoitu varsinaisia arvo-rakennuksia. Maisemallisesti tärkeitä rakennuksia tai rakennusryhmiä sijoittuu kuitenkin esimerkiksi Rapakkoon, Hoikkalaan ja Puomilaan. Yksittäiset aitat ovat säilyneet alkuperäisimmässä asussaan. Niitä löytyy mm. Puomilan pihapiiristä. Kauppilanmäen seisake haluttaisiin siirtää Seurasaareen Helsinkiin (ei sisälly ehdotettuun aluerajaukseen.)

Arviointiteksti

Alue soveltuu hyvin maisemakohteeksi, sillä se edustaa vanhinta savolaista asutusmaisematyyppiä mäkiasutusta ja alueella on runsaasti peltoja. Vanhaa rakennuskantaa on varsin paljon mutta se ei ole enää alkuperäisessä asussaan. Joukossa on myös uudisrakennuksia. Alueen maisemallinen arvo perustuu elävään kylämaisemaan, rinnepeltoihin ja laitumia, teitä sekä pihoja reunustaviin maisemapuihin. Paikoin avautuu pitkiä miellyttäviä näkymiä peltojen ja laidunalueiden yli.

Rajaus

Aluetta on ehdotettu pienennettäväksi. Ydinalueen koillispuolella Kauppilanmäen ohittava maantie, rata ja sen itäpuolinen osuus sekä Välipuron laakso jätetään pois aluerajauksesta. Kyseisillä alueilla ei ole selvää maisemallista yhteyttä ydinalueeseen. Etelässä ja lännessä rajaukseen tehdään pientä hienosäätöä, jotta se huomioi maastonmuodot ja reunavyöhykkeet paremmin.

Vieremä: Konolanmäki

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu

Vieremän länsinurkassa sijaitseva Konolanmäki on saanut nimensä ensimmäisten asukkaidensa, 1600-luvulla tulleen, Konosen suvun mukaan. Mäki on sekä kartalla että maastossa hyvin selvärajainen mäkiasutusmaisema. Pienialaisella, vain noin vajaan puolenkilometrin levyisellä ja runsaan kilometrin pituisella alueella sijaitsee kuitenkin seitsemän pihapiiriä, mikä luo kylälle maakunnassa poikkeuksellisen ryhmäkylän luonteen. Maanviljelyn ja laidunnuksen ansiosta kylämaisema on viihtyisä ja samalla mäen avarat näkymät ovat säilyneet ulospäin.

Rakennuskantaa on uusittu paljon ja ennen 1940-lukua tehtyjä rakennuksia on säilynyt vähän. Nämä ovat yksittäisiä aittoja. Konosen tilan aitta on mahdollisesti 1600-luvulta. Mäkimaisema on kuitenkin hyvä esimerkki monenikäisten mutta tarkoituksenmukaisesti rakennettujen maatilarakennusten muodostamasta rytmikkäästä ja elävästä kyläkuvasta.

Arviointiteksti

Alue soveltuu paremmin maisema-alueeksi kuin rakennetun kulttuuriympäristön kohteeksi. Valintaperusteena ovat aikoinaankin olleet maisemalliset arvot. Alue koostuu mäen laelle sijoittuvasta edelleen elinvoimaisesta viljelymaisemasta. Rakennusryhmät ovat tärkeä osa sitä. Rakennuskanta on kuitenkin suurelta osin uudistettua ja vanhoja, ennen 1940-lukua rakennettuja rakennuksia on säilynyt vain vähän, joitakin yksittäisiä aittoja.

Rajaus

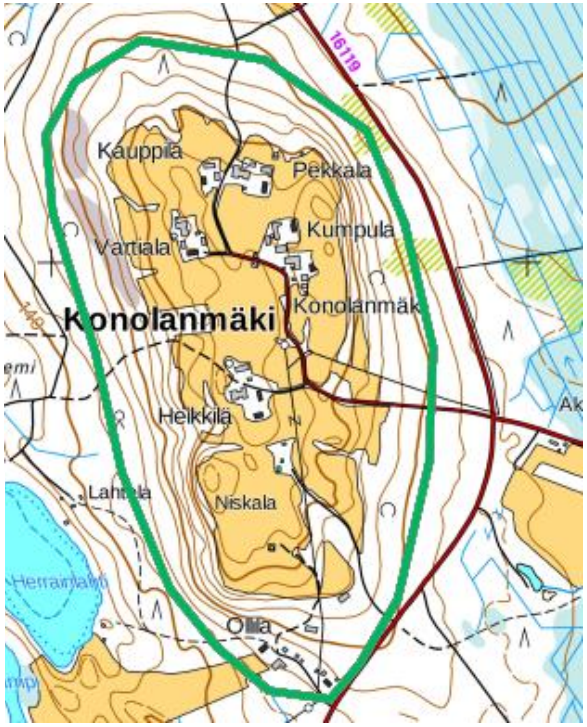
Nykyinen rajaus on kunnossa.

Olemassa olevan aineiston pohjalta. Ei ole käyty maastossa.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2, *Valokuvat: kuvakaappaus aiemmasta raportista*

Konolanmäki, kuva: Arkkitehtitoimisto Hannu Puurunen Oy

nykyinen maakunnallisesti arvokas maisema-alue

ehdotettu maakunnallisesti arvokas maisema-alue

ehdotettu paikallisesti arvokas maisema-alue

nykyinen maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö

ehdotettu maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö

ehdotettu maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö, pistemäinen kohde

Vieremä: Nissilän kylä

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu

Rotimojärven rannalla sijaitseva Nissilä oli erityisesti 1800-luvulla merkittävä kyläalue, joka oli syntynyt Ouluun johtavien kulkureittien varrelle. Nissilässä sijaitsi kievarin lisäksi postitalo, joita mainitaan olleen 1600-luvun Iisalmen pitäjässä seitsemän kappaletta, joista yksi Nissilässä. Rotimojoen Myllykoskessa toimi myös v. 1844-1873 yksi Salahmin apuruukeista, Nissilän harkkohytti.

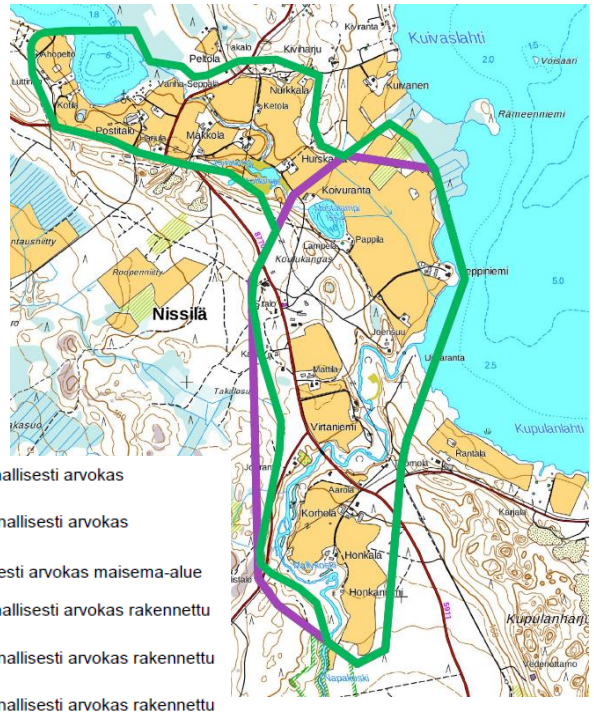
Kylän ja kulkureitin merkitys vähenivät 1900-luvun alkuun mennessä, jolloin valtakunnan ja maakunnan kanavat, höyrylaivaliikenne ja rautatie käänsivät liikenteen suunnan etelään. Osin tästä syystä maakunnan Pohjois-Pohjanmaahan rajoittuvat pohjoisimmat seudut jäivät 1900-luvun kehityksen takamaiksi, mikä näkyy mm. rakennuskannassa.

Kylä sijaitsee Pohjois-Pohjanmaata ja Pohjois-Savoa rajaavalla Maanselän karulla ja erittäin harvaan asutulla vedenjakaja-alueella. Loputtomalta vaikuttavalla metsäselänteellä viljelymaisemia on vain pieninä kulttuurimaiseman saarekkeina ja henkireikinä.

Alueella on yksi rakennetun kulttuuriympäristön arvokohde, joka koostuu kolmesta aitasta. Nissilän postitalon vanhasta rakennuskannasta on säilynyt kolme aittaa: pärevuorattu eloaitta vuodelta 1780, otsallinen pärevuorattu pikkuaitta, joka on ollut Rotimojärven takana piilopirttinä 1700-luvulla ja kaksihuoneinen eloaitta. Aiemmin vanha maantie kulki aittojen etupuolelta. Nykyinen tie kulkee kauempana pihasta. Myös joissakin muissa pihapiireissä vaikuttaisi olevan alkuperäisessä asussaan olevia aittoja.

Osa kyläalueen vanhoista rakennuksista, mm. entinen Nissilän koulu ja oletettavasti kaupparakennus, on huonokuntoisia.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2,
Valokuvat: R. Ger 2017

nykyinen maakunnallisesti arvokas maisema-alue

ehdotettu maakunnallisesti arvokas maisema-alue

ehdotettu paikallisesti arvokas maisema-alue

nykyinen maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö

ehdotettu maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö

ehdotettu maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö, pistemäinen kohde

Vieremä: Nissilän kylä

Arviointiteksti

Alue soveltuu paremmin maisemakohteeksi kuin rakennetun kulttuuriympäristön kohteeksi, sillä osa alueen vanhoista rakennuksista alkaa olla huonokuntoisia autioitumisen seurauksena. Maisema-kohteeksi muuttaminen edellyttää aluerajauksen laajentamista pohjoisen suuntaan, jotta alueesta saadaan maisemallinen kokonaisuus. Alue ei ole visuaalisesti aivan maakunnallista tasoa mutta sillä on tärkeä historiallinen tausta ja korpiseutujen keskellä se muodostaa vähän laajemman viljelykokonaisuuden. Sijainti vesistöjen äärellä on myös tärkeä tekijä. Vesistöjen ääreltä avautuu kauniita näkymiä. Paikoin peltojen yli avautuu myös pitkiä ja miellyttäviä näkymiä. Autioituneista rakennuksista huokuu surumielisyys. Peltoja viljellään kuitenkin edelleen aktiivisesti.

Rajaus

Aluetta on ehdotettu laajennettavaksi pohjoisen suuntaan. Alueeseen sisällytetään nykyisen aluerajauksen pohjois/luoteispuolelle jäävät laajahkot peltoalueet sekä Hällämö -järven eteläpohjukka. Näin aluerajauksesta saadaan maisemallisessa mielessä luontevampi ja postitalosta säilyneet kolme aittaa saadaan myös sisällytettyä aluerajaukseen. Länsireunalla nykyistä aluerajausta vähän kavennetaan. Metsäaluetta ei ole tarpeen sisällyttää aluerajaukseen niin leveälti.

Vieremä: Palosenmäki
Ehdotus uudeksi nimeksi: Palosenmäki ja Palosenjärvi

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue, Palosenjärven osalta ei statusta
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Kuvailu

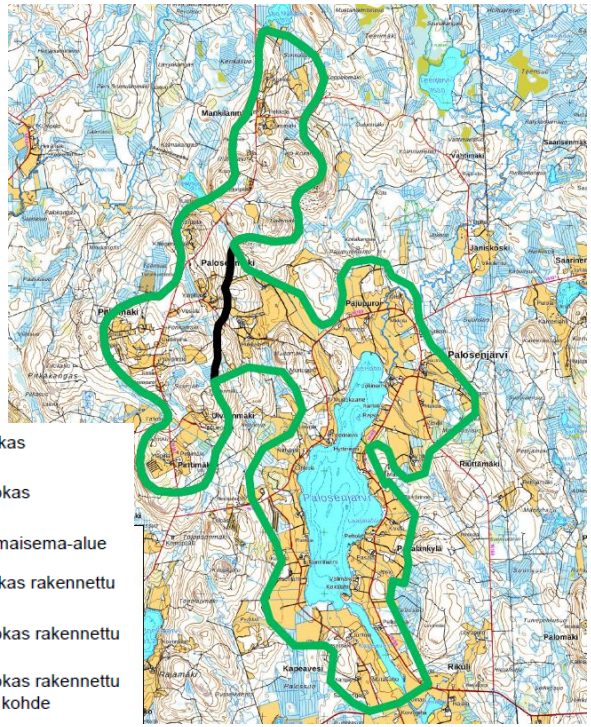
Pirttimäki, Pitkämäki, Palonmäki ja Mankilanmäki muodostavat etelä-pohjoissuuntaisen moreenimäkien ketjun maanselän karulla vedenjakajaseudulla. Mäkien lakialueet ovat huuhtoutumatonta, ympäristöään viljavampaa maata. Lakialueet sekä etelä- ja luoteisrinteet ovat viljelyksessä. Kallioperä on lähes kauttaaltaan moreenin peitossa ja avokallioita on vähän. Soita on mäkien välisissä kapeissa painanteissa sekä alavilla alueilla. Osa soista on raivattu pelloksi.

Palosenmäen asutus muodostuu usean pienen mäkikylän sarjasta. Kylän eri alueet on nimetty mäkien mukaan: Pöytämäki, Pirttimäki, Pitkämäki, Palosenmäki ja Mankilanmäki. Ensimmäiset vakituiset asukkaat tulivat Mankilanmäkeen todennäköisesti 1700-luvulla. Elanto on pohjautunut kaskitalouteen, pienkarjatalouteen ja metsätalouteen. Nykyään viljely on lopetettu osalla maatiloista. Karjatalous ja metsätalous ovat kuitenkin edelleen tärkeimpiä elinkeinoja. Perinteiset pelto- ja laidunalueet mäkien päällä ovat edelleen käytössä ja kylärakenne on säilynyt ehjänä.

Tiestö seurailee asutusta mäen laelta toiselle. Suorahkon kantatien rinnalla kulkee pienempiä kyläteitä ja peltoteitä talolta toiselle. Perinnebiotooppeja, pääasiassa hakamaita, on edelleen käytössä Mankilanmäellä ja Palosenmäellä.

Mäiltä avautuu pitkiä näkymiä rauhalliseen metsämaisemaan. Maisemassa vuorottelevat asutut lakialueet, karut kalliot, metsä, suot ja pienet lammet. Vanhat, hylätyt autioituneet talot ovat vastakohtana eläville pihapiireille ja moderneille maatalousrakennuksille ja perinteiset laitumet tuovat maisemakuvaan vaihtelua.

Rajaukseen sisältyy Palosenmäen osalta mäkikylien sarja Pirttimäeltä Mankilanmäelle ja mäkien väliin jäävät metsäalueet. (Koskinen, 2009)

nykyinen maakunnallisesti arvokas maisema-alue

ehdotettu maakunnallisesti arvokas maisema-alue

ehdotettu paikallisesti arvokas maisema-alue

nykyinen maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö

ehdotettu maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö

ehdotettu maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö, pistemäinen kohde

Vieremä: Palosenmäki

Ehdotus uudeksi nimeksi: Palosenmäki ja Palosenjärvi

Palosenjärveä kehystävät lähes kauttaaltaan erisuuruiset avoimet maisematilat. Viljelyalueiden koko vaihtelee kapeista rantakaistaleista varsin laajoihin peltokokonaisuuksiin. Laaja-alaisimmat viljelyalueet sijoittuvat järven koillispuolelle sekä länsirannan keskiosiin. Viljelyalueet ovat maaston pinnan muodoiltaan melko tasaisia. Järven koillispuolella esiintyy myös jonkin verran kumpuilua.

Maisemassa olennaisia yksityiskohtia ovat puustoiset, viljelyalueiden lomaan sijoittuvat saarekkeet sekä ympäröivien metsien reunavyöhykkeet. Järven itäpuoliskolla on asutukselle johtavia puukujanteita. Asutusta on melko paljon ja se on sijoittunut joko rannan tuntumaan tai puustosaarekkeisiin. Tilakeskukset tuovat oman tärkeän lisänsä maisemakuvaan.

Järven ympäri kiertää tie, joka mutkittelee paikoin viehättävästi. Tie sijoittuu paikoin hyvinkin lähelle vesirajaa, toisinaan etäisyyttä järvelle on selvästi enemmän. Ainoastaan järven lounaispuolella näkymät järvelle estyvät pitemmäksi aikaa metsäisen jakson ajaksi.

Kauaskantoiset viehättävät näkymät peltojen yli Palosenjärvelle ja järven takaisille vaaroille/mäille mm. Palosen-mäelle ovat alueen vahvuus. Kaukomaisema polveilee miellyttävästi. Järvi kapenee etelässä salmimaiseksi. Maisemakuva on kokonaisuudessaan rikas ja pienipiirteinen. Viljelymaisema on pääsääntöisesti hyvin hoidettu ja elinvoimainen.

Arviointiteksti

Palosenmäestä sekä sen kaakkoispuolelle sijoittuvasta Palosenjärvestä ja tätä ympäröivistä viehättävistä viljelyalueista koostuva alue soveltuu hyvin maisemakohteeksi. Palosenmäen kaikki maisematilat eivät ole kovin edustavia mutta Palosenmäki edustaa kuitenkin tärkeää maisematyyppiä, mäkikyläasutusta ja maanviljelyksen jatkumisen seurauksena lakien viljelyalueet ovat säilyneet elinvoimaisina. Kiinnostavan pitkänomaisesta selännealueesta tekee useiden mäkien sarja ja vähän erityyppiset viljely- ja/tai laidunalueet kunkin mäen laella. Paikoin lakialueilta avautuu pitkiä ja komeita näkymiä. Aluerajaukseen liitettävää Palosenjärviä lähes kauttaaltaan ympäröivät viljelyalueet ovat pienipiirteisiä ja edustavia. Viljelyalueilta avautuu pitkiä, viehättäviä näkymiä järven ja peltojen yli ympäröivään vaara/ mäkimaisemaan mm. Palosenmäelle.

Valokuvat: R. Ger 2017

Vieremä: Palosenmäki

Ehdotus uudeksi nimeksi: Palosenmäki ja Palosenjärvi

Rajaus

Aluerajaukseen on ehdotettu otettavaksi mukaan myös Palosenjärven ympäristö. Vaikka kyseessä on kaksi erityyppistä aluetta, on Palosenjärveltä näköyhteys Palosenmäelle. Palosenmäki muodostaa tärkeän osan Palosenjärven ympäristöstä avautuvaa maisemakuvaa.

Lähteet: Mervi Koskinen, Maisemainventointi 2009 ja Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2

Valokuvat: R. Ger 2017

Vasemmalla kuvia Palosenmäeltä ja oikealla Palosenjärven ympäristöstä.

Vieremä: Vieremän kirkonmäki ja Kyrönniemen kulttuurimaisema

Ehdotus uudeksi nimeksi: Vieremän kirkonseudun kulttuurimaisema **tai** Vieremän kirkonmäki, Haaponiemi ja Kyrönniemen kulttuurimaisema

Päivitys: maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger

Entinen arvoluokka maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
Nykyinen ehdotettu arvoluokka maakunnallisesti arvokas maisema-alue, kirkko ja Kyränniemi pistemäisinä rakennetun kulttuuriympäristön arvokohteina

Kuvailu

Vieremän kirkonkylän rakennustaiteellisesti merkittävä rakennuskanta sijaitsee pääasiassa Sotkunlammen ja Vieremänjärven välisellä harjukankaalla, jossa se muodostaa maisemallisesti merkittävän kokonaisuuden yhdessä Vieremänjärven rantamaiseman kanssa. Pelto- ja laidunalueiden ansiosta kirkonmäki hahmottuu perinteisen selväpiirteisenä. Myös maisemallinen yhteys järven itärannalla sijaitsevaan Kyrönniemeen on säilynyt, vaikkakaan itse pappilan rakennuksia ei pappilan rantapuuston takia näy.

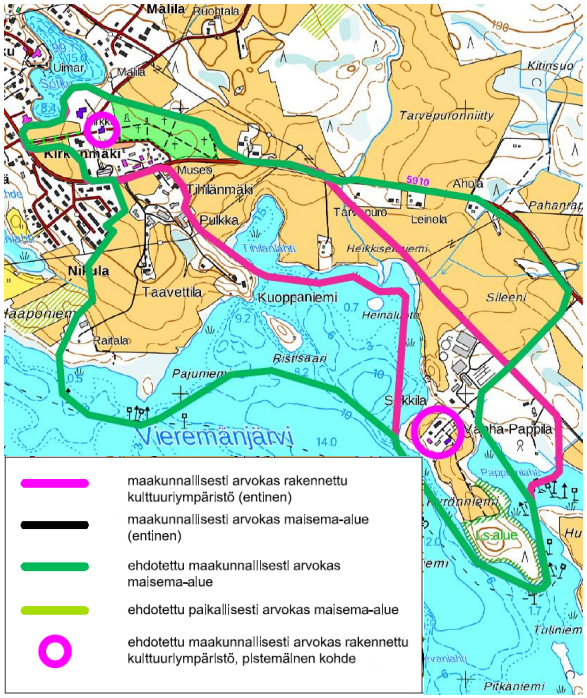
Kirkonmäki kuuluu Vieremänharjuun, joka on kunnan vanhimpia asuinalueita. Lahdella aivan rannan tuntumassa sijaitsee Ristisaari, jota on ilmeisesti käytetty hautapaikkana Suomen sodan aikana. Sodassa haavoittuneita hoidettiin mantereen puoleisessa Taavettilan talossa.

Alueen läpi kulkee vanha Ouluun johtava tie (nykyinen Petterintie), jonka vanha säilynyt linjaus, tienvarsimiljöö ja tieltä Kyrönniemen suuntaan avautuvat näkymät lisäävät alueen maisemallista arvoa.

Kyrönniemen pappilamiljöössä on säilynyt poikkeuksellisen monipuolinen rakennuskanta. Myös pihat ja ympäröivä maisema on säilyttänyt pappilamaisemille olennaisen arvokkuuden avoimine peltoineen ja piha-alueen suurine puineen. Pappila on erittäin merkittävä henkilöhistoriansa vuoksi. Kyrönniemessä nuori Juhani Aho kirjoitti ensimmäiset runonsa.

Haaponiemen alueella pellot kumpuilevat viehättävästi ja soratie kiemurtelee niiden lomassa. Rakennuskanta on melko pitkälti vanhaa, vaikka uusia rakennuksia on myös joukossa. Ne eivät kuitenkaan erotu maisemassa häiritsevästi. Mäen päältä avautuvat komeat näkymät järvelle ja sitä ympäröiville selänteille. Myös Raitalan edustalta pohjoiseen ja itä-koilliseen katsottaessa avautuvat todella viehättävät näkymät. Haaponiemen alue muodostaa kauniin ja elinvoimaisen viljelymaisema-kokonaisuuden.

Alueelle sijoittuu useita **arvorakennuksia**, joista mainittakoon kirkko, Kyrönniemen pappila, entiset kansakoulurakennukset, museoalue sekä Tihilänmäen, Pulkan ja Taavettilan vanha rakennuskanta.

Vieremä: Vieremän kirkonmäki ja Kyrönniemen kulttuurimaisema

Ehdotus uudeksi nimeksi: Vieremän kirkonseudun kulttuurimaisema **tai** Vieremän kirkonmäki, Haaponiemi ja Kyrönniemen kulttuurimaisema

Näistä **kirkko** ja **Kyrönniemi** esitetään pistemäisinä kohteina.

Arviointiteksti

Alue soveltuu erittäin hyvin maisema-kohteeksi. Alueen maisemallinen arvo perustuu kauniiseen ja elinvoimaiseen viljelymaisemaan, josta avautuu hienoja, pitkiä näkymiä kumpuilevien peltojen yli järvelle ja ympäröiville jylhille selänteille. Alueen kautta kulkevan Ouluun johtavan tien vanha linjaus on säilynyt. Alue voisi olla myös rakennetun kulttuuriympäristön arvokohde, sillä alueelta löytyy useita merkittäviä rakennuksia tai rakennuskokonaisuuksia, joista kirkko ja Kyrönniemi ovat merkittävimmät ja nostetaankin pistemäisinä rakennetun kulttuuriympäristön kohteina ylös.

Rajaus

Aluetta on ehdotettu laajennettavaksi etelään Haaponiemen suuntaan sekä pappilan risteykseen saakka Kauppilanmäentiehen asti. Haaponiemi on maisemallisesti erittäin hieno kokonaisuus. Nykyinen rajaus vaikuttaa maiseman kannalta hieman keinotekoiselta. Kyse onkin ollut rakennetuista kokonaisuuksista. Nyt otetaan viljelyalueet kokonaisvaltaisemmin mukaan, samoin muut maantieteelliset kokonaisuudet.

Lähteet: Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvityksen osa 2,
Valokuvat: R.Ger 2017

